

Tallinna Ülikool
Balti filmi, meedia ja kunstide instituut

Peep Ehasalu
Soome kultuuri asend Eesti meediapildis:
kultuuriülekandest kultuurivahetuseni
Magistritöö

Juhendaja: Andres Kõnno, PhD

Tallinn 2024

Autorideklaratsioon ja lihtlitsents

Mina, Peep Ehasalu,

1. olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Teiste autorite uurimistööd, olulised seisukohad kirjandusest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.
2. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Soome kultuuri asend Eesti meediapildis: kulutuuriülekandest kultuurivahetuseni“, mille juhendaja on Andres Kõnno
 - 2.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis alates lõputöö positiivsele tulemusele hindamisest kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
 - 2.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis alates lõputöö positiivsele tulemusele hindamisest kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. olen teadlik, et punktis 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitset reguleerivatest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Töö autor: Peep Ehasalu (digitaalne) allkiri,

4. mai 2024

Töö on kaitsmisele lubatud.

Juhendaja: Andres Kõnno, PhD (digitaalne) allkiri,

4. mai 2024 kuupäev

Kaitsmine toimub Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia ja kunstide instituudi magistritööde kaitsmiskomisjoni avalikul koosolekul.

Sisukokkuvõte

Tallinna Ülikool	Balti filmi, meedia ja kunstide instituut
Autor Peep Ehasalu Pealkiri Soome kultuuri asend Eesti meediapildis: kultuuriülekandest kultuurivahetuseni	
Õppekava Nüüdismeedia	Tase Magistritöö
Kuu ja aasta Mai 2024	Lehekülgede arv 128
Kokkuvõte Antud magistritöö eesmärk oli välja selgitada soome kultuuri teemade jaotus Eesti meedias ja soome kultuuri asendi Eesti kultuuriväljal ning selle oletatavad põhjused. Selleks käsitleti aastatel 2020-2022 ilmunud soome kultuuri (keskendudes kaunistele kunstidele) kajastusi, mida oli sel perioodil kokku 605. ajakirjanike Soome-suhte väljaselgitamiseks kasutati anonüümset küsitlust, millele vastas 122 adressaadist 37 kultuuriajakirjanikku ning intervjueriti 9 tegevajakirjanikku. Tulemused näitasid, et kajastused vastasid suuresti kultuuriajakirjanike enda huvidele ja intuitsioonile ning kõige rohkem leidis kajastamist soome kirjandus, muusika ja film. Žanriliselt on kõige rohkem kirjeldusi ja uudiseid. Soome kultuuri peetakse tuttavlikuks, Eestile lähedaseks ja oluliseks, leitakse, et Eestis ja Soomes on ühesugune pilk maailmale. Eesti ajakirjanike hinnangul ja kajastuste sisu järgi on kunagine Soome kui keskuse ja Eesti kui perifeeria suhe jäänud minevikku. Laiema leviku ja mõjuga kolme suurema meediamaja (ERR, Postimees Grupp, Delfi Meedia) kanalite vaates paigutub soome kultuur kultuuriväljal ajakirjanduslik-konservatiivse äärealale ja ajakirjanduslik-populaarse käsitusviisi sektoris.	
Märksõnad kultuuriajakirjandus, soome kultuur, kultuurisuhted, soome kultuuri kajastused, kultuuriülekanne, hoiakud, kultuuriväli, uudise kriteeriumid, kirjandus, kunst, muusika, teater, film	

Säilitamise koht Tallinna Ülikool, Balti filmi, meedia ja kunstide instituut	
Lisainformatsioon	

Abstract

Baltic Film, Media and Arts School	Baltic Film, Media and Arts School
Author Peep Ehasalu Heading The position of Finnish culture in the Estonian media: from cultural transfer to cultural exchange	
Curriculum Contemporary Media	Level Master
Month and Year May 2024	Page Count 128
Abstract The purpose of this master's thesis was to find out the distribution of Finnish cultural topics in the Estonian media and the position of Finnish culture in the Estonian cultural field and its supposed reasons. For this purpose, coverage of Finnish culture (focusing on fine arts) published in 2020-2022 was studied, in total of 605 during this period. To find out the background reasons as relationship and interests with Finland, an anonymous survey was used, to which 37 culture journalists from 122 recipients answered and 9 active journalists were interviewed. The results showed that the coverage largely corresponded to the cultural journalists' own interests and intuition, and Finnish literature, music and film were covered the most. In terms of genre, there are the most descriptions and news. Finnish culture is considered familiar, close to Estonia and important, it is considered	

that Estonia and Finland have the same view to the world. According to the assessment of Estonian journalists and the content of the coverage, the former relationship between Finland as the center and Estonia as the periphery has become a thing of the past. From the point of view of the channels of the three major media houses (ERR, Postimees Grupp, Delfi Meedia) with a wider distribution and influence, Finnish culture is located in the cultural field at the edge of journalistic-conservative and in the sector of the journalistic-popular approach.	
Keywords cultural journalism, Finnish culture, cultural relations, coverage of Finnish culture, attitudes, cultural field, field theory, news criteria, literature, art, music, theater, film	
Place of Preservation Tallinn University, Baltic Film, Media and Arts School	
Additional Information	

Sisukord

Sisukord

1. Sissejuhatus ja peamised küsimused.....	7
2. Eesti ja Soome kultuurisuhete ülevaade.....	8
3. Võimalikud käsitusviisid ja uurimise objekt	34
3.1 Magistritöö raamistus	39
4 Meetod	40
4.1 Kajastuste valik ja esitus	41
4.2 Anonüümse küsimustiku valim.....	44
4.3 Süvaintervjuude valim	45
5. Soome kultuuri kajastuste ülevaade Eesti meedias 2020-2022.....	46
5.1 Materjal temade ja kanalite jaotuses	46
5.2 Kajastuste sisu	48
5.3 Kokkuvõtteks	54
6. Eesti kultuuriajakirjandus ja kultuuriajakirjanike anonüümne küsimustik.....	55
6.1 Eesti kultuuriajakirjandus	55
6.2 Küsimustik	59
6.3 Kokkuvõtteks	66
7. Intervjuud ajakirjanikega	66
7.1 Soome keele oskus.....	67
7.2 Soome kultuuri määratlus ja ajakirjanike huvivaldkonnad	70
7.3 Soome positsioon ja selle muutumine	74
7.4 Soome ja Eesti võrdluses	79
7.5 Soome ühiskonna tundmine.....	84
7.6 Soome võrdluses teiste naabritega.....	85
7.7 Harg- ja kaksmasus	88
7.8 Soome info allikad.....	89
7.9 Soome kultuuri kajastamise kriteeriumid	93
8. Diskussioon.....	101
8.1 Kultuuriajakirjanike profiil	101
8.2 Omakultuur ja soome kultuur	102
8.3 Kadunud keskuse ja perifeeria suhe.....	104
8.4 Vastuolulisi küsimusi	105

8.5 Soome kultuur Eesti kultuuriväljal	106
8. Kokkuvõte, vastused küsimustele	109
9. Viited kasutatud kirjandusele.....	114
10 MAGISTRITÖÖ LISAD	120
10.1 LISA 1. Ilmunud soome autorite teosed eesti keeles 2020-2022	120
10.2 LISA 2. Ankeetküsimustik.....	124
10.3 LISA 3. Ankeetküsimustiku kiri ja adressaadid.....	126
10.4 LISA 4. Kutse süvaintervjuule, intervjuu küsimused ja kutsutud ajakirjanikud	127

1. Sissejuhatus ja peamised küsimused

Antud magistritöö käsitleb soome kultuuri kajastamist Eesti meedias. Teemat ajendas käsitlema autori tähelepanek, et Soome kohalolek Eesti kultuuriruumis on pidev ja huvilisena näeb autor selle avaldumisvorme kõikjal. Erinevate valdkondade inimesed näevad Soome-suhteid oma vaatenurgast ja teema tõstatamisel ollakse varmad esitama julge üldistusena enda kogemust või sisetunnet, milline on Soome kultuuri tähtsus ja mõju. Samas nende jaoks, kellel puudub spetsiifiline Soome-huvi, paistab soome kultuur justnagu vaikiv vend, kes kolistab toas mööblit, kuid see tundub nii harjumuspärane, et pole tähelepanemist väärt.

Soome on lähedane naabermaa ning ajalooliselt on läbikäimine soome kultuuritegelastega olnud tihe. Tõepoolest, Soome olulisust meie kultuuri käekäigule erinevates valdkondades on välja toodud, kahe naabermaa suhteid kitsastes valdkondades on mõnevõrra uuritud – näiteks kirjanduslikke suhteid, erinevate perioodide suhteid muusikas, kujutavas kunstis, teatrisuhteid, mõlema maa ärkamisaegset läbikäimist –, regulaarselt on koostatud Soome ja Eesti suhteraporteid, uuritud meediakajastusi nii Soomes kui Eestis peamiselt poliitika ja majandussuhete vaatenurgast ning meedikajastuste tooni. Pikemad käsitlused on keskendunud vaid Eesti-Soome suhetele erinevatel perioodidel või valdkondades. Eraldi kultuurikajastusi käsitlevaid uurimusi magistritöö autor ei ole tuvastanud. Antud uurimustöö on ajendatud probleemist, et põhjalik ja süstemaatiline Eesti-suhete, sh kultuurisuhete ajaloo üldkäsitus puudub. Ilma suhteid ja kajastusi kaardistava ülevaate ei saa aga uurida ka mõjusid.

Antud magistritöö seab eesmärgiks välja selgitada soome kultuuri teemade jaotuse ja iseloomu Eesti meediakanalites ning põhjused, mis valdkonnad kajastustes prevaleerivad ja miks just need teemad. Keskne uurimisküsimus on: mida, miks ja millisel käsitusviisil võib soome kultuurist näha Eesti meedias?

Magistritöö koosneb kolmest suuremast osast. Esimeses osas teeb töö autor ülevaate Eesti ja Soome suhete ajaloost valdkonniti, sest ajalooline perspektiiv kuni tänapäevani annab võimaluse jälgida teekonda tänaste suhete juurde ühelt poolt ning teisalt võimaldab näha suhete seaduspärasusi ja kajastuste dünaamikat nende suhete taustal. Milline on Soome kultuuri kohalolu ajaloolises perspektiivis kuni tänaseni?

Seejärel, teises suuremas plokis käsitletakse soome kaunite kunstide kajastamist teemade jaotuses aastatel 2020-2022. Kolme aasta kajastused annavad realistliku pildi, millised teemad ja millisel käsitusviisil jõuavad eesti auditooriumini ning kuidas need vastavad kultuurisuhete üldisele iseloomule.

Kolmas osa keskendub Eesti kultuuriajakirjanike suhtumisele soome kultuuri ja selle kajastamise, kus on vastused saadud nii anonüümse küsimustiku kui otseintervjuude vahendusel. Tänaste tegev- ja juhtivajakirjanike isiklikust suhtumisest sõltub paljus, millised teemad ja mis kujul jõuavad auditooriumini.

Magistritöö peamised küsimused

- Milline on soome kultuuri kohalolu ajaloolises perspektiivis kuni tänaseni?
- Milline on soome kultuuri teemade jaotus ja iseloom Eesti meediakanalites?
- Millisel käsitlusviisil jõuavad need eesti auditooriumini ning kuidas need vastavad kultuurisuhete üldisele iseloomule?
- Millised valdkonnad kajastustes prevaleerivad ja miks on valitud just need teemad?
- Kokkuvõtlikult: mida, miks ja mis kujul võib soome kultuurist näha Eesti meedias?

2. Eesti ja Soome kultuurisuhete ülevaade

Ühist või sarnast poliitilist ajalugu on Eestil ja Soomel olnud vähe, umbes 150 aastat Rootsi ajal ja Vene tsaaririigis ühiselt veidi üle 100 aasta. Ent ka sama võimu all on olnud olud erinevad – tavaliselt mainitakse maaorjuse olemasolu Eestis ja selle puudumist Soomes, Venemaa koosseisus oli Soome autonoomse suurvürstiriigina, Eestimaa kubermanguna. Need ajaloolised erinevused on olnud taustaks poliitilistele ja kultuurisuhetele nii ärkamisajal, sõdadevahelisel perioodil kui ka Eesti iseseisvuse taastamise järel.

Eesti ja Soome suhete ajalooline perspektiiv annab võimaluse jälgida teekonda tänaste suhete juurde, näha suhete seaduspärasusi ja kajastuste dünaamikat nende suhete taustal. Milline on Soome kultuuri kohalolu Eestis?

Suhtlust on aga Eesti ja Soome vahel olnud aastasadu, mõlema rahva pikka paiksust arvestades isegi aastatuhandeid. Eesti ja Soome suhteid uurinud ajaloolane Heikki Rausmaa toob sarnaselt teistele ajaloolastele varasema ülelahe suhtluse näiteks Soome kalurite ja Eesti põhjaranniku talupoegade vahelist aastasadu kestnud sõbrakaubandust. (Rausmaa 2020) Keskajal oli üsna loomulik ka kirkutegelaste ja käsitöölise liikumine kahe ranna vahel, seeläbi sündinud kirjalikud ja kunstikontaktid, ülelaheabielud ning ühistegevused.

Rahvuslike suhete algusajaks võib pidada siiski 19. sajandi keskel alanud rahvuslikku ärkamisaega. Nagu märgib Eesti ja Soome suhteid uurinud ajaloolane Heikki Rausmaa, ei saanud enne rahvuslikku ärkamisaega loodud suhete puhul rääkida soomlastest ja eestlastest, sest veel poldud teadlikud enda rahvuslikust identiteedist. *Soomes hakati rahvusliku ärkamise*

kaudu looma rahvuslikku identiteeti ja modernset rahvusriiki. Samas taheti ka määratleda võrdlusgrupp, kuhu soome rahvas kuulus. Rahvusaate mõjutusel sai keelesugulusest selle võrdlusgrupi keskne kriteerium. (Rausmaa 2020)

Ärkamisajal 19. sajandi keskel hakkas soomlastega samal ajal ka Eesti rahvuslik liikumine otsima kontakti Soome lahe teisel kaldal elava sugulasrahvaga. Üleeuroopaliste mõttesuundade eeskujul oli Rausmaa sõnul *rahvusaatest kujunenud hõimuaate ja selle alla kuulunud estoofiilia üheks eesmärgiks ühendada poliitiliselt soome-ugri rahvad. Seeläbi oli hõimuaade algusest peale selgelt seotud poliitikaga.* (Rausmaa 2020) Kultuuri läbipõimitust poliitikaga või ka kultuuri kui poliitilist eneseteostust või poliitika aseainet võib näha ka hilisemas ajaloos, eriti selge oli kultuurisuhtluse poliitiline tähtsus nõukogude ajal ja selle lõpus, kus sisuliselt tehti poliitikat kultuuri nime all.

Enne ärkamisaegseid suhteid tuleb siiski mainida varasemat perioodi 18. sajandil, mil valgustusajastu mõjud jõudsid Läänemere idapiirkonda. Antiikmaailma etaloniks seadva mõttesuuna valguses ja rahvusromantiliste liikumiste eeskujul alustasid baltisakslased siinsete paganlike rahvaste – nii eestlaste kui soomlaste – ristiusustamise eelset portreteerimist. Hoolimata sellest, et baltisakslastest uurijate jaoks polnud oluline side esivanemate ja ajalooaga, vaid ajastu kohaselt iidsest ajaloost puhta ja eetilise ühiskonna otsing, viis see 19. sajandi jooksul ka rahvusliku enesetunnetuse kujunemiseni. (Jonuks 2012)

Baltisaksa uurijad ei vastandatud enam muistseid usundeid põlastusväärseks kristlusele. Näiteks Garlieb Helwig Merkel (1769–1850) nägi vanu paganlikke usundeid ja kristlust lausa samana. Merkel kirjeldas mitmeid eestlaste ja soomlastele usundile iseloomulikke tunnuseid, mh tõi kirjalikesse allikatesse esmakordselt Väinämöineni, ning jõudis järeldusele, et kõikide selliste paganlike nimedega on püütud kirjeldada üht ja sama religiooni. (Jonuks 2012)

Soome-Eesti suhete seisukohast on oluline „*Mythologia Fennica*” (1789), Christfried Gananderi koostatud rootsikeelne ülevaate-teos soome rahvausundist, mis toetus eelpool mainitud ideoloogiale. Osa teosest tõlkis saksa keelde Kristjan Jaak Peterson (1801–1822) ning see ilmus 1822. aastal Johann Heinrich Rosenplänteri (1782–1846) ajakirjas *Beiträge zur genauern Kenntniß der ehstnischen Sprache* pealkirjaga *Finnische Mythologie*. Folklorist Risto Järv kirjutab, et Peterson kommenteeritud tõlget võib pidada iseseisvaks teoseks, sest ta on Gananderi teksti süstematiseerinud ja lisanud kommentaare eesti mütoloogia kohta. (Järv 1996). Petersoni teos tugineb põhiosas soome rahvapärimusele, ent ta tõi sisse rohkem ka eesti folkloori. Peterson lähtus eeldusest, et soome mütoloogia tegelased olid Eestis erineva

ajaloo tõttu lihtsalt kaduma läinud ja et eesti rahvaluules on viiteid laulujumalale, kelle nime ei nimetata, kuid kelle lähedaseks vasteks on soome *Wainemoinen*. (Jonuks 2009)

Ärkamisajale eelnenud perioodi iseloomustamiseks on eelnev episood iseloomulik: soome rahvaluulest kirjutati rootsi keeles, see tõlgiti saksa keelde viidetega eesti rahvaluulele – võõras keeles, ent rahvusromantilistest ideedest innustunud haritlased löid vundamendi soome ja eesti keelte, aga ka omavaheliste suhete arenguks.

1840. aastatest alates olid Soome ja Eesti vaheliste suhete teerajajad keeleteadlased ja folkloristid, kelle huvi oli seotud eelkõige teadusliku tööga. Kohtuti oma ametikaaslastega teisel pool lahte ning mõttevahetuste tulemused jõudsid ka teaduslike ettekannetena laiema teadusavalikkuse ette.

Friedrich Robert Faehlmann (1798–1850) tutvustas – kas Petersonile või Merkelile toetudes – eesti laulujumalat *Wannemunne* (hiljem *Wannemuine*) 1838. aastal Õpetatud Eesti Seltsis. 1840. aastate teisel poolel, pärast suhtlemist Elias Lönnrotiga Tartus, lisas Faehlmann laulujumalale kaaskonna (*Ilmarine, Lämmeküine, Wibboane*), kelle nimed meenutasid Kalevala tegelasi. Faehlmanni Vanemuise kuju võttis üle Friedrich Reinhold Kreutzwald (1803–1882), kes septses ja avaldas eesti laulujumala legaliseerimiseks mitu rahvalaulu ning kirjutas Vanemuise sisse eepose Kalevipoeg avavärssi. Nii jõudis Vanemuine esmakordselt eestikeelsesse trükisõnasse. (Raun, Põldvee 2013) Kreutzwald ja Alexander Heinrich Neus (1795–1876) pakkusid ka Eesti mütoloogiliste olendite etümoloogias välja *Wanemuine* seletuseks *Vanem muistest*, ehk vanimatest vanim (*Der Altübrige*). (Jonuks 2009) Oma elu jätkasid jumalad Carl Robert Jakobsoni kooliõpikuis, kust need kinnistusid ka rahva hulka.

Suhete hõlbustajana peab veel mainima aurulaevaühendust Soome ja Eesti vahel, mis lisaks kergemale liikumisele andis tõule ka ajakirjandusele valgustada elu teisel pool lahte. Soome ajaloolane Seppo Zetterberg nimetab 1836. aastal sõite alustanud aurulaeva *Alexander Nikolajevitsch*, mis sõitis suvel Riist Tallinnasse ja sealt Helsingi kaudu Stockholmi. Üle lahe Tallinnast Helsingisse reisist avaldas ülevaate Tartu ajaleht *Dörptsche Zeitung* ja *Helsingfors Tidningar* avaldas selle hiljem rootsikeelsena. (Zetterberg, 2017, 63)

Saksakeelsed väljaanded kiitsid ka hilisematel aastatel laevareise ja Helsingis toimuvat, neid ilmus rohkem kui soomlaste kirjutisi Tallinnast. Zetterbergi hinnangul võis seda mõjuda seik, et J.J. Nordströmi „Tallinna reisijuht“ oli paljudele soomlastele tuttav ja sellepärast ei peetud artiklites enam vajalikuks pikalt Eestimaa kubermangu pealinnast kirjutada. (Zetterberg, 2017, 79) Augustis 1837 kirjeldab ajalehe *Das Inland* Tallinna korrespondent erilist suhet

kahe pealinna vahel. „Keegi ei sõida Helsingisse või Tallinna, kõik lähevad Helsingi või Tallinna sõpradele külla.“ (Zetterberg, 2017, 79) Zetterberg rõhutab siiski, et sellised suhted rajanesid geograafilisel lähedusel ja sõlmiti kõrgemas seisuses inimeste vahel, hõimutunded tekkisid alles sajandi teises pooles.

Ärkamisaja kultuurisuhete uurijaist ei ole keegi saanud Soome-Eesti suhteid ignoreerida. Siinkohal olgu ära mainitud vaid mõned ärkamisaja olulised teetähised ja nimed, keda Zetterberg loetleb oma „Rändajad Soome sillal“ sissejuhatuses: J.J. Nordström, Elias Lönnrot, August Ahlqvist, Yrjö Koskinen, Julius Krohn, J.R. Aspelin, C.G. Swan, Lydia Koidula, J.V. Jannsen, C.R. Jakobson, O.A.F. Lönnbohm, K.A. Hermann, Ado Grenzstein, Georg von Schultz(-Bertram) ja paljud teised. (Zetterberg, 2017, 9)

Suurem osa infost naabrite kohta levis kirjavahetuse, ettekannete ja raamatute ning saksakeelse ajakirjanduse vahendusel, kuni eestikeelsele perioodikale alguse pannud Perno Postimehe esimese numbrini 1857. aastal.

Johann Voldemar Jannsen võttis oma lehes ka Soome teemasid käsitleda, mh kirjutas ta 1863. aastal Soomet tabanud näljahädast ja kutsus üles „usuvendasid“ aitama. Üleskutse leidis rohkelt järgijaid. See ja Lydia Koidula Helsingi uue üliõpilasmaja jaoks korjatud 10 rubla on ka ühed vähestest abidest, mida eestlased on saanud Soomele osutada. Kultuuriliselt vaatasid eestlased Soome poole aga mitmel põhjusel. Pealmine oli tõdemus, et väikerahvale on saksa suurrahvast sobivam eeskujud just Soome. Oli ka Soome kultuuri, teadvuse ja majanduselu olukord parem, lisaks andis suurvürstiriigi staatus ka rohkem vabadusi. Kõike kroonis keeleline sarnasus, mille grammatikat nii Soome (August Ahlqvist) kui Eesti (Eduard Ahrens) keelemehed isegi ühtlustada püüdsid, sest sakslased olla saksapärase grammatikaga eesti keele ära rikkunud. Soome rahvuseepos „Kalevala“ ja selle koostaja Elias Lönnrot olid Eestis hästi tuntud. Lönnrot oli käinud ka Eestis ja kohtunud paljude tollaste kultuuriinimestega. Kui plaaniti raamatuna välja anda Eesti rahvuseepos „Kalevipoeg“ ja see Eestis tsensuuri tõttu ei õnnestunud, trükiti see 1862. aastal Kuopios.

Yrjö-Sakari Yrjö-Koskise ja Jannseni 1864. aastal Eestis alanud sõpruse ja nende kirjavahetuse tulemuseks on Soomel ja Eestil ühine riigihümn – Jannseni palvel saatis just Yrjö-Koskinen 1869. aastal Eesti esimest laulupeo tarvis mõne soome helilooja koorilaule ja kolme laulu seas oli ka Paciuse „Maamme“. Jannsen kirjutas Paciuse viisile eestikeelsed sõnad ja nii sündinud „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ esitati juunis 1869. Esmaettekanne oli väga menukas ja sellest algas laulu teekond Eesti ametlikuks hümniks. (Rausmaa 2020) Yrjö-

Koskinen oli ka nende seas, kes *Kirjallinen Kuukausilehti* (1866–1880) vahendas Eesti kogemusi, eesti kirjanduses toimuvat ja tutvustas Eesti uuemat kirjandust. Lehte saadeti ka Eestisse, lugejate seas olid teiste seas ka Jakob Hurt ja F.R. Kreutzwald.

Saksa juurtega soomluse edendaja Julius Krohn koostas soomlastele 1872. aastal esimese eesti keele grammatika, sest Helsingi ülikool eeldas soome keele kõrgeima hinde saamiseks ka eesti keele tundmist. Krohni raamat oli aastakümneid eesti keele õppijate tähtsaim abivahend enne Johannes Aaviku aastal 1911 avaldatud Eesti keele õpikut ja Lauri Kettuneni mitmeid õpperaamatuid.

Tartu Ülikooli venestamise tõttu asus 19. sajandi lõpust üha rohkem eestlasi õppima Helsingi Ülikooli. Pärast 1905. aasta revolutsiooni ja repressioone saabus Helsingisse ka poliitilisi pagulasi, Soomes elasid pikka aega mh Eesti tulevased riigipead Konstantin Päts, Otto Strandman ja Jaan Teemant. Kultuuritegelastest olid Soomes näiteks kirjanikud Friedebert Tuglas ja Eduard Vilde ning kunstnikud Nikolai Triik ja Konrad Mägi. Helsingis oli 1906. aastal kokku hinnanguliselt umbes kolm tuhat eestlast. Seppo Zetterbergi sõnul mõjutas Eesti oluliste kultuuritegelaste Soomes viibimine ka Eesti orienteeritust Soome järgi, eelkõige poliitiliselt, kuid ka kultuuriliselt. (Zetterberg 2013)

Mõlemad riigid iseseisvusid üsna samal ajal, kuid Soome ja Eesti demokraatia traditsioon oli erinev – Soome oli autonoomse suurvürstiriigina praktiseerinud parlamentarismi u 50 aastat tsaariajal kubermangu staatusest olnud Eestist kauem. Suurt osa kultuuriliste erinevusi tasub otsida sellest tõsiasjast.

Pärast iseseisvumist otsisid eesti poliitikud tihedamat sidet Soomega, see aga võttis suuna Põhjamaadele. Muudes valdkondades oli suhtlus tihe, mh kutsuti soome teadlasi ette valmistama eestikeelset Tartu ülikooli, teiste seas Lauri Kettunen, Arno Cederberg, Ilmari Manninen, Mikko Tallgren ja Johannes Gabriel Granö. (EE)

Soome kaitses end Talvesõjas (1939) ja Eesti okupeeriti 1940. aastal. Soomes ja ka Eestis hinnatakse kõrgelt ligi 4000 eestlase osalust Soome Jätkusõjas – soomlased hindavad abi ja eestlased näevad selles auvõla tasumist Soomele nende vabatahtlike abi eest Eesti

Vabadussõjas. Tähelepanuväärne on Nauticuse salanime all Mika Waltari varajane ülevaade Eesti iseseisvuse hävitamisest – juba 1941. aasta aprillis ilmus Rootsis soomekeelne teos nimega *Totuus Virosta, Latviasta ja Liettuasta* (Tõde Eestist, Lätist ja Leedust). Lisaks toetussõnumi tähtsusele osutab teos soome kirjanike Eesti tundmisele, ehkki küll raamatu tõttu sattus Waltari nõukogude ajal kuni 1960ndate lõpuni autorite hulka, keda ei avaldatud.

Pärast Eesti okupeerimist oli laiaulatuslikes suhetes paus. Nagu sajand varem, sai nüüdki suhete seisukohast oluliseks taasavatud Tallinn-Helsingi laevaliin laevaga „Vanemuine“, mis alustas 1965. aasta juulis. Liini avamist peetakse Soome presidendi Urho Kaleva Kekkoneni teeneks, seepärast meenutab sündmust Tallinna sadamas Kekkoneni bareljeef.

Soomlaste jaoks oli kultuuriaknaks Eestisse juba 1947. aastal Eesti Raadios alustanud soomekeelsed saated, milles püüti edasi anda Eesti elu, eriti kultuurielu, ainult ametlik päevakommentaari tuli Moskvast. Kuulajaid oli programmil sama palju kui BBC soomekeelsetel saadetel. (Mälu vaev 2024).

Inimestevaheline läbikäimine taastus siiski aeglaselt, sest Soome ametlikud suhted olid vahepeal Eesti asemel suunatud Nõukogude Liidule ning nii ei olnud Eestit ka tavaliste soomlaste jaoks olemas. Osa soomlastest tuli Eestist otsima nõukogude tööliste paradiisi, aga osa hakkas Eesti vastu ka päriselt huvi tundma. Enne maailmasõda sõlmitud suhted püsisid riigikorrast hoolimata ja Soome estofiilid olid olukorrast informeeritud nii kirjavahetuse ja külaskäikude kui ka väliseestlaste jagatud info vahendusel.

Pärast Helsingi julgeolekukonverentsi 1975. aastal kirjutati Soome ajakirjanduses Eestist veelgi vähem kui muidu. Eesti asjadest raporteeriti tavaliselt Moskva ja uudisteagentuuri TASS kaudu ning kajastustes oli enamasti näha vaid ametlik tasand. *Soomes Eestit ei tuntud enam eriti hästi ning üldine arvamus oli, et Baltimaades on kõik hästi ja inimesed seal on rahul*, kirjutab Annika Mäkinen oma Helsingi ülikooli pro-gradu töös. (Mäkinen 2008)

Teisalt oli ka eestlaste vaatenurk üsna ühekülgne, Soome elust saadi infot peamiselt Soome televisiooni kaudu. Kontaktid tihenesid 1950ndate lõpus ja kultuurirahvas sai alates 1960ndatest uuesti kontakti Soome poolega, ent sealt tulnud kirjavara ei olnud enam osa jõudis tõlkesse ja sedakaudu laiema avalikkuse ette.

1970ndatel vaatas Soome kadedusega rikkama Rootsi poole, nii nagu vaatas Eesti Soome poole. Hannele Valkeeniemi hinnangul polnud Eestit soome avalikkuse jaoks sisuliselt olemas ja 1970ndatel oli kaugus Soome ja Eesti vahel ajaloo suurim. (Mälu vaev 2024)

Soome meedia- ja kultuurieliidi hulgas oli valdav vasakpoolsus ja nõukameelsus, mistõttu kõlas nende hääl kõvemini ja isegi ähvardavalt. Leena Sharma teos „Vankumatu sõprus“ kirjeldab värvikalt Soome ja Nõukogude Liidu ametlikke sõprussuhteid, Kulle Raig märgib aga raamatu eessõnas, et Soome-NSVL kultuurikoostööst suurem osa teostus Nõukogude Eesti osavõtul, eriti tele- ja raadioprojektid. (Sharma 2019).

Eestlased otsisid võtsid palju Soome televisioonist nähtust-kogetust üle, selle kaudu õpiti tundma nii soome keelt kui ka muud maailma. Üleminekuaastatel 1980ndate lõpus 1990ndate alguses võeti Soomest eeskujul nii haldusruumi kui haridusruumi ülesehitamisel, ka soolisuse aspekti õpiti nägema Soome eeskujul. Ametliku Soome valjuhäälna vaikimine kostus eriti valusalt eestlaste kõrvu 1980-90ndate vahetuses, mistõttu aktiveerusid rohujuuretasandi suhted ja soomlaste abi. Priit Hõbemägi sõnul loodi palju väliskontakte just soomlastega ja soomlaste vahendusel, sest erinevate maade ajakirjanikud omavahel ei konkureeri. Paljud sellised kontaktid on säilinud siiani. Ajaloolase Airi Uuna sõnul oleks üleminekuaja ETV ja Eesti Telefilm ja Eesti Reklaamfilm seisma jäänud, kui poleks saanud Soomest kriitilisel ajal linte, kassette, tehnikat ning väliskirjandust. Rein Langi hinnangul olid Eesti taasiseseisvumisel kaks olulist tõukajat – Eesti diasporaad välismaal ning soomlased ja Soome televisioon, kes aitasid lääne kultuuril Eestisse imbuda ja polnud vaja hakata demokraatia põhitõdesid nullist õppima. (Mälu vaev 2024)

Kui 1989. aasta alguses küsis Soome kultuuriminister president Mauno Koivisto seisukohta Eesti abistamise kohta haridusministeeriumi ja Tuglase seltsi kaudu, siis vastas Koivisto, et kultuuri nime all võib küll tegelda üsna paljuga. Soome kulutas 1980-90ndate vahetuse mõne aasta jooksul Eesti abistamiseks üle saja miljoni marga kultuuri- ja haridustoetustena, ehkki selle toetuse eest loodi Eesti välisministeeriumi Helsingi infobüroo. Büroo ametlik nimi oli siiski Eesti kultuuripunkt ja raha selle tegevuseks koguti Soome ühiskondliku organisatsiooni Tuglase seltsi kaudu. (Laugen 2015)

1980ndate lõpu perestroika lainetes elavnes suhtlus ka ülelahe ning võeti analüüsida ka ennesõjaaegseid suhteid. 1990. aastal Helsingi ülikoolis peetud ühise teadusseminari organiseerijate hulgas oli ülikooli ja Tuglase seltsi kõrval veel ühingu Soome-NSV Liit Eesti osakond, ent ettekandjate seas puudus nõukogu ajal kohustuslik punasus. Ettekanded puudutasid lisaks keelele ja kirjandusele mh president Pätsi Soome-Eesti uniooni ideed, soome teadlaste abi eestikeelse ülikooli rajamisel ja üliõpilasorganisatsioonide suhtlust. (Hain 1990) 1980ndate lõpus Eestis taas-asutatud üliõpilaskorporatsioonid ja -seltsid taastasid samas ka suhted oma kunagiste soome sõprusorganisatsioonidega.

Pärast Eesti iseseisvuse taastamist viidi sotsiolingvist Hille Pajupuu juhtimisel läbi kolmel korral arvamusküsitlus eestlaste auto- ja heterostereotüüpidest soomlaste kohta: esimene 1991/1992, teine 1996/1997 ja kolmas 2002/2003/2004 (kolmas). Küsitleti kõrgharidusega või kõrgharidust omandavaid inimesi, nii peegeldavad tulemused keskmisest kõrgema haridusega inimeste hoiakuid. Katsealustel paluti kolme vabalt valitud omadussõna abil

iseloomustada oma rahvust “Meie, eestlased oleme...” (autostereotüüp) ja soomlasi “Eestlaste arvates on soomlased...” (heterostereotüüp). (Pajupuu 2006) Lühikokkuvõttena osutavad kolme küsitluse tulemused, et aastatel 1991–1992 olid soomlased eestlaste meelest peaaegu ideaalne rahvas, kümnest soomlasi iseloomustavast omadusest üheksa olid positiivsed. Aastatel 1996–1997 iseloomustati soomlasi räuskavate ja ülbete joodikutena, kümnest omadusest üheksa olid negatiivsed. 2005. aastaks oli suhete teema rahunenud ning positiivne ja negatiivne pool tasakaalus.

Pajupuu sõnul peegeldavad heterostereotüübid muutusi eestlaste ja soomlaste omavahelistes kontaktides: esimese küsitluse ajal otsesed kontaktid praktiliselt puudusid, vahetult enne teist uuringut kasvasid need hüppeliselt ja nüüdseks on kontaktid suurusjärgus jäänud samale tasemele. Heterostereotüübid on selle muutusega kooskõlas: esimese küsitluse perioodi valdavalt positiivsed stereotüübid muutuvad otsekontaktide ilmnemisel negatiivseteks. Kui kontaktid jätkuvad ja vastaspoolled üksteisega tuttavaks saavad, muutuvad stereotüübid taas positiivseks, ehkki mitte sellisel määral, mil nad olid otsekontaktide puudumisel. (Pajupuu 2006)

Lehtonen ja Pajupuu uurisid analoogselt ka soomlaste autostereotüüpe ja nende arvamust eestlastest ning muutuste dünaamika oli sama, ehkki soomlaste heterostereotüübid eestlastele sarnastesse äärmustesse ei langenud.

Rõhutada tuleb, et uuring ei räägi tegelikkusest, vaid sellest, mida vastajad eeldasid – esimese uuringu ajal teati abistavast sugulasrahvast ja kirjeldati ettekujutus ideaalsest vennast. Teise küsitluse ajal oli saabunud šokk, sest oodatud ideaalinimeste asemel saabusid tavalised keskmised, kelle hulgas oli ka üleolevaid joodikuid ja muidu pätte. Viieteist aastaga jõuti tõdemuseni, et naabrid on rahvas nagu iga teinegi.

Pärast Eesti saamist Euroopa Liidu liikmeks 2004. aastal muutus koostöö tihedamaks, ülelaheliikumine lihtsamaks ja võrdsemaks. Nii võrreldi aasta 2022 suhteraportis olukorda aastatega 2003 ja 2008 ning tõdeti, et riikide suhted on muutunud võrdsemaks, globaalsemaks ja rahvusteülesemaks. Koostöö on jõudnud pea igasse eluvaldkonda. (Virolainen-Aaviksoo 2022).

Üsna sarnaselt muutus ka meediapilt. Kui aastal 2006 peetud seminaril arvas Barbi Pilvre, et Eesti on Soome meedia jaoks olnud eksootilisem ja huvitavam objekt kui Soome Eesti meediale. Ajakirjanik Pertti Nyberg arvates oli Eesti nullindate keskpaigaks muutunud igavaks Põhjamaaks, kust järjest vähem leiab midagi uudiseväärset. (Finlandabroad 2006)

Tänaseks on suhted muutunud tavaliseks naabritevaheliseks koostööks, ent soome keele oskus Eestis on tugevalt vähenenud ja seda on asendanud inglise keel. Soome-Eesti tulevikuraport „1+1=3“ aastast 2022 tõdes, et vastastikku kasulik koostöö on laienenud peaaegu kõikidesse valdkondadesse ja areng on kiirenenud pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Mõlema maa tugevuseks on kultuuriline ja rahvuslik identiteet ning sarnane on ka innovaatiline ja tehnoloogiasõbralik mõtteviis. Raport annab suunised ka noorte koostöö toetamiseks hariduse, ettevõtluse ja kultuuri vallas. (Virolainen-Aaviksoo 2022).

Antud magistritöö soome kultuuri kajastustest Eesti meedias keskendub konkreetsemalt kaunitele kunstidele, seepärast tuleb heita ülevaatlik pilk nende valdkondade suhetele ajaloos.

Kirjandus

Suhete ajaloo ülevaatlikus osas peatuti põgusalt 19. sajandi kirjandussuhetel, mis oli osa ärkamisajast ja rahvuse kujunemisloost. Järgnevas 20. sajandi kirjandussuhete ülevaates tugineb autor suuresti oma diplomitööle (Ehasalu, 1996).

20. sajandi alguskümnenditel olid kirjanduslikud suhted üle Soome lahe tihedad ning võimaldasid naaberrahva kirjanduse tundmist mõlemal pool Soome lahte nii originaalkeeles kui ka tõlgete abil. Eesti ajakirjandus avaldas Soome kultuuri arvustusi, artikleid ning ülevaateid, aga kirjeldati ka Soome poliitilist elu. Friedebert Tuglas, Johannes Aavik, Gustav Suits, Eduard Vilde, Villem Grünthal-Ridala ja paljud teised elasid mõnda aega Soomes. Neil tekkisid soomlastega isiklikud suhted, jälgiti tähelepanelikult soome kirjanduse arengut, õpiti sellest ja anti oma kogemusi edasi ka soomlastele.

Soome kirjandust on usinalt tõlgitud alates 1880. aastatest. Tõlgetena olid esindatud nt. Kalevala runod, J.L. Runeberg ja Aleksis Kivi, Johannes Linnankoski, Juhani Aho, L. Onerva teosed, kui nimetada vaid mõnda. 1934. aastal pidi kirjanik Juhan Jaik koguni ajalehes Postimees kurtma, et soome keelest tõlkimine tuleb lõpetada seni, kuni sama palju eesti kirjandust on soome keelde tõlgitud. Iseenesest pole asjas midagi uut, sest juba 10. aastat varem oli August Anni maininud oma artiklis *Soome ja Eesti ühine kirjavara kasvab*:

Tihti on eestlaste poolt kuulda olnud süüdistusi, et meie ühissoome harrastajad asjata ja ühekülgsest kihutustööd teevad ja soome kirjandust tõlgivad, kuna soomlased omaltpoolt eestlastele ainult ülevalt alla vaatavad ja näit. ka eesti kirjandust, soomendamisvääriliseks ei pidavat. (Anni 1925)

On tõsi, et soomlased tõlkisid soome keelde eesti kirjandust vähem kui vastupidi, kuid sisukaid ülevaateid ja kokkuvõtteid Eestis toimuvast ilmus juba 19. sajandi keskpaiku, mil

eestikeelse kirjanduse kogumaht ja tase polnud veel märkimisväärne. Koguteoseid anti välja pidevalt ka hilisemal perioodil, enne Teist maailmasõda näiteks *Viro ja virolaiset*. (Werner Söderström, *Porvoo 1919*) või *Viron-kirja. Maa, kansa ja kulttuuri*. (Kustannusosakeyhtiö Kirja Helsinki, 1926).

19. sajandi lõpul tõlgiti eesti keelde valdavalt ajaviidet ehk meelelahutuskirjandust, ilmus lastemuinasjuttude töötusi, „õudseid ja jubedaid“ lugusid ning sentimentaalseid seiklusjutte. Ka ise aktiivselt tõlkinud Annist tõdes 1931. aastal, et 20. sajandi alguskümnenditel paranes tõlgete kvaliteet tunduvalt. Nüüd võeti tõlkimisele valdavalt soome kirjanduse paremik.

1901-1903 ilmunud Kiirte esimene vihik algas Juhani Aho *Nooruse unenäoga* ja hiljem on soome kirjutajaid teisigi: K. Kramsu, E. Leino, Y. Veijola, L. Onerva. Teise vihiku 29 pealkirjast on soomlastega seotud koguni 9. Trend jätkus ka ajakirjast Kiired välja arenenud Noor-Eestis. Soome kirjanduse arvustusi ja ülevaateid oli rohkem ning ühe olulise arvustajana tõusis esile Aino Kallas.

Sajandi alguses oli aktiivsem Gustav Suits, kes tõlkis Järnefelti *Isänmaa* (tsensori nõudel pealkirjaga *Tema arm* 1903), Juhani Aho *Rautatie* ja *Helsinkiin* ja mitu *Laastu*, Aino Kallase kogumiku *Meren takaa* ja mitmeid Eino Leino luuletusi. Teisel kümnendil said oluliseks Johannes Aavik (sageli koos Villem Grünthaliga) ja Friedebert Tuglas, kellelt ilmusid tõlked Aho, Kallase ja Volter Kilpi teostest. Tõlkijatest lisaks eelnimetatule Jakob Ploompuu, Bernhard Linde, A. Johanson ja Eduard Virgo. Esindatud oli sajandialguse soome kirjanike paremik, tõlkijad kuulusid omakorda eesti kultuuri ja kirjanduse paremikku.

Tõlgitud materjali seas polnud meelelahutuskirjandust praktiliselt üldse. Paraku müüs kvaliteetne kirjandus kehvemini ja seetõttu ei saanudki Eestis rõõmustada soome kirjanduse kommertsedu üle: teise trükini jõudsid vaid Linnankoski *Laulu tulipunaisesta kukasta* ja Minna Canthi *Murtovarkaus*.

Eesti keelde tõlgitud soome kirjandust on ajalehtedes arvustatud alates 19. sajandi lõpust, kõrvuti eesti kirjanduse ja tõlgetega. Kohalikud ajalehed Postimees, Päevaleht, Tallinna Teataja jt avaldasid nii soome kirjanduse arvustusi kui ka vennasrahva kirjanike stiilinäiteid. 20. sajandi alguskümnenditest alates ilmus regulaarselt mitte ainult soome kirjanduse tõlkeid, vaid ka soome kirjanduse aastaülevaateid, algul ajakirjas Eesti Kirjandus, hiljem ajakirjas Looming. Johannes Aavik oli 1908. aastal esimene, kes püüdis ajakirja Kirjandus ja Teadus viies numbris avaldada tähelepanekuid soome moodsa kirjanduse kohta. Kahjuks jäi artiklisari pooleli ja Aavik jõudis oma käsitluses 1907. aastani.

Kahe sugulasrahva vahelistest kultuurisidemetest teame praeguseks päris palju, kuid milline oli vastastikune mõju eesti ja soome proosas ja luules, see on veel läbi uurimata.

Kirjandusteadlase Mirjam Hinrikuse juhtimisel on selle lünga täitmiseks kokku pandud rahvusvaheline teadusprojekt, mis uurib Balti- ja Põhjamaade, sh Soome ja Eesti vahelise sajandialguse dekadentsi dialoogi. Kas ja millisest taustsüsteemist on pärit sajandialguse nähtavad soome kirjanduse mõjud eesti kirjanduses, vajab jätkuvat uurimist, sest mõlema maa kirjandus sai samaaegselt mõjutusi Euroopa kirjandusest, mh Friedrich Nietzsche mõju ulatus mõlemasse riiki. Mirjam Hinrikuse hinnangul on eesti proosa esmamõjustajateks siiski Juhani Aho, Volter Kilpi, L. Onerva, Aino Kallase, Franz Eemil Sillanpää ning luules Eino Leino. (Hinrikus 2024)

Sõdadevahelisel ajal (ja ka nõukogude ajal) oli August Anni(st) kõige olulisem soome kultuuri ja kirjanduse vahendaja. August Annistilt ilmus igal aastal soome kirjanduse ülevaade, kus mainiti nimeliselt läbi aasta ilmunud Soome kvaliteetteoseid, kirjeldati nende retseptsiooni, kommenteeriti ja analüüsiti. Kirjutised olid väga kokkuvõtlikud, sest aasta jooksul ilmunud ilu-, teadus- ja tõlkekirjandus tuli paigutada ligikaudu seitsmele-kaheksale leheküljele. Lisaks kirjutas Annist ka arvustusi ja uurimusi Kalevalast ja soome rahvaluulest, Juhani Ahost ja teistest soome kirjanikest. Ajakirjanduses kirjutasid soome kirjandusest teisedki, aastaülevaateid telliti aga eranditult Annistilt.

August Annisti *Soome antoloogia I-III* (1931-1934) esitles soome luulet. Oli runolaulu, Kalevala ja Kantelettare osi, rootsikeelset klassikat ja ka uuemaid luuletajaid. 1937. aastal toimetasad Osvald Kukur ja Bernhard Linde väljaannet *Valimik soome kirjandust*, milles esmamainitu kirjutas ka lühikese *Sissevaate soome kirjanduse arengukäiku*. See ülevaade on lühike, kuid annab lugejale üsna hea ülevaate esimestest soomekeelsetest kirjutistest kuni 1930ndate aastate kirjanikeni. Raamat on esimene nii proosat kui ka luulet esitlev antoloogia, kus on iga autori pilt ja lühike elulugu.

Nõukogude ajal kasutati tudengite jaoks Soome kirjanduse konspektiivse õppematerjalina Toivo Kuldsepa teost *Ülevaade soome kirjandusest* (1979, teine trükk 1986), mis on lühike teekond 16. sajandist 1970. aastateni. Raamat sisaldab umbes 80 lehekülge ülevaatlikku teavet. Kai Laitineni põhjalik *Soome kirjanduse ajalugu* ilmus alles 1994. aastal kirjastuses Vagabund Piret Saluri ja Ruth Mirovi tõlkes.

Lihtsustatult võiks olukorda kirjeldada nii: aastatel 1900–1940 teati Eestis soome kirjandusest niikuinii (peamiselt ajakirjanduse ja tõlgete vahendusel) ja 1940. aastast sekkus kirjandusse

poliitika, mis jättis mitmeks aastakümneks soome kirjandust esindama vaid hõreda valiku rikkalikust soome kirjandusest. Olulisim osa Soomes ilmunust on siiski jõudnud eesti keelde, nõukogude ajal suuresti tänu väliseesti kirjastustele.

Väga oluliseks kultuurivahetuses kodu-Eestiga sai 1957. aastal loodud raamatusari Loomingu Raamatukogu, mille esimene number oli soome kirjaniku Pentti Haanpää „Elu suurelt maanteelt ja teisi jutte“ (tlk Vaime Kabur). Haanpää oli kahekümnendate lõpust kuni Talvesõjani Soomes põlu all ausa armeeteenistuse kirjeldava romaani pärast. Ilmselt see oli piisav põhjus, et teda võis Nõukogude Eestis avaldada, ehkki Haanpää hilisem looming kirjeldab oma kogemusi Talve- ja Jätkusõjas.

1966. aastal avaldas Eeva Niinivaara ajakirjas *Virittäjä* ulatusliku ülevaate eesti keelest tõlgitud kirjandusest, sh teadustöödest ja artiklitest. Seal toob ta ära raamatunäitused, mis peeti Soomes aastal 1957 kahes kohas: väliseesti kirjanike teosed olid väljas Üliõpilaskonna raamatukogus, Nõukogude Eesti raamatud ja graafika Teadusseltside majas.

Vastukülaskäiguna peeti 1958 soome raamatunäitus Tallinnas. (Niinivaara 1966)

1960ndatest hakkas uuemat soome kirjandust taas rohkem ilmuma, nii luulet kui proosat, igal aasta oli ka Loomingu Raamatukogu sarjas paar soome autorit. 1960ndate lõpus jõudis eesti lugejateni mh ka seni põlu all olnud Mika Waltari teoseid. Kuni 1990. aastani ilmus Loomingu Raamatukogus kokku 50 soome kirjaniku teost, kuid iseseisvuse taastamise järel on ilmunud keskmiselt üks soome autori teos ja on olnud aastaid, mil ei ole ilmunud ühtki. Loomingu Raamatukogu ilmumise algusest kuni 2023. aastani on ilmunud 77 soome kirjaniku teost. Soome kirjandust nõukogude ajal jälgiti ja Soome oli kirjarahva jaoks lähedane – soome kirjanike abil jõudis Eestisse muudki peale soome kirjanike teoste. Ülelahesuhetest on mälestustest kirjutanud mh Jaan Kross, Ülo Tuulik ja mitmed teised.

Iseseisvuse taastamise järel avaldati palju 1920-30ndate ajaviitelisemat kirjandust uustrükkidena, seda paljuski muutunud oludes kobades. Viimase kolmekümne aasta jooksul on soome autorite teoseid ilmunud igal aastal kümneid, Soome kirjanduse eestikeelsete tõlgete mittetäielik nimekiri on leitav Soome kirjanduse teabekeskuse FILI kodulehel, koos aime- ja lastekirjandusega kokku üle 1330 nimetuse. Finlandia kirjandusauhinna saajatest on eesti keeles ilmunud 37 võitjateosest 13. Kirjanik ja kirjastaja Tauno Vahter kirjutab, et *kui lisada autorid, kelle võidutööd eesti keeles ei ole, küll aga mõni muu romaan, siis on teoseid isegi üle 20. /--/ See kõik räägib selget keelt: kuigi soome ilukirjanduse tõlkimine on natuke kokku kuivama hakanud, on vähemalt auhinnatud teoseid avaldatud ebaproportsionaalselt*

palju. Kuigi teatud määral võivad rolli mängida ka toetused, jään siin arvamuse juurde, et põhjus on romantilisem: kuna vähemalt teatud ringil inimestel (tõlkijad, toimetajad, kirjastajad) on Soome ja sealse kirjandusega nii tihe isiklik side, siis ka tõlgitakse rohkem. (Vahter 2020)

Eesti Kirjanduse Teabekeskuse andmetel tõlgiti 2022. aastal soome keelde 8 eesti autori teost, 2023. aastal 14 teost, sh lasteraamatud ja luulekogud. Eesti kirjandus ja kirjanikud on pidevalt esindatud Soome raamatumessidel Helsingis ja Turus, regulaarselt korraldavad Eesti kirjanduse tutvustavaid üritusi nii Eesti Maja Helsingis kui ka Eesti saatkond, Tuglase Seltsi ja SVYLi ajakirjades ilmuvad eesti kirjandust tutvustavad artiklid.

Kirjanike vastastikused külaskäigud nii festivalidele kui muudele kirjandusüritustele on tavapärased. Nii tavapärased, et tihti ei ületa enam uudiskünnistki.

Kunst

Kunstiteadlane Anu Mänd on uurinud Tallinna ja Soome kunstikontakte keskaegses sakraalkunstis ja toonud välja inimeste tiheda läbikäimise, taustaks Läänemere piirkonna kaubanduslikud ja just perekondlikud võrgustikud. Eriti alates 15. sajandist saabus Tallinna hulk sisserändajaid Uusimaalt, aga ka Päris-Soomest ja Karjalast, hinnanguliselt kaks kolmandikku olid naised, kes pärinesid talupoegade-meresõitjate või käsitöölise peredest. Eestimaa suured linnad olid rahvarohkemad kui Soome omad ning pakkusid paremaid ja mitmekesisemaid karjäärivõimalusi. *Põhjamaade eesnimesid kirjutati siinsetes allikates alamsaksa- ja skandinaaviapäraselt, seega ei ole enamasti võimalik kindlaks teha, kas arvukate Olafite taga peidab end rootslane või hoopis soomlane Olavi. Mõnikord viitab etnilisele või geograafilisele taustale inimese liignimi, näiteks esineb Tallinna allikates mehi, kelle liignimi on Somelane, Somelayne, Tzommelaynen, Finne, Vynne (soomlane) või Karrieleyn (karjalane).* (Mänd 2022)

Anu Mänd osutab rohkete näidete varal, kui palju on kunstiteoseid – maale, skulptuure ja isegi kirikukelli – jõudnud Tallinna meistritelt Soome kirikutesse ning et Tallinna ja Turu ning Tallinna ja Soome lõunaranniku kihelkondade vahel olid tihedad sidemed. Lübecki, Stockholmi ja Gotlandi kõrvale tõusis alates 15. sajandi lõpust Soome kunstiteoste soetamise kohaks ka Tallinn. Kaubandusvõrgustikud ja perekondlikud sidemed mängisid tellimuste saamisel ja kunstiteostega kauplemisel nähtavasti olulist rolli. (Mänd 2022)

Vene keisririigi piires ringiliikumine oli tavaline, nii võis leida Eesti kunstnikke maalimas Soomes või Soome kunstnikke reisimas Eesti kaudu Euroopasse nii 19. kui ka 20. sajandil.

Kunstiteadlase Bart Pushaw sõnul mõjutas Põhjamaade kultuur 19. ja 20. sajandil sügavalt Eesti kunstnikke. Kunstisuhted Eesti ja Põhjamaade kunstnike vahel ei olnud aga ainult ühesuunalised. Paljud Skandinaavia kunstnikud, sh tuntud Soome kunstnikud Akseli Gallen-Kallela ja Beda Stjernschantz ning kuulus Rootsi maalija Anders Zorn veetsid Eestis aega ja löid meeoleolukaid pilte nii Eesti maastikest kui ka elanikest. (Epner, E. 2023)

Soome ja Eesti kunstisidemeid 20. sajandi alguses ei ole seni kuigivõrd uuritud.

Kunstiajaloolane Eero Epneri tõdes, et teabe kogumine erinevatest allikatest on andnud üllatava tulemuse: kunstnike omavahelised suhted olid vähesed ja juhuslikud, erinevalt näiteks kirjanduselust, kus püriti Soome kaudu Euroopasse. Kunstisuhete ettevaatlikkus või isegi jahedus oli tingitud isiklike kontaktide nappusest, loominguliste käekirjade erinevusest ning võõristavast hoiakust teiste suhtes. Nii laiapõhjalist ega teineteist mõjutavat hübriidset kunstikultuuri ei tekkinud.

Oli Eesti kunstnikke, kes viibisid lühikest aega Soomes, enamasti Ahvenamaa kunstiresidentsides, näiteks Konrad Mägi oma karjääri alguses. Ahvenamaa oli üldse paljude Eesti kultuuriinimeste peatuspaik, mis aitas luua eesti kunstnike jaoks pilti põhjamaadest, olgu põhjuseks sealne Önningeby kunstnikekoloonia kuulsus või Ahvenamaa Eestist erinev valgus.

Eesti kunstnikud said parema kontakti Prantsuse, Itaalia, Vene ja Saksa kunstieluga, aga mitte Soomega. Akseli Gallen-Kallela oli nimena Eestis hästi tuntud, kuid juhuste kokkulangevuse tõttu ei korraldatud Eestis kunagi Gallen-Kallela tööde näitust. Soome kunstikriitikute meelest oli Eesti kunst nii rahvusvaheline, et Gallen-Kallela sarnasest rahvuslikkusest Eesti kunstist ei saagi rääkida.

Erinevad taustapõhjused löid erinevaid tulemusi: soome kunstis käsitleti rohkem inimest ja sotsiaalseid olukordi, Eestis jäädi pigem vaatelejaks, mitte sekkujaks. Eesti maalikunst püsis maalide formaat pigem väike, Soomes oli rohkelt suurvorme. Ka olid Soomes naisautorid seks ajaks juba normaalsus, Eestis mitte. Kunstnikkond oli Eestis väike, üksikisikust sõltus palju – piisab ühest kunstnikust, et rääkida kunstisuunast või kunstivoolust.

Sõdadevahelisel ajal oli Soomes vaid üks suur eesti kunsti näitus 1929. aastal, Eestis tutvustati Soome kunsti 1930. aastal.

Eestis imetleti Soome autorite rahvusvahelist edu ja tunnistati nende palju rohkem arenenud kunstikultuuri, Soome arvustustes lipsasid omakorda sisse patroneerivad toonid. Nii 1929. kui ka 1930/1931. aasta näituste retseptsioon peegeldab ennekõike aga vastastikust

avastamist: kõik tuleb üllatusena, sest niivõrd napilt teati. Seetõttu näitavad need arvamused omal moel samuti laiapõhjalisema vastastikuse suhtluse, mõjutamise ja kujundamise hõredust. (Epner, E. 2023)

Kunstiajaloolane Jüri Hain hindas 1990. aastal kultuurilehes Reede kunstisuhete hõredusele vaatamata 1920. aastate alguses olulisemaks üldkultuuriliste ideede levikut Soomest Eestisse, mis mõjutas arenevat seadusandlust (muinsus- ja kunstikaitse), muuseumide tööd (Eesti Rahva Muuseumi tõus Ilmari Mannise juhtimisel eesti muuseumikultuurimalliks). Ka Hain mõonab, et Eesti-Soome kunstialased sidemed ei olnud sõdadevahelisel ajal kuigi intensiivsed, kuid põhjusena nimetab ta kümnendivahetuse majanduskriis ja jahenemist maadevahelistes poliitilistes suhetes. (Hain 1990).

Võib siiski öelda, et Soome kunstil hoiti silma peal, näiteks Adamson Eric viibis 1920ndatel 1930ndatel mitmel korral Soomes, mh ostis Ateneum kaks tema tööd oma kollektsiooni.

Nõukogude ajal kujunes Soomest kunstielu aken maailma, ent sidet hoiti rohkem Soome kunsti peavoolust kõrvale jäänud kunstnikega. 1970ndatel-80ndatel juhtis Soomes kunstielu vasakpoolne ideoloogia, kunst pidi kuuluma rahvale ja normiks sai sotsiaalrealism. *Disainerid, arhitektid ja fotograafid olid pühendunud eetilisele võitlusele ebaõigluse vastu. Sellise ideoloogia kohaselt ei tohtinud maalikunsti teiste piltide seast liiga esile tõsta. Jaakko Lintinen näitab, kuidas kunstist kõnelemisesse tuli sõna „pilt“, mis asendas sõna „kunst“. „Pilt“ tähendas võrdsust, demokraatlikkust – igaüks teab, mis on „pilt“.* (kunst.ee 2002)

Samal ajal Eestis völditi realistlikku stiili, 1940-50ndate aastate realismi nõue peletas noorema kunstnikepõlvkonna pigem realismist eemale, hoolimata sellest, et nõukogude võim seda soosis. Heie Treieri sõnul peeti Eestis kunstis õigeks pigem elitismi. *Kunstnik pidi looma midagi, mis oleks „tavalisest“ ja nõukogulikust ülem, midagi sellist, millest keegi aru ei saanud. /--/ „Kui Helsingis oleks korraldatud eesti abstraktse kunsti näitus, oleksid soome kunstnikud ja kriitikud mõelnud: „Misasja, nad on reetnud oma suure ülesande!“ Ja vastupidi, kui Tallinnas oleks 1970-ndatel näidatud soome sotsiaalrealismi... H. T: ...oleks see olnud kohutav: „Misasja, te tulete siia meie üle irvitama!“ Eesti ja Soome vaheline suhtlus seisnes aga vaid ühesuunalises turismis. Milline õnn!* (kunst.ee 2002)

Tänapäeval on kunstisuhted tihedad, mille üheks näiteks on ka töö selle peatüki üks allikatest, ehk Eero Epneri artikkel näituse kataloogist „Värvide tants. Soome modernistlik kunst“ Kadrioru kunstimuuseumis ja näituse raames toimunud seminar, mis käsitles ühiskondlikku ja kunstilist moderniseerumist Soome lahe kahel kaldal 20. sajandi esimestel kümnenditel.

Soome kaasaegsete kunstnike näitusi on korraldatud viimase kolmekümne aasta jooksul pea kõigis Eesti linnades, ent juhuslikult. Eestlaste ülesastumisi Soomes, on vähem, kuid sealgi on mõneaastaste vahedega Eesti kunstnike töid esitletud, 2005 Galleria Uusikuvas olid ülevaatenäitusel väljas Kaido Ole, Marko Mäetamme, Mare Mikoffi ja teiste tööd, 2010 aga toimus Taidehallis eesti maali, graafika, skulptuuri ülevaatenäitus.

Eesti Maalikunstnike Liidu juhatuse esimees Tiiu Rebane pidi siiski tõdema Elo lehes 2023 aasta alguses, et naabrite kunstiruumi vastastikku siiski kuigi hästi ei tunta. *Me ei ole juba kaua aega olnud omavahel kuigi aktiivses dialoogis, mis seisneks kunstnikevahelises suhtlemises, näituste ning uute teoste ootamises, aruteludes ning vaidlustes. Oleme kujunenud teineteise jaoks uuteks terra incognita`teks, mida oleks aeg taasavastada ja mille kunstirahvaga oleks huvitav uuesti tutvust teha.* (Elo 1/23)

Kunstnikud ei ole siiski jäänud omaette kurtma, vaid Eesti Maalikunstnike Liit (EML) ja Helsingi Kunstnike Liit (HKL) püüavad omavahelisi sidemeid tugevdama asuda. Kunstiteadlane Harry Liivrand pidas eravestluses põgusate suhete põhjuseks asjaolu, et Soomes nähakse eestlasi üha rohkem konkurentidena rahvusvahelisel kunstiareenil. Seda arvamust toetab ka Eero Epneri tõdemus, et Lääne vaatenurgast on kunsti elu kahes riigis ka tänapäeval jäänud erinevaks – Soome kuulub Skandinaavia traditsiooni, Eesti oma on midagi muud. (Epner, E 2023)

Sellest hoolimata või just sellepärast on Eesti Kunstimuuseumil väga tihe koostöö erinevate Soome muuseumidega (Ateneum, Amos Rex, Järvenpää muuseum, kaasaegse kunsti muuseum EMMA, HAM Helsingi Kunstimuuseum, Didrichseni kunstimuuseum). Koostööd kahe maa vahel arendavad ka Kai keskus, Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus, Fotografiska, Kiasma muuseum, kunstnike residentuurid nii Soomes kui Eestis. (Ahtola 2023)

Teater

Erinevalt kujutavast kunstist leidsid soome ja eesti teatritegijad teineteist varakult. Esimene soome näidend jõudis eesti publiku ette 1884. aastal Vanemuises, August Wiera amatöörrupi esituses – see oli Aleksis Kivi ühevaatuseline saatusedraama „Öö ja päev”. (Epne, L 2019)

Teatrisuhete kõrgajaks üle Soome lahe võib pidada perioodi 1920. aastatest kuni 1930. aastate lõpuni, tõdes Mikko-Olavi Seppälä ja pani suhete alguspunktina paika 1905. aasta: *Soomes sai kutseline teater alguse 1870ndate alul, Eestis alles 20. sajandi alguses, umbes 35 aastat hiljem. Kohe saabusid eestlased end soomlastele tutvustama ja võtsid igaks juhuks ka*

oma publiku kaasa. 18. juunil 1905 saabus Helsingisse kolm aurulaeva, mis tõid linna üle 500 reisija Eestist. Nende hulgas olid ka Estonia seltsi näiteringi liikmed, kes olid rentinud Helsingi Arkadia teatri, et mängida Maksim Gorki vaestekirjeldust „Põhjas“. Soome kriitikud toetasid eestlaste rahvusliku teatri loomise püüdlusi. (Seppälä 2023)

Esimesed Soomes nähtud eesti autorite näidendid kujutasid Eestit 1905. aastal Vene revolutsiooni ajal, ehk teemal, mille Eestis oleks tsensuur ära keelanud. 1908. aastal etendus Soome Rahvusteatri August Kitzbergi näidend „Tuulte pöörises“, mis leidis Soomes rohkem poolehoidu. Kui Eesti tsensuur keelustas Paul Pinna revolutsiooninäidendi „Tasujad“, oli lahenduseks esmaesitus Helsingi Rahvateatri 1911. aasta sügisel. „Tuulte pöörises“ oli ka esimene lavastus, millega soomlased gastroleerisid Eestis, 1912. aasta suvel Narva laulupeol esitas seda Soome Rahvusteatri trupp. (Seppälä 2023)

Enne teist maailmasõda oli Soome ja Eesti vahel tihe teatrite ja näitlejate vahetus, soomekeelsetes etendustes mängisid eestlased peaosi eesti keeles, näiteks Ants Lauter tegi oma rolli eesti keeles Soome Rahvusteatri muidu soomekeelses etenduses. Eestikeelsetes etendustes tegid soomekeelseid rolle soomlased, nii et segakeelsed etendused oli normaalsus. Kõige sügavamalt ületas piiri Eesti näitlejanna Liina Reiman, kes õppis ära soome keele ja tegi Soomes märkimisväärse karjääri. Hinnatud näitlejad olid Soomes ka Ants Lauter, Paul Pinna ja Milvi Laid. Eesti keele õppis ära ja töötas 1910ndail mõne hooaja Estonia teatri Soome näitlejanna Hilma Rantanen.

Kurioosumina võib mainida veel soome autori Johannes Karma näidendit "Lembitu", mille esietendus avas Eesti 15. taasiseseisvumispäeva pidustused ühtaegu Tallinnas ja Tartus 23. veebruaril 1933. Shakespearelikult draamatiline tragöödia põhines Henriku kroonikast võetud Kaupo ja Lembitu tegelaskujudel, juurde oli fantaseeritud naistegelasi ja hämeelastest abilisi. Soome teatrid ei tundnud näidendi vastu vähimatki huvi, eesti kriitika pani pahaks ajaloolise ainese lõrtsimist ja suursoomelikku lähenemist. (Linnainen, 2023)

Aastail 1908–1944 jõudis Soomes lavale 15 eesti näidendit ja Eestis 31 soome draamateost. Tõlkedramaturgias hoidsid esikohta soome tekstid, 1936–1940 nende põhjal tehtud u 40 lavastusest olid 27 Eesti-Soome ühisautori Hella Wuolijoe näidendite põhjal. Luule Epneri sõnul on sellised repertuaarieelistused seotud nn omateatri otsingutega. *Ka soome dramaturgiast otsiti eestlastele ja soomlastele ühist rahvuslikku omapära; keelesuguluse ja hõimusedemete tõttu oli soome teatrikultuur arusaadav ning tuttav ja sobis seetõttu kasutamiseks eesti omateatri otsingutes (vt Veski 2014: 44). Soome-suundumust tõukas*

tagant ka tol ajal väga aktiivne hõimuliikumine, mida toetasid Eesti, Soome ja Ungari valitsused. (Epner 2019)

Ajakirja Teater 1937. aasta mainumber ilmus Eesti ja Soome teatri sõprusnumbrina. Aasta varem oli Helsingi Rahvateatri juht, Eestiski lavastanud Eino Salmelainen avaldanud arvamust, et eesti ja soome teater võiksid mingil moel sulanduda: *Sooviksin väga, et mõlema maa teatrikunstid ühenduksid nii tihedate sidemetega, et moodustaksime omaette liit-terviku maailma teatrikunsti laias riigis* (Teatriuudiseid... 1936: 295). (Epner, L 2019)

Paljud Soome näidendid said Eesti teatrites publikulemmikuteks, nt. Teuvo Pakkala „Parvepoisid“ või Aleksis Kivi „Nõmmekingsepad“ ja „Seitse venda“. Eesti näitekirjanik Hella Wuolijoki (Ella Murrik) oli abiellunud Soome ja tema Niskamäe-näidendid olid populaarsed mõlemal pool lahte. Nende klassikute lavastamine jätkus ka pärast nõukogude okupatsiooni, mis katkestas tiheda teatrisideme mitmeks aastakümneks.

Nõukogude perioodil sügisest 1944 kuni sügiseni 1991 toodi Eesti kutselistes teatrites lavale poolsada soome dramaturgia lavastust, mille aluseks oli umbes 40 erinevat teksti. Epner tõdeb, et arvestades piiranguid, mida seadis riiklikult kontrollitud ja reguleeritud repertuaaripoliitika, ei ole seda sugugi vähe. Lavastuste arv kasvas vastavalt repertuaari koostamise piirangute nõrgenemisega.

Sõjajärgsel kolmel aastakümnel domineerisid repertuaaris enne Teist maailmasõda kirjutatud teosed. Soome kaasaegse kirjanduse lavaletoomine tihenes alles 1980-ndate keskpaiku. Populaarsemad autorid olid Hella Wuolijoki (12 lavastust) ja Aleksis Kivi (10 lavastust) ning kui lisada Teuvo Pakkala „Parvepoisid“ (3), siis andsid need kolm autorit kokku poole kogu nõukogude aja Soome-lavastustest. (Epner, L 2019). Nagu näha, kattub suur osa autoritest juba 20-30ndatel lavale jõudnutega.

Teatrisuhete tihedus ja ka olulisus hakkab kasvama alates 1965. aastast, mil tuli Helsingi-Tallinna liinile laev „Vanemuine“. Juba sama aasta kevadel andis Tallinna Draamateater etendusi Helsingis, Turus, Tampere ja Kotkas, Soomest jõudis Eestisse aga Helsingi Rahvateater-Töölisteater etendustega Tallinnas. Regulaarselt kutsuti Eesti teatritesse Soomest külalislavastajaid, kes lavastasid peamiselt soome kirjanike teoseid.

Ära tasub märkida kaks erandlikku teatrisündmust, kus soome autori näidend on saanud maailmaesietenduse Eestis: 1969. aasta kevadel Tallinna Draamateatris Eeva-Liisa Manneri „Põletatud oranž“ Kotka Linnateatri lavastaja Väinö Lahti režiis ning 1989. aasta kevadel Vanemuises Tauno Yliruusi 1960-ndate lõpus kirjutatud poliitiline komöödia „Magamistoad“

Ago-Endrik Kerge lavastuses. Põhjused olid erinevad, Manneri Esimese maailmasõja eelsesse aega paigutatunud näidendit peeti Soomes kujundiküllase teksti tõttu liiga raskeks ning sisus eelistati tol ajal poliitilist teatrit. Eestis seevastu said noore neiu ängistus ja mässumeelsus poliitilisi alltekste. „Magamistoad” kujutas aga Brežnevite ja Dubčekite abielupaaride koduste dialoogide vormis Tšehhoslovakkia sündmusi 1968. aastal ning Soomes seda enesetsensuuri tõttu ei lavastatud. 1989. aasta Eestis mõjus see poliitiline farss aga vabastavalt.

Ettevaatlikult toob Luule Epner välja ka soome autorite võimaliku mõju nõukogude ajal:

Kui nõustuda väitega, et hilisnõukogude kultuuri nähtamatuks, kuid määravaks osaks oli nn imaginaarne Lääs – kujutuslik maailm „mujal”, mis eksisteeris sel ajal, kui kontaktid reaalse läänemaailmaga olid väga piiratud (Yurchak 2006: 159, 165) –, siis Eestis konstrueerisid imaginaarset Läänt küll jõuliselt Soome televisioon ning seal näidatavad filmid ja seriaalid, ent teatris aitas soome dramaturgia pigem konstrueerida kujutuslikku „kuldset minevikku”, mis sarnasuse alusel toitis eestlaste nostalgiat kadunud aegade järele ja aitas kaasa eestluse hoidmisele. Tekstide soomepärasus, olgu Kivi seitsme venna arhetüüpne soomlus, parvepoisiromantika vm, ei mõjunud liiga võõrana ega takistanud retseptsiooni. Eraldi märkimist väärivad „Kalevalal” ning folklooril põhinevad lavastused hilisnõukogude ajal, 1980. aastatel, mis täitsid uusi, senisest erinevaid ülesandeid – nii nõukogude kui ka Euroopa mudelitest erineva soome-ugri identiteedi konstrueerimist. Neis lavastustes, mis toetasid Eestis tärkavat pärimusteatri suundumust, aktiveeriti too ühine kultuuriline alus, millele toetuvad mõlemad kultuurid. (Epner, L 2019)

Eesti Teatriagentuuri lavastuste andmebaasi põhjal esitati 1990ndatel Eesti teatrite lavadel soome autorite tööde põhjal 24 lavastust, nullindatel 35 lavastust ja 2010 kuni 2019 ühtekokku 42 lavastust, nüüdseks oli Soome klassika jäänud vähemusse, enamik olid nüüdisautorid.

Traditsioonilisteks on kujunenud koostööprojektid Kanuti Gildi Saali, Von Krahli, Viirus-teatri ja Telakka-teatri vahel. Ka Tampere rahvusvahelise teatrifestivali programmis on Eesti teater olnud tihti esindatud, 2023. aastal Kanuti Gildi Saali lavastusega „Kas te olete oma kohaga rahul“. Üks viimastest koostöönäidetest on Soome Rahvusteatri ja Eesti Draamateatri koostöös sündinud „Varumehed”, mis süüvib rohujuuretasandil Soome ja Eesti tänase ühiskonna tegelikkusse. Andra Teede kirjutatud ja soomlanna Aino Kivi lavastuses mängisid näitlejad mõlemad teatrist, ning seda esitati nii Helsingis kui Tallinnas. (Ahtola 2023)

Film

Võib julgelt väita, et tänapäeval on kahe riigi omavahelistest suhetest kõige rohkem läbi põimunud filmitööstus. Koostööfilmidest on saanud norm ja koostööfilmid kuuluvad kodumaise filmitoodangu nimekirjadesse mõlemal pool Soome lahte.

Eesti ja Soome filmikoostöö varajane ühendaja oli Theodor Luts (1896-1980), mitmekülgne filmimees, kes tegutses nii lavastaja kui operaatorina. Koostöös Soomega valmis tema režissöörikäe all Eesti esimene optilise heliga mängufilm „Päikese lapsed” (1932). Filmi valmimise aastal siirdus Luts Soome, töötas operaatorina studios Suomi Filmi ja Suomen Filmitoimik SF, asutas 1942 Fenno-Filmi OY. Lahkus 1944 Rootsi, aastast 1946 elas Brasiilias. Soomes oli Luts umbes 30 mängufilmi operaator ja mõne puhul ka lavastanud. (EE)

Soome teema leidis tee Eesti filmi juba 1930. aastal, mil Eesti-Saksa ühistööna valmis tummfilm “Kire lained” „salapiirituse Soome smugeldamisest, rahast, võlgadest ja kirglikust armastusest.” Pärast „Päikese lapsi” tuli aga oodata aastakümneid, enne kui Soome kuidagi kajastus. 1961. aastal linastus Jüri Müüri „Ühe küla mehed”, kus rannaküla mehed triivivad tormi tõttu Soome randa, ning peavad valima omade ja võõraste vahel. Soomlasi ei kujutatud tollastest ideoloogilistest raamidest lähtuvalt sugugi halbadena, neid raame ja negatiivset tegelast järgis siiski mehi ära rääkima saadetud väliseestlane.

Eestis vaadati nõukogude ajal Soome filme Soome televisiooni vahendusel ning keskmisel vaatajal oli neist hea ülevaade. Võimalus näha soome filme avanes ka 1966. aastal, mil asutati Tallinna Polütehnilise Instituudi filmiklubi. Sinna hakkasid filme saatma mh Prantsuse saatkond ja Soome kontaktid Kotka linnast, 1960ndate lõpust jõudis filme ka laevareisijate vahendusel.

Soomes ei teatud eesti filmidest aga midagi, nii et Elle Anupõld pidi 1987. aastal tõdema, et eesti filmikunst on tundmatu Tallinnfilmi stuudiost vähem kui saja kilomeetri kaugusel Soomes. (Anupõld 1987). Nii korraldati 19. -21. septembrini 1987 Helsingis Eesti filmipäevad, mille korraldamise olid enda peale võtnud ühiselt kõik filmieluga seotud organisatsioonid alates Soome Filmifondist, Soome Filmiarhiivist ja Soome Filmitegijate Ühingust. Mängufilmidest näidati Kaljo Kiisa «Hullumeelsust» ja «Nipernaadit», Leida Laiuse – Arvo Iho «Naerata ometi!», Peeter Simmi «Ideaalmaastikku», Olav Neulandi «Tuulte pesa» ja Lembit Ulfsaki «Keskea rõõme». Valikus oli veel dokumentaal- ja

multifilme. Artikli järgi oli Nõukogude kultuurikeskuses publikut vähe, ent arvustusi ilmus ja vähemalt oli side filmitegijate vahel loodud.

Järgmisel aastal jõudis Eesti film esmakordselt Soome filmifestivalile, „Ma ei ole turist, ma elan siin“ näidati Sodankylä filmifestivalil. 1990 võitis Jüri Sillarti „Äratus“ Espoo Ciné International Film Festivalil Nyrki Tapiovaara preemia.

Esimene koostööfilm oli „Balti armastuslood“ (1991), kolmest lühimängufilmist koosnev filmikomplekt, mille tootsid Filminor Soomest ja Exitfilm. Lühimängufilmid räägivad armastuslugudest Baltimaade taasiseseisvumise sündmuste keerises. Aasta hiljem väntas soome režissöör Ilkka Järvi-Laturi põnevik „Tallinn pimeduses“ eesti näitlejatega ning 1993 Anssi Mänttari filmi „Novembrikuu hall valgus“ samuti suures osas eesti näitlejatega. 1997. aastal tehtud tudengite lühimängufilm „Perekondlik sündmus“ (rež. René Vilbre) põhines Daniel Katzi lühijutul raamatust „Kui vanaisa Soome suusatas“.

Soome näitleja Peter Franzen mängis filmis Eesti-Soome koostööfilmis „Nimed marmortahvlil“ (2002) ja Taska Productionsi filmis „Täna öösel me ei maga“ (2004). 2003. aasta Eesti-Soome koostööfilmist „Somnanbuul“ võib öelda, et koostööfilmid muutusid tavapäraseks.

„Taksojuhid“ (2004) on küll Exitfilmist toodetud, kuid Ingomar Vihmari ja soomlase Jussi Niilekselä koostöös tehtud telefilm, mis põhines Mihkel Ulmani ja Jussi Niilekselä kakskeelse näidendi "Taksojuhid/Taksirengit" lavastusele Von Krahli teatris.

2010ndatest aastatest tänaseni vahetatakse vastastikku üksteise tugevusi, stsenaariste, tehnilist meeskonda, näitlejaid, võttekohti ning Eesti filmikunstnikud on saanud viimasel ajal Soome filmiauhindu või on olnud auhindadele nomineeritud. Eesti-Soome kaastootmisel on jõudnud vaatajani hulk auhinnatud ja piletitulu nautinud filme („Vehkleja“ 2015, „Kuppee nr 6“ 2021 jt). Põhjamaade üks suurema eelarvega telesarju „Estonia“ valmis Soome-Rootsi-Eesti kaastootmisena. Pooled 2022. aastal Film Estonia toetatud projektidest olid Soome filmid või telesarjad. Eesti ajalugu on olnud Soome filmide keskne teema „Vehklejas“ ja „Puhastuses“..

Olulist lisa suhtlusele toovad filmifestivalid. PÖFFi võistlusprogrammides on mitmeid Soome filme ja filmiprojektid osalevad Baltic Event kaastootmisturul. dokumentaalfilmifestivali DocPoint on juba aastaid korraldatud paralleelselt nii Tallinnas kui Helsingis. Igal aastal linastub kinodes 2-3 Soome filmi. (Ahtola 2023)

Muusika

Muusikalised suhted Soome ja Eesti vahel ulatuvad keskaja lõppu, mil tekkis muusikaelu Turus ja Viiburis. Soome muusikateadlase Fabian Dahlströmi sõnul on mõningaid andmeid 1400. aastaist Turu ümbrusest vilepuhujate ja leigarite kohta, kes olid tõenäoliselt pärit Baltikumist. Kindla teate kontaktist Turu ja Eesti vahel annab Hillar Saha: *Pidevalt säilitati sidemeid teiste kohtade muusikutega. Märkmikes esineb korduvalt notiitse kingiste maksmise kohta ordumeistri, ka Preisi kõrgmeisteri muusikutele ja heeroldile (1436), Tartu, Saaremaa, Turu piiskoppide muusikutele või trompetipuhujaile-kullereile.* (Dahlström 1994)

Muusikud ja muusikainstrumendid saabusid Soome Tallinnast ja olid soositud. Oli ka vastupidist liikumist. Soomlasest helilooja Thomas Byström (s. 1772) saadeti kooliealisena Tallinna muusikat õppima. Turu muusikaseltsi nimekirjas oli neli venda Lithanderit, kelle isa oli töötanud kirikuõpetajana Hiiumaal ja Noarootsis, mis tähendab, et kõik Lithanderi lapsed olid sündinud Eestis.

Muusikateadlane Anu Schaperi hinnangul oli 17. sajandi Läänemeri muusikute ja muusika leviku mõttes ühtne piirkond. (Shaper 2014). Fabian Dahlström tuletab meelde, et teekond Euroopast Peterburi kulges 18. ja 19. sajandil eelkõige Baltimaade kaudu ja sellega kaasnes ka rikas kontserdielu. *Muusikalinnana oli Tallinn palju rikkam kui näiteks Helsingi, kus areng algas alles 1830. aastail, kui sinna saabus Fredrik Pacius.* (Dahlström 1994)

Paciuse muusika jõudis 1869. aasta laulupeole ja sai hiljem mõlema maa hümniks. Soomest jõudis laulupeole teisigi heliloojaid, näiteks kõlas Soome vanim maakonnalaul, Karl Collani loodud Savolaisten laulu nime all „Mu meelas seisab alati“, mille Lydia Koidula oli tõlkinud August Ahlqvisti teksti põhjal. Ajaloolane Pekka Linnainen sõnul esitati kõigil järgnevatel laulupidudel ka soome heliteosed, ainult paar nõukogudeaegset möödus ilma soome muusikata. (Linnainen 2020)

Muusikateadlase Maris Männik-Kirme hinnangul ei ole Eestis katkestuste kultuuri tõttu välja kujunenud oma sümbolheliloojat, ent selle puudumisel on selleks tõusnud soomlaste Jean Sibelius (Männik-Kirme 2015), kes toob Soomele endiselt kõige rohkem autoriõigustulusid (Rinne 2017). Sibeliuse nimi jõudis koos tema üksikute teostega Eestisse 1890. aastatel ja sellest ajast on teda Eestis saatnud „kuulsa soome helilooja” maine. Ehkki Sibeliusel puudus personaalne roll Eesti ajaloo otsustavatel etappidel, oli tema muusika Eestis enamasti alati kohal ka keerulistel poliitilistel ajajärkudel. Sibeliuse „Finlandia” on Männik-Kirme hinnangul sarnaselt Soomega omanud ka Eestis tugeva poliitilise, vastupanule õhutava sümboli tähendust nii XX sajandi algul enne Eesti iseseisvumist kui ka Saksa ning

Nõukogude okupatsiooni ajal. Isegi 1940ndatel aastatel esitati Sibeliuse muusikat Estonia kontserdilaval ja 1952. aastal jõudsid samale lavale soome juba interpreedid mängima soome muusikat. Männik-Kirme sõnul on Sibeliuse muusika aidanud kujundada eestlaste pilti Soomest ja aidanud kujundada eestlaste iseteadvust. (Männik-Kirme 2015).

20. sajandi alguskümnenditel oli muusikaline suhtlus tihe. Anneli Saro hinnangul aitasid soomlased 1910. aastatel Eesti teatril ja ooperil professionaalseks kujuneda. Soome tenor Wäinö Sola oli tihe külaline tegevust alustava Estonia teatri ooperiosakonnas. Lühikest aega töötasid 1910. aastate Estonia teatris ka mõned teised soome näitlejad ja lauljad. Soomes olid hinnatud artistid ka tantsija Ella Ilbak, kes tuuritas Soomes 1920- ja 1930ndatel, ning tenor Martin Taras, kes 1930. aastatel mitmel korral esines Soome Ooperis eesti keeles. (Seppälä 2023)

Pärast Teist maailmasõda, 1948. aastal sõlmisid NSV Liit ja Soome sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingu, mis tähendas muusikaelus, et soome heliloojate teoseid võis mängida ja ka soome muusikud pääsesid üle lahe esinema. 1950ndatest alates jõudis eesti interpreete ja dirigente ka Soome lavadele. Sellest hoolimata tõdeb muusikateadlane Priit Kuusk aastal 1989 soome heliloojate külaskäigust kirjutades, et korraga 22 soome heliloojat koos liidu esimehe Usko Meriläisega on ime, sest see tähistas soome-eesti heliloojate ja muusikateadlaste koostöö algust pärast aastakümneid Moskva kaudu suhtlemist. Soomlased olid kaasa toonud ka soome muusika noote, plaate, kassette ja raamatuid, et paigata puudusi, mida Kuusk nimetab: aastakümneid muust maailmast isoleeritud eesti muusikutel on puudu suhtlemiskultuurist kõige otsesemas ja laiemaski tähenduses, samas kui soome külalised olid õppinud ja töötanud paljudes välisriikides. (Kuusk 1989) Viimane avaldas eriti suurt muljet, mis rõhutab levinud „Soomes kaudu välismaale“ mõtet.

Kui eelnev puudutas klassikalist muusikat, siis kerges muusikas olid suhted üsna sarnased. Nagu mainib muusik ja muusikakriitik Harri Rinne, oli meie kerge muusika ainsaks ühisosaks aastail 1957–1973 Georg Ots, kes andis Soomes plaate välja ja sai seal väga populaarseks. Laevaliikluse taastumise järel tõid Soome turistid Eestisse plaate, noote, pille, kitarrikeeli jm, millest Eestis puudust tunti. Soome ansambel Ernos pääses Tallinna kontserti andma aastal 1968, olles väidetavalt esimene lääne popansambel, kes üldse Nõukogude Liidus esines. Tehti ka ühissaateid, nagu Laulusild, ja muusikat oli mängitud ka mälumängusarjas *Naapurivisa*. Põhja-Eestis jälgiti Soome televisiooni saadet *Iltatähti* (1973–1983). Huvitava koostöödetailina vastutas Moskva olümpiamängudeks valminud Tallinna Linnahalli helivõimenduse eest soome helitehnika spetsialist Matti Sarapaltio.

1980. keskepaigast pääsesid eesti muusikud Soome turneele, Ultima Thule esines Provinssirockil, Ivo Linna oma Rock Hoteliga Põhja-Soome suusakeskustes. Uus koostöövorm tekkis Rock Summeri festivalide ajal, kus organiseerijad olid eestlased, kuid nõu, esinejaid ja reklaamplakateid saadi Soomest. Rinne tõdes aastal 2017, et vanemad eestlased tunnevad paremini soome lauljaid ja ansambleid Eppu Normaalist Juice Leskinenini, J.Karjalainenist Mikko Alataloni, ent nooremad enam põhjanaabri poole ei vaata. Soomlased praktiliselt ei kuula eesti rock- ega levimuusikat ning vastupidi, sest popmuusika on üsna rahvuslik. „Kohalik muusikamaitse toetub kultuurilisele taustale. Kui Soome rock'i kunagi Eestis kuulatigi, siis seetõttu, et see esindas midagi suuremat – vabadust.“ (Rinne 2017).

Täna on lähenemist popmuusikasuhetesse toonud Eurovisioon, kus eesti artistid osalevad soomlaste *Uuden Musiikin Kilpailu* (UMK) ja soomlased Eesti Laulul. Ka on hakatud korraldama festivale kahel maal korraga (FinEst Funk Festival). Koostöö muusika alal toimub nii suurte festivalide (Tallinn Music Week, Eesti Muusika Päevad, Pori Jazz, Tampere Jazz Happening, Musica nova Helsinki, Tampere Music x Media jne), organisatsioonide (Music Estonia ja Music Finland) kui üksikesinejate tasemel (dirigendid Olari Elts, Andres Kaljuste, ooperilauljad Moonika-Evelin Liiv, Koit Soasepp jt). Eesti Filharmoonia Kammerkooril on pikaajaline koostöö Tampere Cappellaga, ka mitmel eesti harrastuskooril on sõpruskoor teisel pool lahte. Hetkel õpib Soome Sibeliuse Akadeemias u 20 Eesti muusikut. (Ahtola 2023)

Arhitektuur

Eesti rahvusliku ärkamisaja teekond iseseisvuseni tõi tugevalt eestlust tugevdavad teatrimajad: Tartus Vanemuise ja Tallinna Estonia. Mõlema projekteerimisel ja loomisel on oluline Eesti ja Soome koostöö. 1906. aastal valmis Armas Lindgreni projekteeritud Vanemuise teater ja 1913. aastal Lindgreni ja Wivi Lönni projekteeritud Estonia teater.

Arhitektuuriteadlase Karin Pauluse sõnul kutsuti 20. sajandi alguses soomlasi Eestisse ehitama rahvuslikke maju ehk sisuliselt arendama eestlust. Ühe põhjusena nimetab ta ninanipsu baltisakslastele, kes olid seni harjunud arhitektuuris valitsema. Saksa soost arhitektide asemele hõimuvõlde toomise teiseks põhjuseks oli siiski ka tõsiasi, et eesti arhitekte oli veel vähe, eriti neid, kes oskaksid suuri ühiskondlikke hooneid projekteerida.

1905. aastal projekteeritud Lutheri vabriku töölissöökla-rahvamaja autorid on soome arhitektid Herman Gesellius, Armas Lindgren ja Eliel Saarinen. Neist viimane kavandas 1913. aastal Suur-Tallinna generaalplaani, ent selle teostus jäi sõja jalgu. Tänapäevase kohalikkude maastikku kuuluvaid hooneid tuli tollal soomlaste arhitektikäe alt siiski teisigi: juba nimetatud Estonia ja Vanemuise kõrval Eliel Saarineni projekteeritud Tartu Pauluse kirik (1915-19), Ammende villa (1905) Pärnus arhitekt Frithiof Mieritzi käe alt ja Tallinna kesklinna kaunistav Krediidühingu maja (1912), mis kannab täna Saarineni maja nime.

Omariikluse tulles suheldi erialaselt juba võrdsemal viisil. Mh õppis Alvar Aalto oma toolide ja taburettide jaoks vineeripainutamise tehnoloogiat Lutheri vabrikus Tallinnas. Samas on saanud Soomest mõjutusi tänaseni Vabaduse väljakul seisev Elmer Lohu projekteeritud Majaomanike panga hoone (1934-37), mille eeskujuks oli 1930. aastal valminud Fazeri peahoone (arhitekt Gösta Juslen). Soome moodsat linnaehitust jälgiti Eestis hoolikalt.

Nõukogude aja suletus muutis Soome aga ideaaliks, maitseka ja hea elu sümboliks, mida imiteeriti ning kust ammutati inspiratsiooni, nõudest korrusmajadeni. Disaini kopeeriti Nõukogude Liidus julgelt, sest ametliku ideoloogia järgi oli see demokraatlik viis kõike jagada rahvaga.

Nii jõudis Lutheri vineeripainutusest inspireeritud kuulus Aalto taburet ringiga tagasi Nõukogude Eestisse, kus sellest valmistati rohkelt nii kolme kui nelja jalaga koopiaid. Samamoodi tunduvad rohkem kui soome analoogidest inspireeritud mitmed Estoplasti, Salvo, Kooperaatori, Vasara jt ettevõtete tooted. Kõige kuulsamad tootedisainid, mille disaini päritolu Eestis tihtipeale isegi ei teadvustata, on soomlastelt laenatud Salvo kelk ja Kooperaatori P-30 tool. Neist viimase eeskujuks on Eero Aarnio disainitud konjaki tool ehk VSOP (1966), mida väikeste muudatustega materjalis ja joones Nõukogude Eestis uhkusega toodeti.

Arhitektuuris tõi Karin Paulus välja Rootsi ja Soome korrusmajade rajoonide eeskujuks Mustamäe projekteerimisel, mh soome koolimajade projektid olid kohandatud nõukogude võimaluste ja reeglitega. Ka Tallinna Polütehnilise Instituudi peahoone järgis moodsa soome arhitektuuri eeskujusid, mh Alvar Aalto projekteeritud Jyväskylä ülikoolilinnakut.

Arhitektid hakkasid Soome vahet käima juba 1950ndate lõpust, 1980ndatel õnnestus nii mõnelgi eesti arhitektil stažeerida soome arhitektuurbüroodes (n. sisearhitekt Väino Tamm juba 1960ndatel), mida hiljem kasutati Eesti hoonete projekteerimisel. 1960ndatest aastatest

alates võitsid eesti arhitektid ka kõrgeid kohti Soome arhitektuurikonkurssidel, ent vaid mõni üksik hoone jõudis ehituseni.

Ilmselt tuntuim Soome arhitektuuriline jalajälg on Viru hotell, mille sisekujunduse autoriks Väino Tamm oli, kogu maja projekteerisid eestlased Mart Pordi juhtimisel. Ehitajad olid seevastu soomlased, kes tõid endaga töövõtteid ja tehnoloogiaid, millest hiljem õpiti ja võeti eeskuju kogu Nõukogude Liidus.

Margit Mutso sõnul meelitas Soome Eesti üleminekuajal paljud arhitektid sinna õppima, kuidas teha tööd kapitalistlikus ühiskonnas. Soomega olid alles kontaktid ning Soome arhitektuuriajakirjad olid ühena vähestest eesti arhitektidele kättesaadavad. 1980ndate lõpus ja 1990ndate alguses leidsid päris mitmed eesti arhitektid Soomes tööd. Mutso hinnangul paelus rahast rohkem eestlasi võimalus näha ja kogeda seni kättesaamatut välismaa elu. Õpiti tundma arvutiprogramme, moodulmajade projekteerimise loogikat ja palju muud, milleks nõukogude ajal võimalusi polnud. (Mutso 2017)

Üks värskemaid soomlase projekteeritud suurehitisi on KUMU (2004), mille arhitektuurikonkursi esimesed seitse kohta läksid kõik Soome ja valmis ehitati üks Eesti esindushooneid Pekka Vapaavuori projekti järgi.

Soome arhitektuuri jalajälg Eestis on läbi 20. ja 21. sajandi hiiglaslik. Tänapäeval on arhitektuurivaldkond sedavõrd rahvusvaheline, et Karin Hallas-Murula sõnul ei suuda enam keegi järke ajada eestlaste projekteeritud objektidest Soomes ja soomlaste kõigist töödest Eestis. Kokkuvõtvalt peab ta eesti ja soome arhitektuuri-estetikat ja vormikultuuri sügavalt sarnaseks. (Hallas-Murula 2005). Suuremate rahvusvaheliste projektikonkursside jaoks pannakse aga kokku nii kahe maa arhitektidest koosnevaid, kui ka laiemalt rahvusvahelisi töörihmi.

Kokkuvõtteks

Soome ja Eesti omavahelised suhted kirjanduses, teatri-, filmi- ja helikunstis ning arhitektuuris on olnud loomulikud ja läbipõimunud, vaid kunstisuhted on püsinud leigemad. Suhted pole olnud ega ole võrdsed, kui vaadata soome kultuuri pakkumist Eestis (tõlked, näitused, filmid, näidendid) ja vastupidi, eesti kultuuri pakkumust Soomes. Soome kultuur on olnud Eestis rohkem tuntud ja jälgitud, eesti kultuur Soomes on olnud üks paljude seas. Kas võib suhete ajaloo ja kultuuriülekandevoori põhjal järeldada, et Soome on keskus ja Eesti perifeeria, Soomet andja ja Eestit saaja? Nagu mitmed uurijad on rõhutanud, on naabrite

vahelisi suhteid selliste järelduste tegemiseks liiga vähe uuritud, kuid väiksema riigina on Eesti vaadanud Soome pikalt kui eeskuju poole. Samas on mõlemad maad võtnud vaadata üksteisest mööda või üheskoos Euroopa kultuurikeskustesse.

Tänapäeval tunnevad erinevate valdkondade professionaalid üksteist ja hoitakse ametialast sidet (teater, film, kirjandus), ent kultuuriajakirjanike hinnangul pole soome kultuuri roll enam nii tugev nagu oli see nõukogude ajal.

Harri Rinne tõdemus muusika kohta kehtib ka teistes valdkondades, ehk paljus on jälgitud Soomet nõukogude ajal ja 1990ndatel, sest see esindas midagi suuremat – vabadust. Pärast ühinemist Euroopa Liiduga jälgitakse Eestis rohkem maailmakultuuri, naabri roll on kahanenud.

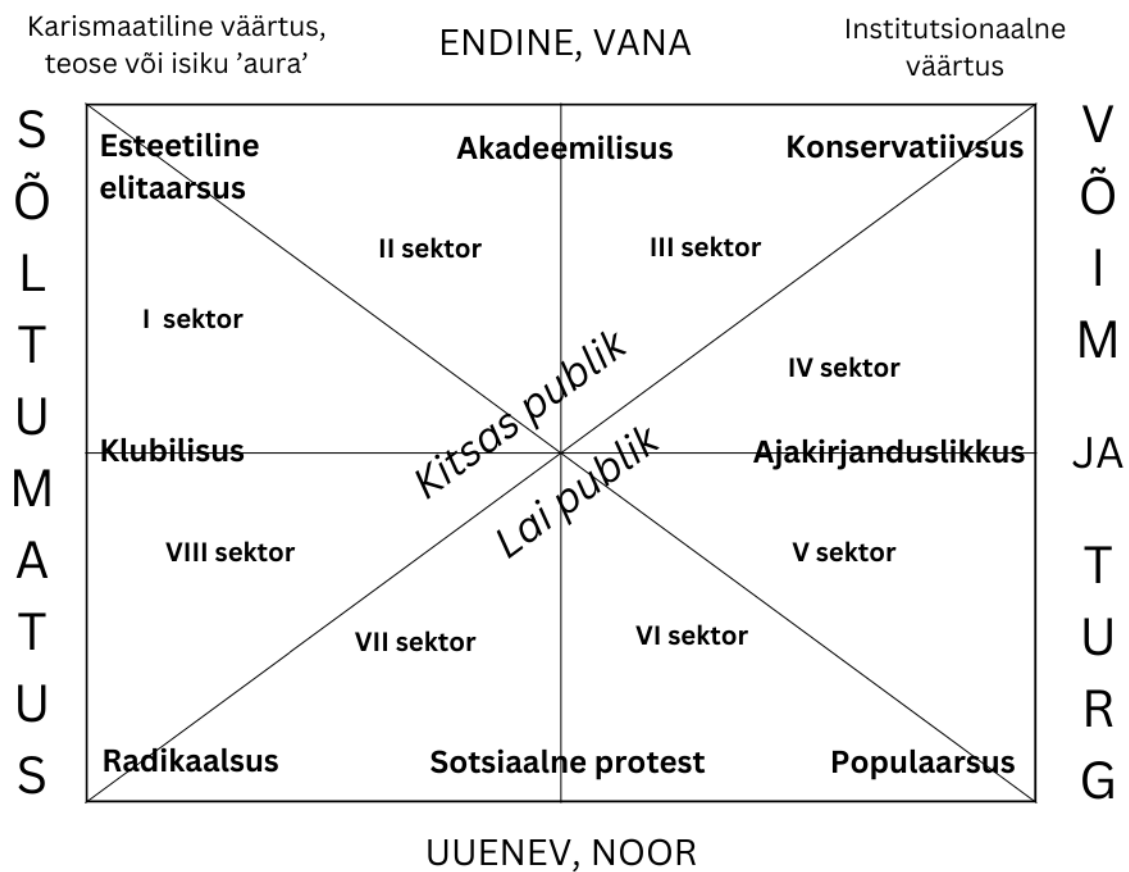
3. Võimalikud käsitlusviisid ja uurimise objekt

Tööhüpoteesina tundus autorile, et kultuuriülekande teooria järgi võib alates 19. sajandi algusest kuni Eesti iseseisvuse alguskümnendini ning nõukogude ajal täheldada selgelt Eesti kui perifeeria ja Soome kui keskuse rolli. Anu Schaper on rakendanud seda teooriat 17. sajandi Läänemere idaosa muusikasuhete uurimisel ja sarnast lähenemist võiks kasutada ka soome kultuuri uurimisel Eesti meedias. Kultuuriülekande teooria järgi kanduvad erinevate kultuuride vahel inimesed, materiaalsed asjad, mõisted ja kultuurilised märgisüsteemid ning teooria abil püütakse mõista ülekande põhjusi ja suunavaid jõude, nagu poliitika, kaubandus ning transporditeed, ülekande põhjustatud muutusi nii sihtkultuuris kui ka ülekande objektides, ehk miks sihtkultuuris on midagi omaks võetud. Algekultuur kannab keskuse ja sihtkultuur perifeeria rolli. Oluline on just kultuurilise ülekande vastuvõtja nõudmistest ja vajadustest tingitud aktiivne roll, mitte algekultuuri ekspansionism või oma kultuuri pealesurumine. Kultuuriobjekte ei võeta üle ka muutumatuna, vaid dekontekstualiseeritakse „vanast” ja rekontekstualiseeritakse „uues” kultuuris. Meedia seisukohalt vaadates on oluline meedia kui vahendaja roll kultuuriülekandes. (Schaper 2014)

Kultuuriülekande teooria eeldaks siiski mõjude, nende põhjuste ja kontaktide põhjalikumat uurimist, seega saab materjali analüüsis välja tuua esialgu ainult eeldused võimalikuks kultuuriülekandeks ja ajakirjanike intervjuude põhjal tehtud järeldused vahendaja rolli kohta. Töö autor peab seepärast oluliseks peegeldada ka suhet kultuuri esitamise ja kajastamise vahel ning ajakirjanike võimalikku hoiakulisust antud küsimuses.

- Kas on soome kultuuri kajastamisel nähtavad kultuuriülekande teooria keskuse ja perifeeria eeldused?

Kultuuriajakirjanduse sisuanalüüs aastast 2016 kasutas kvalitatiivset ja kombineeritud tekstianalüüsi, et defineerida kultuuriajakirjanduse hetkeseis ja olemus, ning kultuurivälja ja ajakirjandusvälja omavaheliste suhete kujutamiseks lisati mõõde teljel sõltumatus vs. võim ja turg. (Kõuts-Klemm 2016) Magistritöö materjali analüüs annab võimaluse paigutada ka soome kultuuri kajastused Marju Lauristini visandatud kultuuriväljale (Joonis 1), mille dimensioone arvesse võttes saab omavahel eristada vastandpaare skaalal elitaarne-klubiline, elitaarne-akadeemiline, akadeemilis-konservatiivne, ajakirjanduslik-konservatiivne, ajakirjanduslik-populaarne, populaarne-protestiv, protestiv-radikaalne ja klubilis-radikaalne. (Kõuts-Klemm 2016)

(Joonis 1. Kõuts-Klemm 2016)

Joonise sektorite allpool esitatud iseloomustused põhinevad jaotusel *Kultuuriajakirjanduse sisuanalüüsis*. (Kõuts-Klemm 2016)

Esimene sektor on elitaarne-klubiline ja ei püütagi kõnetada laiu masse. Teksti autor suhtleb teiste, nn eliidi siseringi kuuluvate omasugustega, väikese asjatundjate rühmaga neile

mõistetavas ja nende kasutatavas keeles ning hindamiskriteeriumide alusel. (Kõuts-Klemm 2016, 6)

Teise, elitaarse-akadeemilise sektori keelekasutus on samuti siseringi-septsiiifiline, kuid püüab mõnevõrra laiemat lugejaskonda. Akadeemiliste kategooriaid eritledes püüab selle sektori esindaja olla käsitlustes objektiivne ja neutraalne, lähtudes kultuuriteoreetilistest paradigmatel, et leida kultuuriobjektile „õige koht“ teaduslikus liigitussüsteemis. Selleks esitatakse joonealuseid kirjandusviited akadeemilistele allikatele. (Kõuts-Klemm 2016, 6)

Kolmas, akadeemiline-konservatiivne sektor püüdleb veelgi laiema lugejaskonna poole nii keelekasutuses kui viidetes üldkultuurilisele kontekstile. Teost hinnatakse selgete kriteeriumide järgi, milleks on kindlad kaanonid ja traditsiooniline käsitlusviis, nii poliitiline kui ka kultuuriline konservatiivsus. Akadeemilised terminid tavaliselt seletatakse lahti vähem asjatundliku lugeja jaoks mõistetaval viisil. (Kõuts-Klemm 2016, 6-7)

Neljandat sektorit esindav ajakirjanduslik-konservatiivne käsitlusviis on selgelt kriitiku positsioon, mille tekstid on suunatud laiale lugejaskonnale, nn „keskmisele“ eesti kultuuritarbijale, on hariv ja valgustav. Autor kirjeldab enda kultuurielamust tihti detailselt, andes ette ka normatiivse, konservatiivse tõlgendusraami, osutades mh kultuuriobjekti tähtsusele Eesti kultuuris. (Kõuts-Klemm 2016, 7)

Viienda sektori ajakirjanduslik-populaarse käsitlusviisi fookuses on enamasti mediatiseeritud toode – populaarne kultuur ja kunst. Tavanimesele arusaadavate kirjelduste kõige tavalisem avaldumisvorm on nõ. lahtiseletav arvustus või reklaamielementidega tutvustus, ehk millisena võiks tavapublik teost näha või millal ja kuidas kultuuriloominguga suhestuda. Sageli kirjeldatakse looja intentsioone ja avatakse loomingu telgitaguseid. (Kõuts-Klemm 2016, 7)

Kuuenda sektori populaarse-protestiva käsitlusviisi puhul võetakse enamasti selge positsioon kultuuriloomingu tekkekonteksti suhtes ning tekstide eesmärgiks on tekitada poliitilist ja ühiskonnakriitilist hoiakut. Autor kirjutab arusaadavast asjast arusaadaval viisil, ent sellistes tekstides võib leiduda autori isiklikest probleemidest lähtuvat stigmatiseerimist ja oma vaatele toetuse otsimist. (Kõuts-Klemm 2016, 8)

Seitsmenda sektori protestiv-radikaalne käsitlusviis pöörab võrreldes eelmisega protestivinti veelgi rohkem üle, puudub eelmisele sektorile iseloomulik meeldida- või veendatahtmine. Lugeja otsustada jääb nõustumine või mittenõustumine tekstides antavate hinnangutega. (Kõuts-Klemm 2016, 8)

Kaheksanda sektori klubiline-radikaalne käsitlusviis on sarnane eelmisele sektorile, kuid teksti autor ei taotlegi mõistmist, ei püüagi enda seisukohti põhjendada või neile toetajaskonda leida. Kes autoriga samasse kultuuriringi ei kuulu, teksti tõenäoliselt ei mõista. Radikaalselt eitatakse kaanoneid ja öeldakse see eituse või ükskõiksuse ka selgelt välja. (Kõuts-Klemm 2016, 8)

Nagu märgib Marju Lauristin Sirbis oma kultuurivälja ideed tutvustavas artiklis Pierre Bourdieu'le viidates, kujundavad *kultuuriväljal tegutseja suhtelist positsiooni tema asend konservatiivsuse ja radikaalse uuenduse vahel ühelt poolt, teisalt sulgumine esteetilisse elevandiluu torni, mõttekaaslaste kitsasse ringi (salongi, klubisse) vs. avatus laiemale publikule ja ajakirjanduslikule avalikkusele*. (Lauristin 2015)

Esitatud sektorid võimaldavad paigutada kultuuriväljaannete tekstivoo kultuuriväljale nii väljaannet kui tervikut analüüsides, aga võimaldab avada ka üksikuid artikleid. (Kõuts-Klemm 2016) Soome kultuuri kajastuste paigutus sektoriteks jagatud kultuuriväljal võimaldab näidata ka soome kultuuri asendit Eesti kultuuriväljal, ehk millisena seda esitletakse kajastustes ning milliseks peavad ajakirjanikud soome kultuuri ja selle kajastamist. Kultuurivälja asend tähendab suuresti hinnangut auditooriumile, millisena tajutakse kajastuste vastuvõtjat.

- Milline on soome kultuuri käsitlusviis Eesti kultuuriväljal? Millisesse sektorisse soome kultuur asetub ja kuidas?

Uurimise objekt

Magistritöö autor ei võta endale ülesannet anda lõplik definitsioon eesti kultuurile (vt keerukusest Tõnu Viik, Tuna 2/2012) või soome kultuurile. Paljudest kultuuri definitsioonidest on leitud laialdane konsensus kahes: kultuur on elulaad, mis tugineb mingisugusele ühiste tähenduste süsteemile, ja seda antakse sellesamas süsteemis põlvest põlve edasi. (Danesi; Perron 2005, 31) Rein Raud käsitleb oma teoses „Mis on kultuur?“ kultuuri kui *inimese elukeskkonda tähenduslikuks muutvate representatsioonide, tekstide ja praktikate lõdvalt seondatud kogumit*. (Raud 2013, 24)

Mõlemad üldistavad lähenemised kultuurile sobivad, et keskenduda soome kultuuri kajastuste juures kaunitele kunstidele, ehk inimeste elukeskkonda tähenduslikuks muutvatele loomevaldkondadele, mis on pärit Soome kultuurist – nende elulaadi ja tähenduste süsteemis loodud ja edasi antud ühiskonnas loodule. Need omakorda esitlevad soome kultuuri laiemalt ning läbi vahendaja omavad potentsiaali mõjutada Eesti ühiskonda ja eesti kultuuri.

Meedia määrab suures osas selle, kuidas me sotsiaalselt reaalsust tajume ja mida me peame normaalseks, kujundab ühise avaliku elu ja jagatud kogemuse. Meedia on ka peamine standardite, mallide ja normide allikas. (McQuail 2003, 58) Meedia on ka vahendaja, mis valib, mida näidata, millise nurga alt tegelikkust peegeldada, mida kajastatakse ja mida jäetakse välja, mis selgitab ja juhendab, pakub platvormi diskussiooniks ja vastab auditoriumi võimalikele küsimustele. (McQuail 2003, 60) Meedia jagab teadmisi, raamistab teemad ja pakub kõneainet, defineerib ja konstrueerib reaalsust. Seega loob soome kultuuri kajastamine või kajastamata jätmine teatud norme, hoiakuid ja kogemusi.

Massimeedia jõuab ühiskonnas peaaegu igapähe ja mõiste osutab mitmetele meediumidele, nagu näiteks ajalehed, ajakirjad, film, raadio, televisioon ja fonogramm (salvestatud muusika). (McQuail 2003, 3)

Magistritöös vaadeldud väljaannete seas on nii ülalnimetatud laia levikuga massimeedia (fonogrammi asemel tänapäevane veebiajakirjandus), kui ka spetsiifiline, väheste ja spetsiifilise lugejaskonnaga kultuurimeedia (SA Kultuurileht väljaanded).

Magistritöö ei käsitle soome kultuuri retseptiooni, mis võiks olla järgmise, praegusele tugineva uurimustöö teema. Kajastustes võib siiski näha püüdu kajastuste objekte dekodeerida ja anda neile (uusi) tähendusi, ent antud töö keskendub ennekõike kajastuse teema ja kajastuste põhjuste analüüsile.

Meedia mõistet kasutan antud magistritöös ajakirjanduskanalite ja väljaannete tähistamiseks, olles teadlik **meedia** kui üldsusele suunatud ja üldsusele kättesaadava sisu loojate ja vahendajate tegevuse vahendi ja väljundi, ning **ajakirjanduse** kui meedia ühe, professionaalsetest kriteeriumidest lähtuva päevakajalist infot avalikuks kommunikatsiooniks vahendava institutsiooni erinevustest (Kõuts-Klemm et al. 2019).

Massi- või populaarkultuuri ja kõrgkultuuri vahel antud töös vahet ei tehta. Massikultuur viitab inimeste massi (või lihtsalt enamuse) maitsetele, eelistustele, käitumisviisidele ja stiilidele. Tänapäevaks võib pidada terminit klassivahede ja hariduse ühtlustumise tõttu aegunuks, selle asemele on tulnud enamikule või paljudele meeldivat tähistav popkultuur. (McQuail 2003, 38)

Soome ja Eesti ühiskondades teemal küll aeg-ajalt diskuteeritakse, ent massi- ja populaarkultuur on segunenud ning loojad mängivad ka ise aktiivselt „kõrge“ ja „madala“ kultuuri piiridega. Et meedia kujutab endast sotsiaalse reaalsuse määratlemise esmast allikat ja kollektiivse identiteedi kõige laiemalt levinud väljendust ning pakub vaba aja veetmise

keskpunktina ühist kultuurikeskkonda järjekindlalt enamikule inimestest (McQuail 2003, 4), siis meedia sellises olemuses peitub ka vastus, miks üldse uurida soome kultuuri kajastamist Eesti meedias. Meedia käsitlemine selle sisu tasandil (seega rohkem kultuurina), tähendab tunnistamist meedia olulist mõjupotentsiaali ühiskonnale. Vastastikune sõltuvus osutab, et massimeedia ja ühiskond sõltuvad teineteisest ja mõjutavad teineteist pidevalt. (McQuail 2003, 56)

3.1 Magistritöö raamistus

Magistritöö temaatikat arvestades tuleb täpsemalt üle korrata, mida töö sisaldab ja mida ei sisalda. Kordamise põhjuseks on autori kogemus, kus uurimistööst rääkides jõutakse kiiresti Soome ja soome kultuuri arvatavate mõjudeni. Kahtlemata on kerge välja tuua näiteid, kus on soome mõjud otseselt tuvastatavad, olgu argises sõnavaras (jakk=tagi, esinemine=keikka jne), laenud rahvaluules (Vanemuine, Ilmarine), arhitektuuris (Estonia teatri arhitektid Lönn ja Lindgren) jne, ent magistritöö ei sea eesmärgiks mõjude olemasolu ega nende hindamist. Antud materjal võimaldab hinnata eeldusi, mis võiksid avaldada mõju mõnele kultuurivaldkonnale, hoiakutele vms, kuid materjal ei võimalda osutada mõjudele Eesti kultuuri osadele või kultuurile tervikuna. Selleks peaks kõrvutama soome kultuuri eesti kultuuriga, kohalikke kajastusi Eesti kultuuri kajastustega Soomes ning see oleks teise, tunduvalt laiemal uurimistöö teema.

Teine vestlustes esile kerkiv küsimus on muud valdkonnad, nagu majandus ja poliitika. Laiemas tähenduses hõlmab kultuuri mõiste ka majandust ja poliitikat ning kahtlemata on neil mõju kaunitele kunstidele ja vastupidi. Kultuuri väga laias tähenduses käsitlemine antud magistritöö raames laiendaks materjali mahtu kordades, muudaks käsitlemise paratamatult laialivalguvaks ega annaks vastust püsitatud küsimustele. Kitsalt kaunite kunstide vaatlemine võimaldab selgemat piiritlust ja edaspidi kitsamate valdkondade tähenduse laiendamist muudesse valdkondadesse.

Tegemist ei ole retseptisooniuuringuga. Ka kajastuste osas keskendutakse teemade jaotusele, mille põhjused avanevad töö hilisemates osades, kus käsitletakse kultuuriajakirjanike anonüümse küsimustiku tulemusi ja intervjuusid ajakirjanikega.

Antud raamistus aitab vältida spekulatsioone mõjude üle nii mõnes kitsas valdkonnas kui ka Eesti kultuurile tervikuna. Küll on aga võimaldab raamistus hiljem jätkata uurimistööd, tuginedes antud magistritöö tulemustele ja kogutud materjalile.

4 Meetod

Magistritöö kombineerib omavahel kvantitatiivset ja kvalitatiivset meetodit – kajastuste kvantitatiivne jaotus on alus ja võimaldab teha kvalitatiivseid järeldusi, ning leida seoseid intervjuudes ja küsitluses avanevate põhjustega. Uurimistöö on eesmärgistatud ja korraldatud kindlate etappide ja protseduuridega, millest sõltuvalt saadakse kord kvalitatiivseid, kord kvantitatiivseid tulemusi (Õunapuu 2014, 51). Materjaliga töötamise käigus saab ka välja selgitada, millest kogutud andmed räägivad lisaks sellele, mis on eesmärkides ja hüpoteesidega defineeritud.

Mõiste sisule vastavalt oleks kvantitatiivse uurimistöö tuumaks justnagu tegelemine arvaandmete ja hulkadega, ent saadud andmeid ise ei räägi midagi, need vajavad tõlgendamist. Soome kultuuri kajastusi on võimalik vaadelda pelgalt kogusena – kokku 605 kajastust kolme aasta jooksul. Kokku lugemine ei aita mõista, on seda palju või vähe või kas kogus on üldse oluline. Kvantitatiivne uurimisviis võimaldab objektiivselt mõõta ja kvantitatiivselt analüüsida kajastuste jaotust väljaannete, ilmumisaasta, kajastuse tüübi, loomevaldkonna jt tunnuste järgi, nende arvudega opereerimine on siiski interpretivistlik. Olulisem on hinnata koguseid sõltuvalt kultuurivaldkonnast, sõltuvalt väljaandest ning kajastuste tüübilt ning viia valdkonna kajastuste hulk kokku kvalitatiivsel meetodil saadud intervjuutulemustega.

Kvalitatiivse uurimustöö eesmärk on mõista, põhjalikult mõista või sügavuti mõista; avastada uusi aspekte ja püstitada uusi hüpoteese; teha maailm nähtavaks; tuua tõsiasjad avalikkuse ette; kirjeldada tegelikkust; seletada; tõlgendada. Kvalitatiivse uurimistöö püüd tegelikkust mõista eeldab uuritava nähtuse olemuseni jõudmist, nähtuse varjatud aspektide avastamist, nähtavaks tegemist, avalikkuse ette toomist, mis sisuliselt tähendab latentse ehk varjatud tegelikkuse ilmutamist nähtavale kujule. (Õunapuu 2014, 54)

Kajastuste koguse ja teemade jaotuse puhul saab välja tuua kvantitatiivsed tegurid ja nende põhjal saab teha järeldusi nii auditooriumi huvide ja eelistuste kohta. Intervjuude ja kajastuste tervik ja nende omavahelised suhted annavad aga võimaluse rakendada kvalitatiivset meetodit, kus diskursuseanalüüsist sündivad järeldused on relevantssed ja võimaldavad anda vastuseid magistritöös asetatud küsimustele, ent võimalik on jõuda ka järeldustele, mida ei ole eelnevalt eesmärkides sõnastatud.

Seepärast on materjalile lähenemisel kasutatud kvalitatiivmeetodi hulka kuuluvat põhistatud teooriat, meetodit, mis *süsteematiliste protseduuridega kogub ja analüüsib andmeid ning*

tuletab nendest induktiivselt teooria, mis uuritavat nähtust seletab. (Õunapuu 2014, 59). Empiiriapõhist teorialoomet kasutades peaks materjalile lähenema eelnevate, mingi teooriaga seotud oletuste ja eeldusteta. Pärast materjali süstematiseerimist materjal kodeeritakse, rühmitatakse temaatiliselt ja tehakse kokkuvõtte, kuid igas etapis on tõlgenduste osakaal suur. Samuti on oluline jälgida, mida materjal ei sisalda või mida intervjuud ei puudutata (Lagerspetz, 2021) Põhistatud teooria otsinguline analüüs eeldab varasematest oletuste kõrvalejätmist ja magistritöö autor on teadlik ohust, et neist ei saa täiesti vabaneda, aga teadlikkus riskide suhtes võimaldab olla siiski avatud erinevatele analüüsi käigus tekkivatele tõlgendustele (Timonen, Foley, Conlon 2018).

Soome kultuuri kajastused süstematiseeritakse ja analüüsitakse läbi erinevate parameetrite. Anonüümne küsimustik annab ülevaate kultuuriajakirjanike karakteristikutest ja suhtest soome kultuuri. Süvaintervjuud valitud ajakirjanikega aitavad lähemalt mõista hoiakute ja arvamuste kujunemist ja võimalikku mõju kajastustele. Järgnevalt põhjalikult kolme andmekogu koostamise metoodikast.

4.1 Kajastuste valik ja esitus

Tänapäevase pildi saamiseks on meediaülevaated piiritletud aastatega 2020 kuni 2022, sest kolme aasta sisse jäävad nii koroonaaeg, mil liikumine kahe maa vahel oli piiratud, kui ka aeg enne ja pärast koroonat, ning Venemaa kallaletung Ukrainale. Magistritöö alustamise ajal oli 2023. aasta veel pooleli ja töö autor ise aktiivselt meediatöö osaline, seepärast jäi 2023. aasta valimist välja.

Meediakajastuste kogumiseks oli magistritöös kasutada Balti Meediamonitooringu Grupi (BMMG) monitooringuplatvormi station.ee, mille kasutus võimaldati töö tarbeks tasuta. Lisaks seadistas BMMG sõnapaarid, mille abil lähemale jõuda soome kultuuri kajastustele, mitte ainult märksõnale „soome“. Saamaks kätte soome kaunite kunstidega seotud kajastusi, märgiti sõnapaarideks *soome kirja**, *soome teos*, *soome raamat*, *soome muusika**, *soome heli**, *soome kunst**, *soome lugu*, *soome maali**, *soome foto*, *soome film**, *soome lavast**, *soome näite**, *soome näidend** ja *soome teat**. Kusjuures mitte ainult järjestikuste sõnadena, vaid ulatuseks *soome* ja paarissõna vahel seadistati kolm sõna.

Sellisel moodusel leitud tulemuste seast eemaldati lugude ülevaatamisel juhuslikult kõrvuti sattunud mainingud, mis puudutasid poliitikat, majandust või polnud uuringu seisukohast relevantssed. Kõrvale jäi ka soome-ugri temaatika, mis puudutas peamiselt väiksemate soome-ugri rahvaste keeleküsimusi ja poliitikat Venemaal. Töö keskendub kitsamalt selguse huvides

kaunitele kunstidele, kuhu kuulub kujutav kunst, teatri-, filmi-, helikunst ja kirjandus.

Üldkultuuriliste mainingute alla käivad mh ajalugu, kombed ja üldised viited kultuurile kui inimesi ühendavale fenomenile.

Stationi keskkonna abil ei leia üles siiski täielikku nimekirja ning autor tuvastas mitmeid talle teadaolevaid kajastusi internetiotsingu abil. Saamaks täielikumat pilti, mitte ainult stationi monitooritavatest kanalitest, sisestas autor otsingu ka Digari keskkonda. Digar leidis vaste märksõnale Soome 2020. aastal kokku 13001 korral, 2021. aastal 11745 korral ja 2022. aastal 11944 korral (võrdluseks nimetati Rootsit vastavalt 8565, 7921 ja 8001 korral ning Lätit 6508, 6092 ja 6363 korral, vene esines vastavalt 16983, 16852 ja 21233 korral, lisaks Venemaa 9537, 10142 ja 15743 korral.) Suure hulga tõttu tuli kombineerida märksõnadepaare ka Digaris ning siit täienes valik peamiselt valdkondlike kultuuriväljaannete näol (Muusika, Kunst.ee, TeMuKi, Looming, Keel ja Kirjandus)

Lisaks võeti Eesti teatrite kodulehtedelt soome autorite näidendite põhjal tehtud lavastuste meediakajastused antud perioodist. Müürileht ja edasi.org ei kuulunud nimetatud aastatel stationi monitooringu alla, seepärast on neis tehtud eraldi otsing märksõnaga *soome* ja valitud ainult kultuurikajastused. Samamoodi kontrolliti ka teisi veebiväljaandeid, et olla kindel enamiku kajastuste olemasolus. Selline info kontrollimine sõltub paraku väljaannete otsingusüsteemi lihtsusest – paljude puhul on keeruline teha otsingut näiteks perioodi ja sõnapaari abil, mõnel see võimalus puudub, mõnel on vaid ühesõnaline otsing, mõni ei võimalda perioodi määratlada. Nii tuli tihti hinnata *soome* märksõna sobivust magistritöö raamidesse igal korral eraldi.

Stationi keskkond annab päeva- ja nädalalehtede puhul eraldi nii veebis kui trükkis ilmunud samasisulised kajastused, samuti teksti ja videoklipina ERRi kultuuriportaali jõudnud telematerjali ETV kanalist. Samamoodi on Delfis või Postimehes ilmunud videomaterjal dubleeritud tekstina. Käsitlen selliseid topelt (ja mõnikord rohkemgi kordi) ilmunud materjali ühe sisulise kajastusena. Praktika näitab, et ajakirjanduslikku materjali jagatakse lisaks väljaannetele ka sotsiaalmeedias ja/või tegijate blogides, nii et üks kajastus jõuab rohkemate lugejateni kui vaid konkreetses väljaandes.

Kõige nõrgem on kajastuste esindatus raadiokanalites ja kommertstelekanalites. Stationi monitooring annab need küll märksõnaloendis ja esitab ka automaattranskribeeritud tekstikatketena, ent autori hinnangul pole transkriptsioon piisavalt usaldusväärne, lisades kõlaliselt *soome* märksõnaga sarnaseid sõnu ja samas jättes osa kajastusi tähelepanuta.

Peamiselt ilmub sisulisi kajastusi Vikerraadios ja Kuku raadios, millest osa on jõudnud ka antud monitooringusse. Paljud Vikerraadio saated leiavad kajastamist ka kultuuriportaalis ning Kuku raadio kajastused jõuavad sageli lühiuudiste või eelreklaamidena Postimehe veebiväljandesse, nii et üldpilti mõjutavad need puudused vähe. Näiteks ei dubleeritud veebis kirjandust puudutavast 23 raadiokajastusest üheksat, neist kolm olid mainitud. Oluline on siiski märkida Rain Kooli ülevaateid Soome meedia Vikerraadios, kus aeg-ajalt kajastatakse ka kultuuris toimuvat, ent neid kommentaare ERRi kultuuriveebi ei jõua. Vikerraadio kajastab soome teemasid regulaarselt (Kai Vare, Kirke Ert, Piret Kooli), ent monitooringus ei tule need kultuurikajastustena välja.

Joonas Hellerma sõnul on klassikaline tekst kriitika põhimeedium (Oidsalu 2016), nii et kajastuste kvantiteedis annavad tulemused suurema eksimisprotsendi, ent sisu kvaliteedis see suurt pilti ei mõjuta.

Ülalkirjeldatud moel koguti kolme aasta (2020-2022) perioodist kokku 607 kajastust. Monitooring ja eraldi otsingud ei anna sajaprotsendiliselt kõiki soome kultuuri kajastusi, küll aga võib lugeda kogutud materjali üldistuste ja analüüsi seisukohalt piisavaks.

Sisulise ülevaate ja analüüsi hõlbustamiseks olid kajastused märgistatud Exceli tabelis teemade ja mõjukuse järgi. Kõik soome kultuuri analüüsid, arvustused, tutvustused, intervjuud, uudised ja reportaažid on märgitud A-ga, sisuline viide teosele B-ga, lihtsalt tekstiviide D-ga. Materjali hulgas on ka teose, kontserdi või näituse reklaam-materjali, mis on märgitud R-ga. K tähistab juhtumeid, kus on ajakirjanduses avaldatud soome autori loomingut (luule), soome autor on kirjutanud mingil muul teemal (Sofi Oksanen, välispoliitika) või on soome autoriga tehtud intervjuu mõnel muul teemal (Mika Keränen, sport, jalgpall). Nii Oksanen kui Keränen kuuluvad mõlema maa ühiste kultuuritegelaste-kirjanike hulka, ent alati leiab äramärkimist kas soome (Keränen) või eesti (Oksanen) juured. Üldpildi hindamiseks on need siiski olulised.

Teemadest tähistab AA1 arhitektuuri, FF filmikunsti (tegijad, filmid), KK1 kirjandust (teosed, kirjanikud), MM1 muusikat (heliloojad, interpreedid, kontserdid, ooper), NN1 kunsti (kunstnikud, näitused, disain) ja ÜKK1 teemasid, mille võib lahterdada üldkultuuriliste alla (ajalugu, ühiskondade ja kultuuride selgitused).

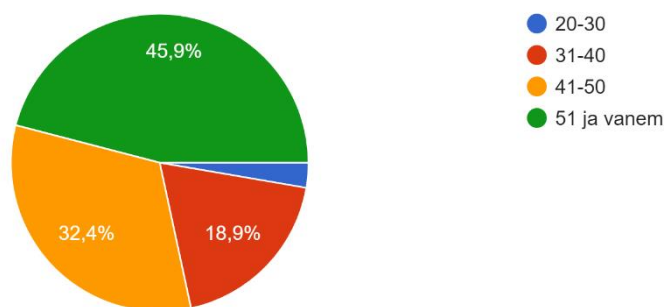
4.2 Anonüümse küsimustiku valim

Välja selgitamaks kultuuriajakirjanike suhet Soomesse ja soome kultuuri koostati küsimustik (Lisa 2) ja saadeti 122 adressaadile e-kiri palvega sellele anonüümselt vastata (Lisa 3).

Adressaadid on kogutud mitme aasta jooksul kirjavahetustest, mida autor on pidanud ajakirjanikega Noorsooteatris kommunikatsioonijuhina töötades, ja valikut laiendatud meediakanalite avalikel kodulehtedel oleva kontaktidega. Valikus on ajakirjanikke era- ja avalik-õiguslikest kanalitest ja vabakutselisi, ning erinevas vanuses mehi ja naisi, kes on kajastanud kultuuri ühes või teises ajakirjanduslikus žanris. Eesmärk oli saada võimalikult representatiivne valim kultuuriajakirjanikest.

Arvestades, et ajakirjanikke oli aastal 2019 Eestis üldse kuni 1000 (neist u 300 ERRis) (Kõuts-Klemm et al. 2019), siis ajakirjanike üldkogumist on 122 kultuuriajakirjaniku valim piisav just kultuuriajakirjanduse analüüsimiseks. 122 adressaadist vastas küsimustikule 37 inimest, ehk ligi kolmandik adressaatidest. Üle 51-aastaseid oli 17 inimest, vanuserühmas 41-50 aastat 12 vastajat, 31-40-aastaste seas 7 vastajat ja vaid üks vastaja vanuserühmas 20-30 eluaastat (vabakutseline).

Minu vanus
37 vastust

20-30-aastaste väike osakaal vastajate seas on seletatav mitmeti, ent osalt on see tingitud ka kultuuriajakirjanike üldise keskmisest kõrgema vanusega. Eravestluses küsis magistritöö autor ühelt nooremalt ajakirjanikult, kas ta sai küsitluse kätte. Ajakirjanik oli küsimuse kätte saanud, kuid jätnud vastamata, sest tal *pole Soomega ega soome kultuuriga mingit seost ja pole soome kultuuri ka kajastanud*. Vastus viitab, et küsimustikus oleks pidanud olema sellekohane märkus, et vastata palutakse ka siis, kui soome kultuuri kajastanud pole. Teisalt küsimustikule vastanud 20-30-aastane märkis oma vastuses, et ta pole kunagi soome kultuurist kirjutanud, nii et pöördumise igakülgset retseptsiooni alati ei saa ette näha.

Rohkem adressaate oli riiklikult rahastatud meedias (vt Lisa 3) ja seal töötab vastajatest 56,8%. Igas vanuserühmas on esindatud ka vabakutselised ja erameedias töötavad, kahe vastuse puhul on pidanud vastaja oluliseks märkida varasemat kogemust, mitte hetke töökohta. Valim ja vastanute osakaal oli üldistuste tegemiseks representatiivne.

4.3 Süvaintervjuude valim

Intervjueeritavate nimekiri valiti põhimõttel, et oleks esindatud erinevas vanuses ja erinevast soost ajakirjanikud ning nii era- kui ka riigieelarvelised ajakirjandusväljaanded, sh nii tele-, raadio-, trüki- kui ka online ajakirjandus. Nimekirjas on ajakirjanikke, kes töötavad kõigi nelja meediumiga, mis Eesti kultuuriajakirjanduses on suhteliselt levinud praktika. Lisaks kultuuriajakirjanikele lisati nimekirja mõned juhtivtoimetajad, et tekiks kõrvutus erinevate valdkondade vahel. Kõik aadressid olid pärit avalikest allikatest ning kirjas (Lisa 4) oli selgitatud intervjuule maksimaalselt kuluv aeg, küsimuste sisu, intervjueeritavate õigus transkribeeritud intervjuud muuta (ilma kinnitusest magistritöös ei avaldata) ning kinnitatud võimalus jääda magistritöös anonüümseks.

Eeldus oli, et 15 e-posti teel välja saadetud intervjuupalvest realiseerub vähemalt 7, sel juhul oleks kõik valiku kriteeriumid täidetud ja saadud informatsioon üldistus- ja analüüsikõlbulik ning info kogus hallatav. Intervjuu õnnestus teha 9 ajakirjanikuga, kes on esitatud intervjueerimise järjekorras.

1. Anvar Samost – ERR, tele-raadio-online, uudiste- ja sporditoimetuse peatoimetaja
2. Kaarel Tarand – Sirp, trükk-online, peatoimetaja
3. Margit Kilumets – ERR, tele-raadio-trükk-online, toimetaja-saatejuht
4. Kristi Helme – EPL, Delfi, LP trükk-online, end. kultuuritoimetuse juht, toimetaja
5. Henrik Alla – Postimees, trükk-online-video, kultuuritoimetuse juht
6. Aleksander Tsapov – Müürileht, trükk-online, peatoimetaja
7. Kaspar Viilup – kultuur.err.ee, online-tele, peatoimetaja
8. Piret Kooli – ERR, Vikerraadio, raadio-trükk, toimetaja-saatejuht
9. Aarne Seppel – Postimees, trükk-video, eriprojektide toimetaja

TV3.ee portaalide juht vastas kirjale arvamusega, et ta ei ole õige inimene intervjuuks, kuna portaalid on keskendunud eelkõige kohalikule meelelahutusele, ega ole kajastanud Soome kultuuri. Selgitusele, et kajastamine ei ole antud intervjuu puhul oluline, enam ei vastatud. Saadetud kirjale jätsid vastamata veel viis ajakirjanikku.

Lisas 5 on esitatud ajakirjanikele saadetud kiri, kirja saanud ajakirjanike nimekiri ja esialgsed küsimused. Mõne intervjuu käigus küsimuste järjekord muutus.

Intervjuud toimusid intervjuueeritavate valitud kohtades, seitsmel korral intervjuueeritava töökoha koosolekuruumis, ühel korral intervjuueeritava kodus ja ühel korral intervjuueeritava töökohale lähedases kohvikus. Intervjuud lindistati ja salvestus transkribeeriti keskmise vastavusega – kajastatud on tekstiosa, kuid mitte mitteverbaalne käitumine, originaalteksti lauseehitust ei ole enamasti muudetud, välja on visatud ainult parasiitsõnad (nagu, noh jt) ja vestlussituatsioonis paratamatud sõna- ja järjestikused mõttekordused (nii et, nii et).

Transkriptsioonid on saadetud intervjuueeritavatele ülevaatamiseks ja nad on andnud loa tekste nimeliselt kasutada.

Üheksast seitse olid autorile varasemast tööalaselt tuttavad, Anvar Samostiga ja Aleksander Tsapoviga oli kohtumine esmakordne. Kõigiga oli õhkkond avatud ja vaba ning lisaks ette valmistatud küsimustele liiguti ka kõrvalteemadele, mis intervjuu eesmärki silmas pidades oli igati põhjendatud ja andis lisainformatsiooni. Enne salvestust andis intervjuueerija lühikese ülevaate, mis teemaga ta magistritöö tegeleb ja kuidas intervjuudest hiljem kasu on.

Intervjuu sissejuhatuses küsis intervjuueerija luba nimeliselt tulemusi avaldada ja kõik selle ka andsid. Lisaks kinnitas intervjuueerija, et intervjuueeritavad saavad transkriptsiooni enne avaldamist üle lugeda ja soovi korral parandada. Ainult üks intervjuueeritavatest kasutas hiljem võimalust parandusteks, korrigeerides ühe nime õigekirja.

Pool-struktureeritud intervjuu sissejuhatavad, nn soojendusküsimused puudutasid vastaja ja tema kolleegide soome keele oskust. Sealt edasi eeldasid küsimused kirjeldavaid ja selgitavaid vastuseid, kahe küsimusega paluti vastajal anda subjektiivne hinnang.

Intervjuuküsimused järgisid peaosas ankeetküsitluse küsimusi, et vastused oleksid omavahel võrreldavad. Intervjuudes sai küsimusi täpsustada ja lisada kaks, et saada infot võimalikest stereotüüpidest-eelarvamustest ning pikemat seletamist vajavatest hargmaistest ja kaksmastest suhetest.

5. Soome kultuuri kajastuste ülevaade Eesti meedias 2020-2022

5.1 Materjal teemade ja kanalite jaotuses

607 meediakajastust jagunesid kolmele aastale: 2020. aastal 178 kajastust, 2021.a 220 ja 2022.a 209 kajastust.

Läbi kolme aasta on stabiilselt kõige enam kajastatud kirjandust – 179 korral (2020. ja 2021.a mõlemal 52 korda, 2022. aastal 75 korda). Raamatuarvustuste kõrval on siiski rohkem intervjuusid, raamatu- ja festivalitutvustusi ning reklaame. Kõige suurem kirjanduse kajastaja on nädalaleht Sirp kokku 44 kajastusega, ent silmapaistev on Postimees Grupi erinevate väljaannete osakaal 37 kajastusega. Järgnevad ajakiri Looming 27 kajastusega ja ERRi kultuuriportaal 20 kajastusega. Ülejäänud kajastused jagunevad ühtlaselt teiste kanalite vahel. Muljetavaldav hulk on mõistetav, kuna võrreldes filmide, lavastuste või näitustega on soome autorite tõlkeid ilmunud kõige rohkem. Soome kirjanduse teabekeskuse FILI andmetel ilmus 2020. aastal 42 tõlget eesti keelde (nii soome kui ka rootsi keelest), neist 21 täiskasvanutele, ülejäänud lastele ja noortele; 2021. aastal 70 raamatut, neist 43 täiskasvanutele ning 2022. aastal 83, neist 44 täiskasvanutele. Ilmunud tõlgete seas oli ka aimekirjandust ja elulugusid, ent koguliselt valdav enamus ilukirjandust. (Vt Lisa 1 Soome kirjandus eesti keeles 2020-2022) Nagu sissejuhatavas ülevaates märgitud, on tõlketegevus olnud läbi suhete ajaloo heal järjel ja olulisemad teosed on jõudnud varem või hiljem eesti lugeja lauale.

Muusikakajastusi on stabiilselt palju, kokku 140 (2020.a 43, 2021.a 49, 2022.a 48). Suure kajastuste hulga taga on suuresti ajakiri Muusika, mis kogumahust hõlmas 87 kajastust. Samas on nende seas ka 28 korral mainitud mõnd soome interpreeti, lavastuseosalist või muusikakoosseisu vaid ühena paljude seas, ka konkursside žüriides on tihti soomlasi. Lisaks on kajastuste hulgas 5 kontserdireklaami soome osalistega. Sellised mainingud on siiski olulised, sest näitavad kahe maa muusikaelu kokkupuutepunkte.

Lähedase suhtega on ka kunstikajastus: kõigist 73 kajastusest langeb ajakirjale Kunst.ee 27 kajastust, 25 ilmus Sirbis, ülejäänud jaotusid ühtlaselt teiste kanalite vahel. Problemaatiline on võrrelda nende kahe valdkonna kajastusi toimunud kontsertide, esinenud interpretide või kunstinäituste koguhulga suhtes. Eesti kunstinäituste statistikat on kogunud Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus ja kontserdielu statistikat võib leida Statistikaameti leheküljelt, ent soome-spetsiifiline statistika puudub.

Filmikunsti kajastusi on kokku 87 ja need sõltuvad paljus sellest, kas soome filmis on eesti osalejaid, on tegemist koostööfilmiga või on võttekohad Eestis.

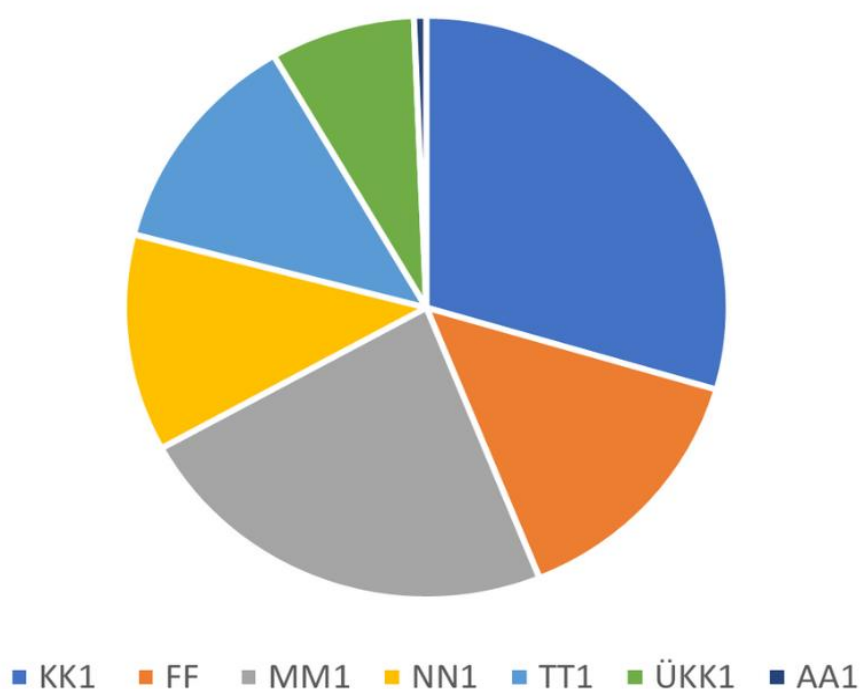
Teatrist kirjutati kokku 76 korral, eriti rikkalik oli 39 kajastusega 2021. aasta, mil tuli välja mitu uuslavastust soome autorite tekstidele (*Kõike head, vana toriseja; Fundamentalist; Arktilised mängud; Alina; Niskamäe naised*).

Soome kultuuri ühel või teisel moel kajastanud autorite hulk on aukartustäratav – kolme aasta peale kokku üle 280 autori, neist mitu kümnekonna tööga.

Soome kultuuri on kajastanud 386 korral riigi poolt finantseeritav meedia. Erameedias juhib suurelt Postimees Grupp, kelle kultuurikajastustest oluline osa langeb ka grupi omanduses olevatele kohalikele ajalehtedele.

Ülal on loetletud kõik kajastused, ent lähemalt peab neid vaatlema ka sisu ja mõjukuse järgi.

Meediakajastused valdkonniti

MM1=muusika KK1= kirjandus FF=film NN1=kunst ÜKK1=üldkultuuriline AA1=arhitektuur

5.2 Kajastuste sisu

Kirjandus

Pealtnäha rikkalikust hulgast kirjanduskajastustest on vaid 23 autori teoste arvustusi, neist Sofi Oksaneni *Koortepargist* kaks, Pentti Linkolast *Teisitimõtteleja märked* kaks ja Paavo Haavikkost kogutud luuletustest kolm. Kõigi kolme puhul kerkib esile nende märgilisus – Oksanen on auhinnatud eesti juurtega kirjanik, Pentti Linkola ökomõtteleja ja klassik Haavikko kogutud luuletuste ilmumine oli kultuuritegu.

Osa arvustatud teostest on olulised kajastamaks poliitilist ajalugu, nagu soome literaat Jukka Mallinen kirjutab arvamust Lauri Hokkaneni soometumisest rääkiva soomekeelse raamatu põhjal, Harri Tiido arvustab oma Vikerraadio Taustajuttudes Hannu Himaneni soomekeelset raamatut *Iloniemi – eminenssi*, mis on Himaneni vestlus diplomaataveterani Jaakko Iloniemiga. Samuti soomekeelne raamat on Mikko Virta *Operaatio Kekkonen – Lännen agentit Tamminiemen sisäpiirissä*, mis avab briti luure külma sõja aegset tegevust Soomes. Tiido analüüsib ka Olli Rehni soomekeelset esseekogu *Onnelisten Tasavalta*, mis Soome ühiskonna olukorrast ja väljakutsete vahekokkuvõtte. Teisisõnu on Soomes soomekeelsena ilmunud raamatud abiks mingi mineviku või tänapäeva nähtuse lahkamiseks.

Ajaloo-ühiskonnaelu analüüsi alla liigituvad ka kirjutised Martti Backmani *Spioonid*, Katri Merikallio elulugu Tarja Halonenist ning Priit Hõbemägi arvustus Seppo Zetterbergi raamatust *Konstantin Päts ja Soome. Unistus kaksikriigist*.

Kaks Heikki Aalto-Alaneni arvustust, Mart Kalmu poolt Ringvaates ja Silvia Pärmani arvustus edasi.orgis puudutavad kuulsa arhitektipaari Aino ja Alvar Aalto lugu.

Lisaks Oksaneneni teostele on arvustatud veel värskest ilmunud Johanna Venho romaani Sylvia Kekkonenist, Pajtim Statovci, Max Seecki, Kjell Westö, Laura Lindstedti, Tommi Kinnuneni, Juha Hurme, Anni Kytömäki, Laura Pörsti, Heidi Iivari ja Ville Hytöneni teoseid. Loomingu Raamatukogu andis välja Soomes varem ilmunud Tuula-Liina Varise *Tahan tunda, et elan* ja Arto Paasilinna *Jänese aasta* ning ka need leidsid arvustamist.

Kolme aasta jooksul ilmunud 192 soome autori teosest vaid 23 on saanud kirjandusliku või sisulise analüüsi osaliseks. Millest räägivad ülejäänud kajastused (kokku 180)?

Suurim ühtne grupp on kirjandusfestivalide Prima Vista ja Head Read külaliste kajastused, sh intervjuud soome autoritega. Nende seas olevate soome kirjanike teosed tuuakse esile ja tutvustatakse põgusalt. Kui on eesti kirjandust ilmunud soome keeles, siis sellest antakse teada ja nimetatakse ka soome keelde tõlkijaid, kellest osa on ka ise kirjanikud. Intervjuud ja raamatu ilmumise uudised ongi teine suurim valdkond, kus ilukirjandus esile tõuseb.

Uudistest on ülevaated alati Finlandia kirjandusauhindadest, mis ajaliselt paigutub Soome Vabariigi aastapäeva kanti, nii on uudis ka rohkem aktuaalne. Ülevaated on ka soome kirjandus- või tõlkeauhindadest, mille on pälvinud eestlased. Palju on kirjutistes möödamannes viiteid Soome kirjandusele (miks president Niinistö alustas oma uusaastakõnet Frans Eemil Sillanpää tsiteerimisega, teosoofia jõudmisest Eestisse soome autorite vahendusel). Loomingus, Sirbis ja Vikerkaares on soome autorite tekstinäiteid, Akadeemias

on soomlastest autoreid (Zetterberg, Ketola, 2 x Kettunen, Yli-Vakkuri) ja ajaloomeenutusi, keeleteemad ja ja paar arvustust: Jõerüüt Haavikkost. Õpetajate Lehes on soome keele õpetamise juures viiteid ka ilukirjandusele, vähemalt intervjuudes aasta õpetajatega. Eestiga sidet omanud soome autorite lahkumisel ilmuvad põhjalikud järelehüüded (Laila Hirvisaari, Aarne Kinnunen, Seppo Kervinen). Raamatututvustused piirduvad tihti raamatu tagaakaaneteksti kordamisega. Võib siiski öelda, et selliste viidete, arvustuste ja uudiste kaudu jõuab tänapäeva soome kirjanduse pilt eesti kultuurihuviliseni. Kui kultuuriajakirjanduse sisuanalüüsi põhjal heideti ette, et raamatute tutvustamisel on vähemuses arvustused, kus teost sidustatakse teiste teoste või kirjanduslooga (Kõuts-Klemm 2016), siis soome kirjandusest kirjutajate puhul see nii pole, avatakse laiemat soome-spetsiifilist tausta ja kirjanduslugu.

Film

Filminduses saavad rohkelt kajastusi koostööfilmid, sh intervjuusid tegijate ja näitlejatega ning arvustusi: *Kupee nr 6* ja *Omerta 6/12*. Samas võib ka eesti filmide *Viimased*, *Erik Kivisüda*, *2 tundi õnneni* kajastuste puhul pidada oluliseks sissevaade just soome tegijate või Soome kui koha-filmimaa rolli. Soomes valmis 2020. aastal 71, järgmisel aastal 48 ja 2022. aastal 78 mängu- ja dokumentaalfilmi. Eestiga koostöös või eestlaste osalusel valmis kolme aasta sees sh vähemalt kuus filmi, mis Eesti meedias ka kajastust leidsid. Neil aastatel kinolevisse või telesse jõudnud filmidest kajastati ka varem valminuid (*Koerad ei kannu pükse* 2019) ning Eesti pinnal parajasti töös olevaid soome filme (*Valgus, valgus, valgus* 2023). Soome filmiga seoses leidis järelehüüdeid laulja ja näitleja Vesa-Matti Loiri, kes on eesti publikule tuntud just filmide järgi ning filmimees ja kirjanik Jörn Donner, kes poliitikuna eestlasi pigem ärritas oma raportiga Eesti vähemuste kohta (Erola, Kokkonen 1999).

Lisaks mainitutele kajastati koostööfilmi „Maria paradiisis“ Rein Ojaga, „Suur noos“ Pääru Ojaga, „Tove rääkimata lugu“ Eugen Tambergi kunstnikutööga, „Seltskonnamängud“, Põffil linastunud noortefilmi „Hingeloom“ ning teles esitatud „Puuraiduri lugu“ ja „Kõige õnnelikum päev Olli Mäki elus“. Tähelepanu sai veel eestlaste osalusel loodud telesarjad, sh „Estonia“, dokumentaalfilm soomepoistest ja Alva Aaltost, lisaks mõned mainingud.

Soome filmide arvustused on asjatundlikud, kriitikud tunnevad soome filmikunsti laiemalt ja oskavad asetada iga filmi soome filmikunsti konteksti. Omamoodi mõõdupuuks on võrdlused Aki ja Mika Kaurismäki filmid, millega tuuakse paralleele. Soome filmi iseloomustab teatav eksootika, põhjamaine hullus, mis kujutab kõige kummalisemaid teemasid. Soome filmi

kogetakse siiski lähedase ja olulisena, soome filmis osalenud eesti näitlejaid on kõigi rollidega seoses intervjueeritud ning need puudutavad lisaks filmile ka soome töökultuuri, suhteid jne.

Seni kõige edukam koostööfilm „Kupee nr 6“ analüüsiti läbi iga kandi pealt, intervjuud ilmusid nii eesti stsenaaristide kui soome režissööri ja filmitootjatega, lisaks jälgiti filmi käekäiku festivalidel ja mujal maailmas.

Võib öelda, et ükski teles või kinos linastunud soome film tähelepanuta ei jäänud, sest omavaheline põimumine filminduses on väga tihe. Eestlastega 90-ndate algusest koostööd teinud soome produtsent Ilkka Matila sõnul sünnib peaaegu iga praegusel ajal tootmises olev film või telesari kahe maa koostöös. „Soome filmitööstus ei saaks ilma eestlasteta hakkama. Meie filmide tootmine jääks päris kiiresti teieta seisma. Eestlastel on selliseid oskusi, mida meil Soomes lihtsalt ei ole,“ tõdes Matila (AK 5.12.2021)

Sarnane kiitus soome tegijatelt kordub paljudest soome tegijate intervjuudes ning koostööfilmide puhul on tunda ka kajastuste autorite uhkust eesti tegijate panuse üle soome filmides. Vaadates Soomes aasta jooksul linale jõudnud filmide hulka, kus eesti tegijaid ei ole osalenud, võib Matila väljaütlemist pidada siiski viisakaks üldistuseks.

Teater

Filmidega sarnaselt on teatrikriitika üldine toon kiitev ja rõhutatakse huvitavat – isegi eksootilist – algmaterjali. Kolme aasta sees esietendunud lavastustest *Kõike head, vana toriseja*; *Fundamentalist*; *Arktilised mängud*; *Alina*; *Niskamäe naised*; *Sorri, ei saa aidata* on kõiki arvestatud mitu korda, lisaks on arvestatud tantsuteatrit. Tantsulavastaja Anneli Kannu sõnul on tantsul kultuuriajakirjanduses marginaalne roll ja selle käsitus on juhuslik (Kõuts-Klemm 2016), seepärast käsitletakse tantsu teatrikunsti all. 74 kajastusest on 25 arvustused, mille hulka on arvatud ka ERRi Teatrivahi raadiosaade.

Muud kajastused on teatrite pressiteadete põhjal koostatud uudised, rohked intervjuud lavastajate-näitlejatega ja lavastusmeeskonnas külalistena osalenud soomlaste mainimised. Festivalilavastused saavad lühianalüüsid festivaliülevaadetes ja vaid mõned mainingud on juhuslikud remargid. Soome näidendite puhul tuuakse tihti välja midagi soomelikku, mida püütakse sõnastada või siis jäetakse see publikuallusioonide tasandile. *Soomlased oskavad kujutada oma ängi võllahuumori kaudu, irooniat ja empaatiat veidraks känkkraks kokku sulatada.* (Pille-Riin Purje, PM 29.10.20) *Lavastus on eelkõige veider ja natuke vulgaarne ning peast käib läbi mõte, et isegi kui ei teaks, et tegemist on Soome autorite ja looga, siis*

saaks sellest väga kergesti ka tegelaste suhtumise ja loo arenemise järgi aru. Kõikvõimalikud roppused mis mängleva kergusega näitlejate dialoogide sees ringlevad ja pisut lõtv olek on tuttavlik, justkui oleks see kõik, mida siin Eestis soomlastest teame ja mõistame. (Mona Lii Konnapere EPL 30.10.21) Isegi *Niskamäe naiste* arvustus on pealkirjastatud „Töö ja armastus Soome moodi.“ (Madlen Siniallik, Tartu PM 17.2.21). Kui eelnevad olid silmatorkavalt nn soome materjalid, siis *Fundamentalisti* universaalsem teemakäsitluse puhul on arvustajad vaid maininud soome autorit, ning ehkki sisu viitab selgelt Soomele (nimed, viited soome kultuurile, mh leerilaagrid), on analüüsis materjali soome päritolu sootuks välja jäänud. Nii ei saa öelda, et soome näidend leiaks arvustamist oma soomelikkuse tõttu, vaid pigem sõltub lavastajast, kas soomelikkust rõhutatakse või mitte. Nagu mitmed kriitikud ka märgivad, on lavastajate hulgas neid, kes soome autorite materjali järjepidevalt lavale toovad, näiteks Ingomar Vihmar. Teater.Muusika.Kino on avaldanud läbi kahe numbri ka põhjaliku ülevaate kõigi lähiriikide nukuteatri ajaloost, olevikust, nukuteatriharidusest ja tulevikuvisionidest, kus Leino Rei maalib seostest ja erinevustest tervikliku pildi.

Kunst ja arhitektuur

Otseseid näitusearvustusi on 73 kunstikajastusest vaid kaheksa, kuid ka vestlused ja ülevaated on sisukad ning annavad väärtuslikku lisa soome kunsti märkamiseks ja mõistmiseks. Lisaks arvustatakse rühmanäitusi, kus on üles astunud ka soome kunstnikud. Kunsti osas on kõige sagedasem Soomes toimunu kajastamine ilma otseste Eesti-seosteta, näiteks poliitilise fotograafia festivalist Soome fotomuuseumis või Ateneumi uuest väljapanekust või Helsingi kunstibiennaalist. Levinud kajastusvorm on vestlusring, kus analüüsitakse mõnd kunstinähtust või näitust, ning seejuures leiab äramärkimist Soome või soomlaste roll (“Sest mis meie elud muud on kui pidev muutumine.” Kunst.ee 6/2022). On teemasid, mida Eesti kunstielus ei täheldata, näiteks on põhjalikult kirjeldatud ja toodud eesujaks kliimakriisile reageerimist Soomes (Airi Triisberg, Sirp 8.1 ja 5.2.21). Ei puudu ka uudisväärtuses kurioosumi alla kuuluv – Soomes tallati lumele hiiglaslik kunstiteos (ERR kultuur, 11.2.21). Eesti kunstnike väljapanekutest Soomes ilmub uudiseid. Palju materjali ilmub pressimaterjalide põhjal koostatud uudisena.

Kunstikriitikute tõdemusel võiks kunstialane läbikäimine olla palju tihedam, aga kultuuriajakirjandus jälgib teisel pool lahte toimuvat tähelepanelikult.

Kogu uuritaval perioodil ilmus arhitektuurist Sirbis 4 põhjalikku lugu, milles on juttu Soome ja Eesti puitasumitest, soome ja põhjamaade mõjust Eestis nõukogude ajal, Soome nüüdisarhitektuurist ja Alvar Aalto loomingu pildistamisest. Artiklid on ülevaatlilikud, fakti- ja

viideterohked, vaadeldakse ja võrreldakse Eestiga. Kirjutiste autoriteks on ala asjatundjad, maastikuarhitekt Merle Karro-Kalberg, muinsuskaitsja ja arhitektuuriloolane Laura Ingerpuu ja kunstiajaloolane Grete Tiigiste. Lisaks on kirjutanud arhitekt Margit Mutso Sirbis arvustuse Alvar Aaltost rääkivale dokumentaalfilmile.

Muusika

Klassikalisele muusikale keskenduv erialaajakiri Muusika osutab, et kontaktid on tihedad ja igapäevased – rohkelt interpreete, dirigente ja lavastusmeeskondade liikmeid töötab mõlemal pool Soome lahte, seepärast on viited Soome muusikaelule tavapärasemad. Muusikakeel on universaalne, nii on tavalised ka segakoosseisud, millega astutakse üles nii Soomes, Eestis kui mujal maailmas. Selliste kajastuste puhul analüüsitakse muusikalist õnnestumist ja interpretatsiooni, soome-kajastus on pigem maining, analüüse ja arvustusi on vähem.

Teine suur kajastustegrupp on ajakirjas Teater.Muusika.Kino, milles läbi kolme numbri (5, 6, 7/22) ilmub Aare Randeri ülevaade saja-aastaseks saanud Soome Rahvusballetist ja Iris Oja arvustab Kaija Saariaho ooperit *Innocence*. Mõlemaid võib liigitada ka teatrikajastuste alla, ent keskendumine muusikateatrile seab kajastused siiski pigem muusika konteksti. Ülejäänud kajastuste iseloom on sarnane Muusika omadele. Nii TeMuKi kui Muusika avaldavad rohkelt muusikaelu probleematikaga seotut, kus võrdlustes või mainingutes tuleb välja ka Soome roll.

Muudes väljaannetes kajastatakse soome teemat ka ilma Eesti-seoseta, ainult Soomes toimuvat, näiteks koroonateemalise ooperi väljatulekut (Alvar Loog, PM 5.11.20), Wagneri *Valküüri* esitust Soome Rahvusooperis (Kristel Pappel, Sirp 20.9.22). Ülevaadetes ja intervjuudes leiavad kajastamist kõik muusikavormid ja -žanrid jazzist ooperini ja levimuusikast hip-hopini. Pressimaterjalide põhjal ilmunud uudised torkavad silma nii erialaajakirjades kui muudes kultuurikajastustes.

Võib nõustuda Madis Järvekülgi 2016. aastal avaldatuga, et muusikakäsitluse järgi võib ühte gruppi koondada kultuurilehe *Sirp* ja ajakirjad *Muusika* ning *Teater.Muusika.Kino* (TMK) ning teise gruppi kultuurilehe *Müürileht*, päevalehed ning *Eesti Ekspressi Areeni*. /--/ ERR-i kultuuriportal toimib eelkõige neid gruppe sidustava platvormina. (Kõuts-Klemm 2016)

Muud kajastused

Tabelis üldkultuurilisena märgitud kajastused puudutavad ajalugu (Soome vabadussõda, Kekkoneni aeg, Karjala saatus, Talvesõda, nõukogudeaegset soome kauba ihalust) ja ühiskondlikke nähtusi (Sanna Marini müüja-taust). Omamoodi kõigi teemade

valvekommentaator on kahe maa ühine kirjanik Mika Keränen, kes kommenteerib lisaks kirjandusele ka jalgpalli ning soome ja eesti naiste erinevusi. Soome kultuuri tervikpildi mõistmiseks on kõik need killud olulised, sest asetavad loomingu ühiskondlikku konteksti.

5.3 Kokkuvõtteks

Soome ja soome kultuuris toimuv kajastub Eesti meedias peamiselt läbi kohalike uudiste prisma, kui sellel on mingi seos Eestiga või soome autor või soome teosed on jõudnud Eestisse. Siis analüüsitakse ja kajastatakse seda sarnaselt eesti omakultuurile. Tihtipeale osutavad viited soome kultuurile hoiakut, justnagu oleks tegemist mingi üldteadmise – Vesa Matti Loiri, *7 venda*, Talvesõda, Kekkoneni aeg, nõukogudeaegne närimiskumm ja sukapüksid jm. Mõnel juhul võiks apelleerida kooliharidusele (kohustuslik kirjandus, ajalugu), mõnel juhul aga on tegemist nooremale põlvkonnale pigem tundmatute nimede ja nähtustega, kus vanema põlvkonna ajakirjanikud esitavad oma põlvkonna jaoks iseenesestmõistetavusi. Õhku jääb küsimus, kui palju peaks/võiks soome kultuuri ja ühiskonna tundmine olema iseenesestmõistetav ja kui palju seda peaks seletama. Tegemist on aga laiemal küsimusega, mis ei puuduta ainult soome kultuuri.

Juhtudel, kui on võetud kajastada teisel pool lahte toimuvat, on Soome omamoodi võrdluskoht või etalon, mida esitatakse eeskujuna, ent ka eksootika või lähedase sugulaskultuurina. Sigrid Kaasik-Krogerus kirjeldab Euroopa Liiduga liitumise eelset ja aegset Eesti meediapilti suure ja väikese venna või õe metafoori kaudu, milles on näha vastavalt imetus ja üleolek (Kaasik-Krogerus 2020). Sarnane imetus või noorema õe-venna hoiak kultuurikajastustes puudub, pigem tunnistatakse naabrite kõrget taset ja vaid mõnedel juhtudel osutatakse nähtustele, millest Eestil oleks põhjust eeskuju võtta.

Maailmanimed, nagu Karita Mattila, Sofi Oksanen, Mika Waltari, Tom of Finland, presidendid Kekkonen, Koivisto, Halonen ja Niinistö, Marimekko jt leiavad kajastamist juba kõigi uudisväärtuslikkuse kriteeriumide tõttu.

Teatrite, filmide, näituste ja kontserdikorraldajate kommunikatsiooni- ja turundusnimesed näevad palju vaeva, et pakkuda iga kultuurisündmuse juurde intervjuusid, taustamaterjali ja erinevaid vaatenurki, millest kultuuriajakirjandus huvitatud on. Regulaarselt kutsutakse kultuuriajakirjanikke esilinastustele ja -etendustele, kontsertidele ja näituste avamistele, suuremad kirjastused saadavad teatud teoseid ka väljaannete kultuuriosakondadele või otse kriitikutele. Selle tegevuse mõju on näha ennekõike kajastuste arvus, ent nende põhjal ei saa väita ega välistada, et teosed saaksid seeläbi positiivsemaid arvustusi. Soome autorid

konkureerivad samadel alustel kõigi teiste, nii kohalike kui välisautoritega. Soomet kui naabrit või eeskju eraldi väärtusena esile ei tõsteta – kajastuste toon on Soome suhtes neutraalne ja sõltub teose või tegija väärtusest.

6. Eesti kultuuriajakirjandus ja kultuuriajakirjanike anonüümne küsimustik

6.1 Eesti kultuuriajakirjandus

Uurimaks soome kultuuri kajastamist Eesti kultuuriajakirjanduses, tuleb heita pilk Eesti ajakirjanduse hetkeseisule.

Kõige laiemas meediatarbijate segmendis konkureerivad kaks suurt, kodumaise kapitali kontrolli all olevat ettevõtet, Ekspress Grupp ning Postimees Grupp. Nende tegevust täiendab kolmanda suurema organisatsioonina avalik-õiguslik Eesti Rahvusringhääling (ERR). Kogu riigis tegutsevad Eestis koondunud meediaettevõtted, millel on erinevaid kanaleid ja platvorme: avalik-õiguslik Eesti Rahvusringhääling, eraõiguslikest suurimad AS Ekspress Grupp ja AS Postimees Grupp, AS All Media Baltics. Tegevusmahu poolest mõnevõrra väiksemad meediaettevõtted on AS Äripäev ja AS Õhtuleht Kirjastus (Kõuts-Klemm et al. 2019)

2019. aasta meediapoliitika ülevaate järgi oli ajakirjanikke ülevaate seisuga Eestis kuni 1000, kellest ligikaudu 300 töötas ERRis. Rohkem kui 60% ajakirjanikest on töötanud valdkonnas üle kümne aasta. (Kõuts-Klemm et al. 2019)

Ülalnimetatud kontsernide omanduses olevad üleriigilised ja kohalikud ajalehed, ajakirjad, portaaliid, tele- ja raadiokanalid ning osad riigi rahastatud SA Kultuurileht väljaandeid (mitte kõik) kuuluvad Eesti Meediaettevõtete Liitu.

Magistritöö keskendub kultuuri kajastamisele, seetõttu on oluline, milline on kultuuriajakirjanduse seis. Vastavalt põhiseadusele preambulale hoolitseb kultuuri igakülgse kajastamise eest riik ning seetõttu on ERRil ja SA-l Kultuurileht selles võtmeroll. Sihtasutus Kultuurileht annab välja Eesti tähtsamaid kultuuriajakirju ja -ajalehti Akadeemia, Diplomaatia, Hea Laps, Keel ja Kirjandus, Kunst.ee, Looming, Loomingu Raamatukogu, Muusika, Müürileht, Sirp, Teater.Muusika.Kino, Täheke, Uma Leht, Vikerkaar, Õpetajate Leht ja Värske Rõhk, millest suur osa ka siinses magistritöös kajastamist leiavad. Sihtasutuse kodulehe enesetutvustuses öeldakse, et *Need väljaanded moodustavad eesti kultuuri vereringe, mille kaudu toimub kunstiloomingu, värskete ideede, ühiskondlike ja haridusalaste arutelude populariseerimine ja sügavuti mõtestamine. Ajakirjade sisu hõlmab kauneid kunste ja rahvusvahelisi suhteid, ilukirjandust nii lastele kui täiskasvanutele, kooliprobleeme ja*

kultuuridebatte, loodus- ja humanitaarteadusi, niihästi algupäraste autorite loomingut kui tõlkeid. (kl.ee)

ERRi kanalitest pakub ETV, ETV2 ja ETV+ mitmekülgset valikut kultuurisaateid (kultuuriuudised, Plekktrumm, OP, Kultuuristuudio jt), raadiokanalitest on kultuurivalik Vikerraudios, Klassikaraudios, Raadio2s, Raadio4s ja Raadio Tallinna programm pakub kuulamiseks peavoolust välja jäävat jazzi ja *evergreeni*, lisaks koondub olulisem telekanalites ja tihti ka raadiokanalites pakutavast ERRi kultuuriportaali. ERRi kultuuritoimetuses töötab 11 inimest, ent koos tele- ja raadiotööga on kultuurivaldkonnas hõivatuid üle kolmekümne, sõltuvalt projektidest rohkemgi. ERR-i tasuta veebikanalist Jupiter saab vaadata saateid, sarju, filme, dokfilme ning otse kuulata kõiki ERRi raadio ja teleprogramme. Lastele on eraldi, eakohast kultuuri sisaldavad programmid.

Eratelekanalites otseselt kultuurisaateid pole, kuid vestlussaated ja uudised kajastavad ka kultuuri. Kui kultuuri rahastus ja töötajate palgad võrdluses kõrvale jätta, siis Soome kultuuritegelased, kirjanikud ja kunstnikud, kellega autor on eravestlustes kultuuri rahastamist arutanud, vaatavad suure kadedusega just ETV kultuurisaadete hulga. Soome rahvusringhäälingu Yle TV programmi tekkis esimene kirjandusaade üle kahekümne aasta taas 2024. aasta alguses.

Töös vaadeldud meediakajastustes on siiski soome kultuur esindatud nii era- kui riiklikult rahastatud meediakanalites, selge ülekaaluga riigi kasuks, ent tervelt 34% kajastustest kuulusid erameedia alla. Kui eemaldada valdkondlikud eriväljaanded nagu Keel ja Kirjandus, Kunst.ee, Looming, Muusika, Teater.Muusika.Kino, Vikerkaar, Õpetajate Leht ja Värske Rõhk, jaguneb riigi rahastatud ja erameedia osakaal kajastustes suhteliselt võrdselt.

Postimehe kultuuriosakonnas töötab 6 inimest, koos Postimees Nädalaga 11, ent rohkelt kultuurikajastusi tuleb ka Postimees Grupi omanduses olevatelt ja veebis ühiselt tegutsevatelt maakonnalehtedelt. Soome kultuuri kajastasid Postimees Grupi väljaanded ligi 17% valimi kogumahust. Vaadeldud perioodil 2020. aasta lõpus likvideeriti Eesti Päevalehe ja Delfi ühistoimetusest eraldiseisev kultuuritoimetus, järele jäänud kaks kultuuritoimetajat viidi üle EPL-i nädalalõpulisa LP koosseisu. Sellest hoolimata on Ekspressi Grupi osakaal kajastustes üle 7%.

Nii Postimees Grupi kui Eesti Päevalehe juhid on rõhutanud kultuurikülgede või -kajastuste tähtsust oma väljaannetes ning vähemalt soome kultuuri kajastuste puhul võib tõdeda sõnade vastavust tegudele.

Õhtulehel ei ole kultuuriosakonda, kuid on meelelahutustoimetus ning paberlehe ja laupäevalehe toimetus, kus töötab kokku 25 ajakirjanikku. Soome kultuuri kajastuste osakaal on u 5%, ent lood on kohati sisukamadki kui päevalehtedest konkurentidel.

Ajakirjanduse tervikpildis paistab kultuuri osakaal hea ja isegi suurepärase. Lisaks toimetustele kirjutab suur osa muude valdkondade ajakirjanikest ka kultuuriteemadel – väikse maa eripära. Sama kehtib ka kultuuriloojate enda suhtes – arvustusi, kultuurikriitikat ja uudiseid kajastavad ka samas või teises kultuurivaldkonnas tegevad inimesed.

Just seetõttu on kultuuriajakirjandus viimastel aastatel sisulise poole pealt saanud ka palju kriitikat. Peamiselt heidetakse ette analüütilise ja kriitilise kultuuriajakirjanduse nõrkust, mis on paljus tingitud ajakirjanike ajapuudusest. 2016. aasta Kultuuriajakirjanduse sisuanalüüsis kirjutatakse: *Kõigi väljaannete suureks probleemiks on kirjutajate vähesus, mis tingib selle, et kriitika asemel valitseb kirjeldus. Paljudes kultuurivaldkondades on märgata kildkondlikkust, mille ärahoidmine või võimaldamine on väga selgelt kultuuritoimetaja professionaalsuse ja väljaandja valikute küsimus.* (Kõuts-Klemm 2016)

Meelis Oidsalu sõnul kultuuriajakirjandus Eesti avaõiguslikus informis suisa puudub – on tehtud palju, et eesti kultuuri edendada ja tutvustada, aga selles puudub ajakirjanduslik distantis ja kriitika kajastatava objekti suhtes, seda nii riigi rahastatud kui ka erameedias. Pigem ollakse kajastatava valdkonna teenistuses omamoodi sisuturundajatena. (Oidsalu 2016)

2020ndate alguseks pole inimesi juurde tulnud ja mõnes mõttes on kultuurikriitika isegi suurema probleemi ees – kaks suurimat meediakontserni on muutunud ajakirjandusele keskendunud ettevõtetest ka kultuuritootjateks, kirjastades, tootes filme, korraldades kontserte ja muid kultuuriüritusi. See tekitab kahtlusi – mis EPLis ka 2020. aastal realiseerus omatoodangu turundamisena ajakirjanduslikus sisus – kas nende väljaannete kultuuriajakirjandus saab püsida sõltumatu. Lisaks nähakse siin ebapääs konkurentsi võimalust teiste valdkonnas tegutsejate ees.

ERRi saates „Kultuuristuudio. Arutelu“ toodi välja, et kümme aastat tagasi ilmus nädala jooksul muusikaarvustusi Eesti Ekspressis 6, Postimehes 6–8 ja Eesti Päevalehes 5. Kümme aastat hiljem on Ekspressis neid 1–3, Postimehes 1 ja Eesti Päevalehes 0. Kord kuus ilmuvates kultuuriväljaannetes Määrileht, Muusika, ja Teater. Muusika. Kino leiab neid vastavalt 3–4, 4–5 ja 1–2. ERR-i kultuuriportaalis ilmub neid kuu jooksul 4–5. Kultuurikriitik Tristan Priimäe sõnul on voogedastuse ja sisukülluse ajastul üha suurem vajadus inimese

järgi, kes materjali läbi töötaks ja seda vahendada oskaks, probleemiks on aga see, et *Eesti väljaanded on nõus võtma kultuurikriitikat vastu juhul, kui see on neile väljastpoolt valmis kirjutatud. /--/ Siis on niimoodi, et mina olen kultuuriürituse korraldaja, tellin oma sõbralt või turundusosakonnast selle arvustuse, saadan ära, see ilmub lehes kriitika pähe, kuigi tegelikult on tegemist turundustekstiga. Samas on väikse turu plussiks hea juurdepääs väljaannetele ja lihtne ligipääs kultuurile. (Pärli 2024)*

Muusikakriitika olukorraga sarnast probleemi näeb Rein Veidemann kirjanduses, mis on taandunud eesti kultuurivälja perifeeriasse ja domineerivad visuaal- ning hübriidkunstit. *Meie ülimalt piiratud eluaeg on aga konverteeritud tähelepanuks, mille hõivamisele on rakendatud sotsiaalmeedia, veebiplatvormid ning kommertsajakirjandus. Tegemist on paradoksiga: igal aastal ilmub kümneid ja sadu teosed, ent nende retseptsioon jääb juhuslikuks ja hõljuvasse olekusse. Puudub pädev, autoriteetne ja missioonitundlik kriitika kui institutsioon. Kõik näib taanduvat aina lühemate ja kiiremate impulsside vahetamiseks. (Veidemann 2024)*

Kirjastaja, kirjanik ja kriitik Tauno Vahteri sõnul on toimetustes vähe inimesi, kelle jaoks kirjandus oleks endal kultuuris lemmikvaldkond, seepärast on ka vähe sisulist analüüsi. Kirjanduse võimalikud populariseerijad (müügiedendajad) on peamiselt suure vaatajaskonnaga telesaated, nagu „AK“, „Ringvaade“, „Terevisioon“, „Hommik Anuga“ või Mart Juur „Prillitoosis“, ent neisse satutakse harva. Veebis ilmunud loo 200 lugejat ei tekita huviliste massi ja vähe mõju on ka raadiosaadetel. (Viilup 2024) ETV ja ETV2 kavas olevail kultuurisaadetel puudub sama suur auditoorium ja nende mõju on väiksem.

Kunstivälja kildkonnastumisest on kirjutanud Sandra Jõgeva nii päeva- ja nädalalehtedes kui sotsiaalmeedias, samas tundub, et kunstikriitika vähesuse üle ei kurdeta. Filmikriitikas tajutakse ohuna Apollo (Postimees Grupp) rahastatud filmide üleskiitmist, kuid samas on Apollo osalusel toodetud kerget meelelahutust ka rohkelt nahutatud, nii et filmikriitika on igakülgne, välismaise toodangu arvustamisel pole ka kildkondlikkuse taaka. Teatrikriitika osas magistritöö autor nii suuri probleeme ei näe. Välja on kujunenud vähemalt kümnekond kogenud ja pädevat teatrikriitikut ning juurde on tulnud väga häid noori kriitikuid. Kirjutiste tase on ebaühtlane kirjutajate suure koormuse tõttu.

Hoolimata põhjendatud kriitikast kultuuriajakirjanduse pihta ei ole olukord paljude teiste riikidega võrreldes sugugi halb. Samad probleemid kimbutavad ka naabreid ja võrdluses nendega ei pea Eesti häbenema – omakeelne kultuuriajakirjandus hõlmab keskmiselt heal

tasemel nii trüki-, tele-, raadio- kui online meediat. Soome kultuuri kajastuste põhjal võib öelda, et eelpool nimetatud probleemid – põhjustest sõltumata – kehtivad ka neis. Ajakirjanduslike žanrite jaotuses on ülekaalus kirjeldused ja uudised, ehkki soome kultuuri kildkondlikult ei kuuluta. Üldises proportsioonis ja taustal võib aga arvustuste hulka ja sisu pidada igati heaks. Probleemiks on pädevate kultuuriajakirjanike vähesus, ajasurve ja ressursipuudus.

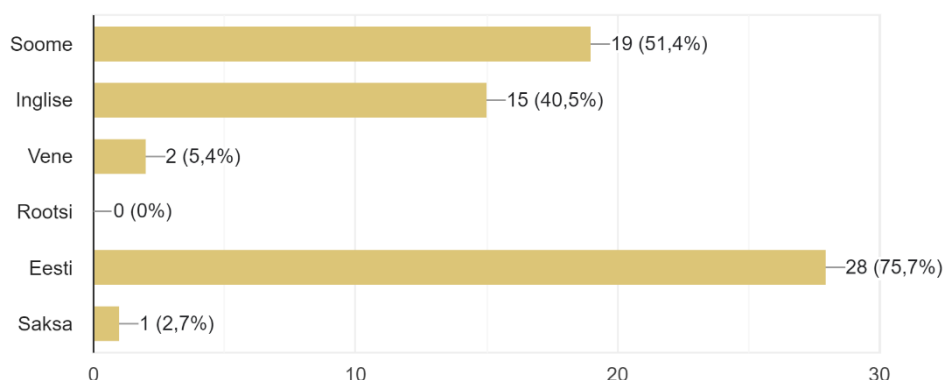
6.2 Küsimustik

Info allikad

Kõige rohkem infot ammutatakse eestikeelsest informatsioonist. Vanuseti polnud siin suuri erinevusi – eesti keelele järgnesid soome ja inglise keel. Soome Yle vahendab uudiseid mh inglise ja vene keeles, nii et aktuaalsed teemad on kättesaadavad nende keelte vahendusel, ent kultuurist kajastatakse seal peamiselt rahvusvahelist huvi pälvivaid uudiseid.

Mis keeles infot saate?

37 vastust

Vastanutest 11, kes oskavad soome keelt, töötavad kõik riigi rahastatud meedias. Neist kaks on vanuses 31-40 ja kaks 41-50, ülejäänud on vanemad kui 51 aastat. Vaid üks soome keele valdaja ei jälgi Soome meediat, ülejäänud neist jälgivad vähemalt ühte soome meediakanalit, peamiselt ajalehte Helsingin Sanomat ja Soome rahvusringhäälingu Yleisradio Eestis nähtavaid telekanaleid või veebilehte yle.fi.

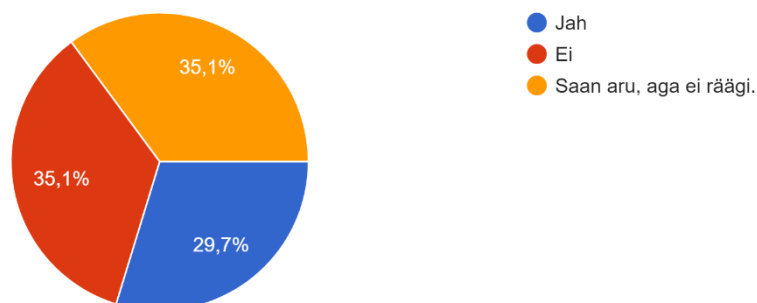
Soome keelest saavad aru siiski kokku 24 inimest, kellest 7 ei jälgi Soome meediat.

Ülejäänud 13 vastanut ei valda soome keelt üldse ja vaid kaks neist jälgib Soome meediat yle.fi ja kahest üks lisaks Helsingin Sanomat.

Teisisõnu – pooled vastanutest ei jälgi ühtegi Soome meediakanalit.

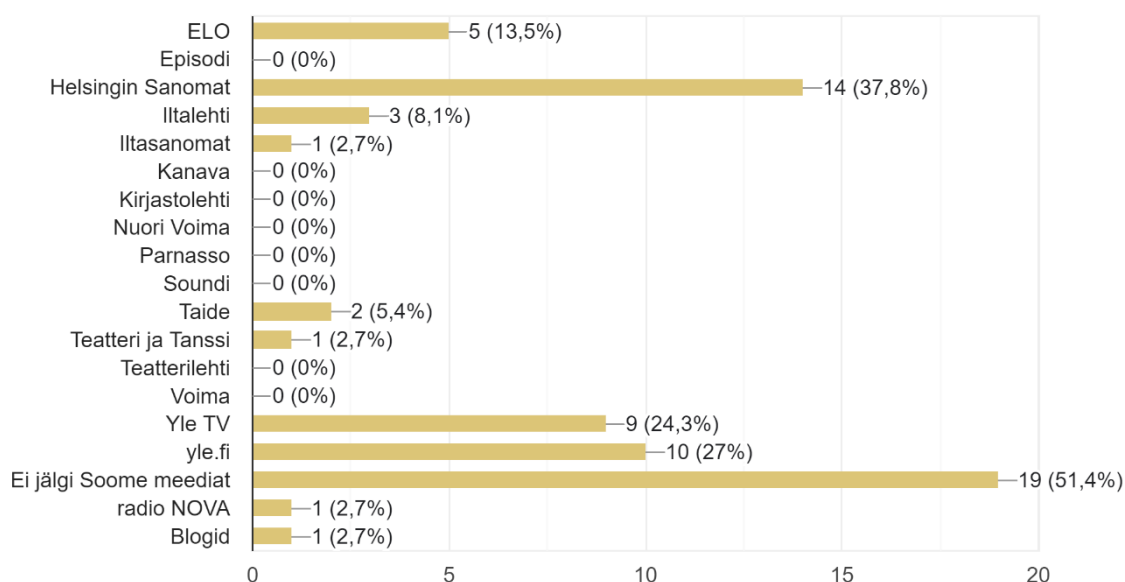
Kas valdab soome keelt?

37 vastust

Kui jälgid soome meediakanaleid, siis milliseid (k.a need kanalid sotsiaalmeedias)?

37 vastust

Küsimuse *Kust mujalt (ka kellelt) saate infot Soome kultuurielu kohta?* vastustest selgus, et lisaks Soome meediakanalitele saadakse kõige rohkem infot kolleegidelt ja sõpradelt-tuttavatelt (12 juhul), järgnevad 10 juhul sotsiaalmeediakanalid (peamiselt Facebook, aga ka Twitter ja „internet“) ning neljal korral mainitakse info allikana Soome Instituuti ning kahel korral pressiteateid. Ilmselt on pressiteadete osakaal suurem, sest info allikana nimetatakse erinevaid kultuurikorraldajaid ja -vahendajaid, Soome suursaatkonna infolehte ja Välisministeeriumi siselehte ja Tuglase seltsi Soomes, ent kanaliks võivad olla pressiteated,

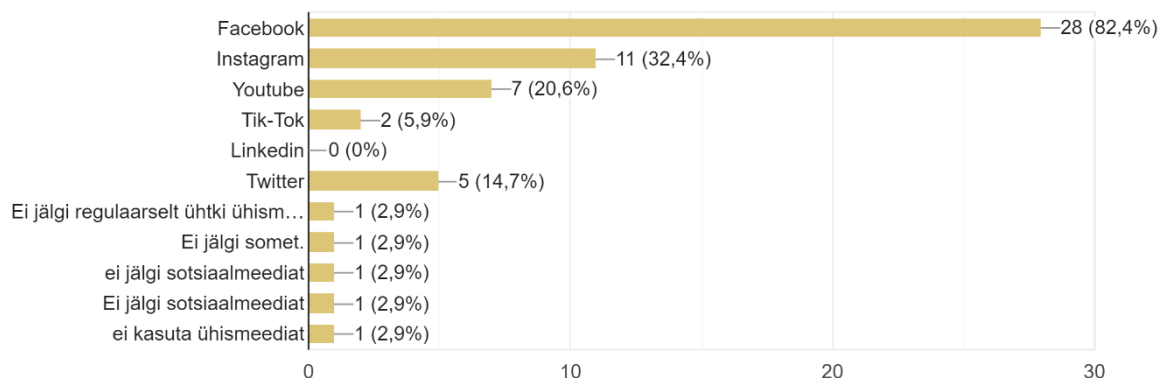
isiklikud kontaktid või sotsiaalmeediapostitused. Olulisel kohal on Eesti ajakirjandus (3 juhul) ja tõlkijad (2 juhul). Kaheksa vastajat on jätnud sellele küsimusele vastamata.

Küsimus sotsiaalmeedia platvormide kohta puudutas kultuuriinfo saamist, mitte konto omamist või mõne platvormi meelelahutuseks külastamist. Kõigi vastajate seas on kõige vaadatavam sotsiaalmeediaplatvorm Facebook (82,4% vastanutest). Üle 51-aastastest (17 inimest) on see ülekaalukalt kõige jälgitavam sotsiaalmeediaplatvorm, paar vastajat jälgib ka Instagrami, Youtube'i ja Twitterit. Kaks ei jälgi sotsiaalmeediat üldse, Tik-Toki jälgijaid selles vanuserühmas pole.

Vanuserühmas 41-50 aastat (12 vastajat) on sotsiaalmeedia jälgimine sarnane, kaks vastanut jälgib ka Tik-Toki. 31-40-aastaste seas (7 vastajat) pole Tik-Toki jälgijaid üldse, üks vanuserühma 20-30 jäänud vastaja jälgib vaid Facebooki.

Millist sotsiaalmeediat jälgite, et leida kultuuriinfot?

34 vastust

Huvivaldkonnad

Suuri erinevusi ei olnud ka teemavaldkondades. Konkurentsitult kõige huvipakkuvam kõigis vanuserühmades oli film (89,2%) ning seda huvi on näha nii meediakajastustes kui ka hilisemates süvaintervjuudes. Järgnevad kirjandus (59,5%), muusika (54,1%) ja kunst (48,6%). Arvestades teatrikajastuste rikkalikust ja põhjalikkust, saab järeldada, et teatrist kirjutanud ajakirjanikke oli anonüümsete vastajate seas vähem või peeti Soome teatrist rääkides silmas vaid Soomes etendunud lavastusi. See seletaks, miks teatrihuvi väljendas vaid 32,4% vastajatest.

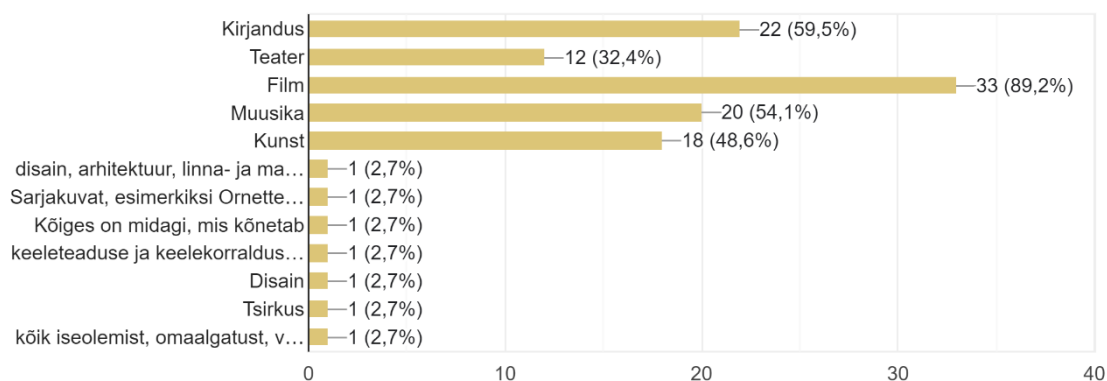
Vabades vastustes oli lisatud huvivaldkondadena veel soome disain, arhitektuur, linna- ja maastikuplaneerimine, tavad, koomiksid (konkreetselt nimetati koomiksikunstnike Pauli

Kallio, Ville Pirineni ja Matti Hagelberg koomikseid), keeleteaduse ja keelekorraldusega seotud teemad, soomeugri ühisosa (fennougristika), tsirkus, *kõike iseolemist, omaalgatust, vabakondlikku organiseerumist puudutav*, ajalugu, riiklus, rahvusliku mõtte areng või tõdeti, et *kõiges on midagi, mis kõnetab*.

Antud magistritöö raames keeleteadust, poliitikat, rahvusliku mõtte arengut ega fennougristikat ei käsitleta, ent mainitud huvivaldkondadest olid uuritud perioodil kajastamata vaid koomiks ja tsirkus, ülejäänud teemad olid ühel või teisel moel esindatud.

Mis on Soome kultuuris sinu jaoks huvitavat?

37 vastust

Mis on soome kultuur?

Küsimus soome kultuuri definitsiooni kohta (Mis on Soome kultuur? Kuidas seda defineeriksid?) oli vahetult enne küsimust huvivaldkondade kohta. Kahtlemata sisaldab küsimus palju võimalusi ja võib öelda, et on omamoodi isegi provokatiivne, see võib olla põhjus, miks kaheksa vastajat jätsid sellele küsimusele vastamata. Eesmärk oli panna aga vastaja enne huvialade märkimist enda jaoks läbi mõtlema, mida soome kultuuri all üldse tajutakse.

Oli soovitus vaadata lihtsalt kultuuri definitsiooni või lakooniliselt kirjutatud *Ei tea* ning ka tõdemus, et *Siin oleks ju Valdur Mikita raamatu jagu kirjutamist. Lühidalt ei oska, pikalt ei suuda*.

Üldiselt võib vastused võib jaotada kolme suuremasse rühma. Esimeses rühmas on hinnang, et soome ja eesti kultuurid on lähedased, sarnased või lausa samad. (*Soome kultuur on samast kultuuriruumist, mis meie oma ja seega lihtsalt mõistetav. Ei vaja konteksti andmist. /-/ Soome kultuur on meie kultuuriga sarnane, aga kultuurikorraldus on sammukese eespool*).

Dirigentide maa! /-/ Eestile kõige sarnasem riik ja kultuur. /-/ Soome kultuur on nagu Eesti kultuur, aga seda tehakse põhiliselt põhja pool. /-/ Meile sarnane, kuid samas erinev. /-/ Huvitav ja omanäoline. Soome kultuur on meie vennasrahva kultuur, mille nii mõnelgi harul on olnud mõju ka Eesti kultuurile. Seejuures on ta piisavalt teistsugune, et huvi pakkuda.)

Teine rühm lähtub geograafilisest ja rahvuslikust printsibist ja peab Soome kultuuri Soome pinnal ja/või soomlaste poolt looduks. (Kultuur, mille on loonud soomlased või mis on loodud Soomes. /-/ Soomes tehtav kultuur, kuid kohe tahaks sellele vastu vaielda. Väga raske küsimus. /-/ Soomes tehtav kultuur nii soomlaste kui mitte põliste soomlaste poolt. /-/ Soomes tehtud, Soome tegijate osalusel ka muus maailmas valminud (see on geograafil määratlus, sisuline läheks siin liiga pikaks). /-/ Kuna olete küsimuses "Soome" kirjutanud suure tähega, siis tuleb "Soome kultuuri" all mõista Soome pinnal sündivat mitmekeelset ja etniliselt kirjut kultuuri. Seejuures tuleks "kultuuri" mõista kõige laiemas tähenduses, mitte piirduda vaid kaunite kunstidega. /-/ Soomes toimuv, soomlaste või soomlastele loodud kultuur. /-/ Soome loovinimeste tegevus nii Soomes kui maailmas laiemalt. /-/ Kui suurtähega, eks siis ikka kõik Soome riigi territooriumil viljeldavad kultuuripraktikad. Kui väikse tähega, siis ilmselt defineeriksin esmajoones eestlase perspektiivist, naaber- ja sugulaskultuurina. /-/ Soomes loodud kultuur, soomlaste loodud kultuur, soome-aineline kultuur. /-/ Soomes sündinud kultuur: avaldatud raamatud, lavastused, filmid. /-/ kui suure tähega Soome, siis Soome riigiga seotud ja selle inimeste tehtud kultuur. /-/ Soomlase olemasolu kogu mõte. /-/ See, mis on soomlastele tähtis ja omane.)

Kolmanda rühma moodustasid püüded anda mingi sisuline hinnang (Väärtustab minevikku ja on avatud tulevikule. /-/ Pika ajalooga, väärikas, aga samas väga tänapäevane, mitmekesine ja Eestist võimalusterohkem. /-/ Kui defineerida kultuuri nõnda, et see on midagi, mis jääb inimese ja looduse vahele, siis Soome kultuur jääb arvatavasti Soome inimese ja looduse vahele. /-/ Hoiak, suhtumine ja eluviis.)

Sisulise hinnanguna saab käsitleda ka kahte pikemat arutlust kultuurist üldiselt ja soome kultuurist.

Mis on üldse kultuur? Kui mõtleme kitsamas tähenduses, et kaunid kunstid, siis kuuluvadki sinna alla teater, film, kunst, muusika, kirjandus, tants jne. Kui aga laiemalt, siis kõik, mis seostub põhjamaisuse, tähendusliku vaikumise, sauna ja mõtliku viinajoomisega. Loomulikult käib siia ka kuiv huumor, vahetus ja soojus, Karjala pirukad, Kaurismäki filmid, talisport,

suvine road-trip järvede vahel, Kalevala, karge arhitektuur jne. Kultuur koosneb alati ka stereotüüpidest ja sellest, millega kellelgi on õnnestunud kokku puutuda.

Kultuuriks loetakse tavaliselt inimtegevuse väljendust. Aga parem määratlus on vast "mittegeneetiline pärand". Soome kultuur on - nagu nimi/määratluski juba ütleb) "selle" maa/koha keskne, "sellel" maal elanute/elavate jagatud mälust, "oma loost" lähtuv ja "selle" maa keelest kantud tegevus. (Erandid võivad ju ka olla. Nt. et soome autor kirjutab hoopis hiina keeles, aga see on siis ka ikkagi osa soome kultuurist jne. Aga alusena kuidagi nii. Globaliseerumine oodatud/nõutud uute standarditega lööb selle pildi muidugi segi. Globaliseerumise tingimustes kaotavad mitmed mõisted, nii ka nt, kohaspetsiifilisena määratletud kultuur viimaks oma sisu.)

Magistritöö autor eeldas ekslikult, et pikema arutluse taga on soome keelt valdavad üle 51-aastased ajakirjanikud. Esimese autor kuulub aga vanuserühma 31-40 ja teine vanuserühma 41-50 eluaastat ning üks neist ei valda soome keelt, teine saab aru, ent ei räägi. Mõlema arvamused annavad kultuurile laiemat konteksti ja toovad sisse mitu teemat, mis vääriksid edaspidist uurimist.

Kajastamise kriteeriumid

Küsimustiku üks olulisemaid osasid puudutas kriteeriume, mille järgi ajakirjanik otsustab, kas teema on avaldamiseks piisavalt oluline. Seitse vastajat jättis sellele küsimusele vastamata, ent vastustest kerkis peamise kriteeriumina esile seos Eesti või eesti kultuuriga (11 korral). Mitmele sellisele hinnangule on lisatud teema laiem tähtsus (*Mil määral see puudutab eestlasi, eesti kultuurielu või ka Soomes elavaid eestlasi; lisaks kui tegu on millegi erakordsega, a la Soome võidab Oscari. /-/ Enamasti käib see kas läbi kohaliku seose või siis piisavalt põnev teema/suur staar, et piire ületada. /-/ Olulisus maailma kontekstis ning kokkupuutepunkt Eestiga. /-/ Olulisuse järgi, seos Eestiga, midagi enneolematut. /-/ Seotus Eestiga ja/või olulisus Soome kultuurielus.*)

Teema avaldamisel kaalutakse ka kohaliku publiku huvi teema vastu (*Nagu iga kultuuriteema puhul: minu lugejate/vaatajate ootused ja toimetuse hinnang sündmuse/isiku tähtsusele ajahetkes. /-/ Kaalun, kas persoon või teema võiks lugejale huvi pakkuda. Samuti seda, kas sellel inimesel või kultuurinähtusel on võime midagi laiemalt elu ja maailma kohta öelda. Kas see loob mingit uut väärtust, ideid, mõtteid?*) ja teema harivust või kaalukust isegi publikuhuvi puudumisel (*Otsustan teoste kunstiväärtuse, tegude kaalukuse, sündmuse erakordsuse jmt põhjal. Arvestan usaldusväärsete soovitajate arvamusega. /-/ Osalt*

potentsiaalne lugejahuvi, aga kui teema on huvitav ja ka hariv, siis võib vahel ka nõ loo oletatavat edukust mitte arvestada ja ikkagi ilmutada.)

Alahinnata ei saa ajakirjaniku kogemust häid teemasid ära tunda, mida mitmed vastanud ka nimetavad (*Ajakirjanikutöö kogemus, guugeldamise tulemus ja kõhutunne. /-/ Otsustan seniste teadmiste põhjal ja kõhutunde järgi. /-/ Meedias (ka sotsiaalmeedias) liikuva info, sihtgrupi huvid, sisetunde põhjal jms.*) Sama kriteeriumi alla paigutub ka isiklik või toimetuse huvi (*Kui teema tundub endale huvitav, on see ka piisavalt oluline, et teistega jagada. /-/ Eelkõige meeldib ja kõnetab oma toimetust.*)

Nimetatakse veel klassikalisi uudiskriteeriume ja väljaande spetsiifikat (TeMuKi ja filmikunst) ning tõdetakse, et ühest vastust ei ole. Pakutud teemasid on alati rohkem, kui avaldada võetakse.

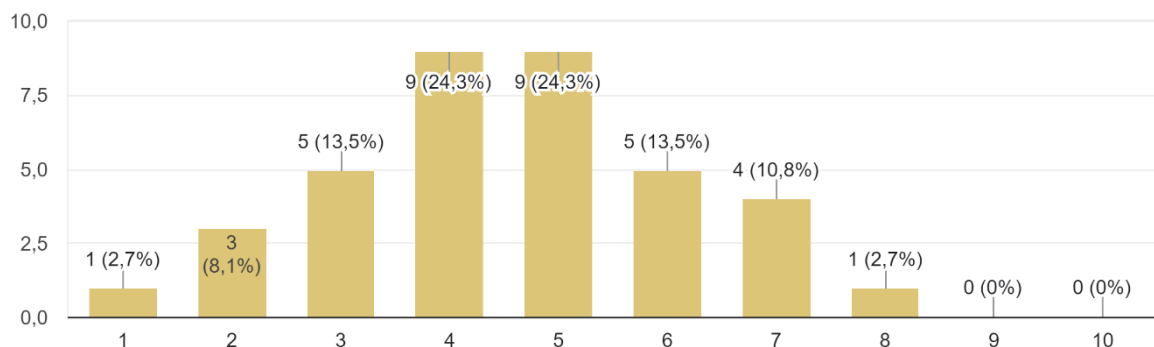
Kui palju soome kultuuri kajastatakse?

Kui vastajatel paluti hinnata kümne palli skaalal, kui palju kajastatakse nende meelest Eestis soome kultuuri, siis 9 ja 10 punkti (ehk kajastatakse väga palju) ei andnud keegi. Ka 8 punkti andis vaid üks vastaja.

1 ja 2 punkti märkinute seas joonistub välja, et kõik valdavad soome keelt, on üle 41-aastased (3 neist üle 51a) ja huvide spekter on lai. Ülejäänud vastuste seas paistab silma pigem neutraalse keskmise otsimine. Keskmine hinnang 4,6 osutab vastajate tunnetuslikule hinnangule, et soome kultuuri võiks Eesti ajakirjanduses rohkem kajastada. Hindamine kümnepallisüsteemis on mingis mõttes ka hinnangu andmine oma osale kajastuste hulgas, seepärast on keskmise ehk neutraalse otsimine mõistetav.

Kas sinu meelest kajastatakse Soome kultuuri Eestis palju või vähe? Hinda kümnepallisüsteemis, kus 10 on maksimum ja 1 miinimum.

37 vastust

6.3 Kokkuvõtteks

Anonüümne küsimustik annab pildi kultuuriajakirjanike suhtest soome kultuuriga ning eeldustest, kuidas ja miks soome kultuuriga seotud teemad ajakirjanike vahendusel eesti kultuuritarbija ette jõuavad.

Küsimustikule vastanud kultuuriajakirjanikest üle kahe kolmandiku (78,3%) on üle 41 aasta vanad, kolmandik neist valdab soome keelt ja kolmandik saab aru, ent pooled kõigist vastanutest ei jälgi Soome meediakanaleid. Ei saa siiski öelda, et ka nendeni jõuaks info juhuslikult, sest infot saadakse tuttavatelt, sotsiaalmeediast ja institutsioonide vahendusel, teisisõnu, kui midagi toimub või on kajastamist väärt, siis allikate võrgustik leiab teemad üles ja ajakirjanikul on, mida jagada.

Kõige rohkem pakuvad eesti ajakirjanikele huvi soome film, kirjandus ja muusika, ent olulisena on ära märgitud ka kunst, teater ja kultuurivaldkondi disainist tavadeni.

Soome kultuuri peetakse Eestile lähedaseks ja oluliseks, ent soome kultuuri kajastuste puhul kaalutakse ennekõike selle seost Eestiga ja kajastuse rahvusvahelist mõõdet. Siit võib välja lugeda teatud vastuolu, sest ühelt poolt lähedane kultuur tähendabki seost Eestiga. Teisalt pole see argument ajakirjandusliku materjali konkurentsivõime piisav.

Hinnangulise ühest kümneni skaalal oli ülekaalus neutraalsed hinnangud, ent kerge kaldega keskmisest allapoole. Keskmise hinnangu 4,6 osutab vastajate tunnetuslikule arvamusele, et soome kultuur võiks Eesti ajakirjanduses olla rohkem kajastatud.

7. Intervjuud ajakirjanikega

Anonüümne ankeetküsitlus oli informatiivne ja andis pildi kultuuriajakirjanike taustast ja valikutest. Saamaks sügavamat pilti ajakirjanike suhtest Soome ja soome kultuuriga, otsustas töö autor viia läbi mõned süvaintervjuud nii küsitluse adreessatide hulka kuulunud kultuuriajakirjanike kui ka meediakanalite juhtivtoimetajatega.

Eesmärk oli saada süvaintervjuude abil ajakirjanikke enda seisukohti põhjalikumalt väljendama, et mõttevahetusest sünniks selgem pilt nende arusaamast ja suhtest soome kultuuri tervikuna.

Intervjuuküsimused järgisid peaosas ankeetküsimustiku küsimusi, et vastused oleksid omavahel võrreldavad. Intervjuudes sai küsimusi täpsustada ja lisada kaks, et saada infot

võimalikest stereotüüpidest-eelarvamustest ning viimaste aastakümnete hargmaistest ja värsketelt terminina kasutusse võetud kaksmaistest suhetest.

Intervjuude vastuste transkribeerimisel ja kodeerimisel eraldusid aga laiemad teemad, mis otseselt küsimustes ei sisaldunud. Tulemuste ülevaatusel näis otstarbekas koondada analüüsi osa uute teemade ümber ja mitte hoida kinni küsimuste järjestusest. Sellisel viisil jaotus annab võimaluse sügavamalt sisse vaadata ajakirjanike hinnangutele, mis puudutavad soome keelt ja kultuuri, Soome-Eesti suhteid ja kultuure koos nende erinevuste ja sarnasustega. See kõik annab aluse eeldada, et need hinnangud mõjutavad soome kultuuri kajastamist Eesti meedias. Allakriipsutused on magistritöö autori rõhutused.

7.1 Soome keele oskus

Stuart Halli järgi on kultuur hulk teatud ühiskonna praktikaid, representatsioone, keeli ning tavasid, mis elu vormivad läbi jagatud sotsiaalsete tähenduste, millega me maailmast aru saame. Tähendusi aga luuakse läbi märkide, põhiliselt läbi keele. Keel on tähenduste ja teadmiste tekkimise juures keskne, andes tähenduse materiaalsele objektidele ja sotsiaalsetele praktikatele, mis saavad meie nähtavaks läbi keele ja arusaadavaks meie keele piires. (Kõuts-Klemm, Korts 2010, 36)

Võõrkeele oskus ei ole ainult sõnade teadmine, vaid tähenduste ja koodide mõistmine nende taga, tähendusvarjundite tajumine, järelduste tegemine, pildi nägemine tööprotsessis. Benjamin Whorfi hüpotees väidab, et keel modelleerib maailma samamoodi nagu kujutav kunst. Ka filosoof Ludwig Wittgensteini järgi representeerivad laused maailma tunnusjooni samamoodi nagu pildid. (Danesi, Perron 2005, 141)

Ajakirjaniku töös on keel peamine töövahend. Kui kindlad on vastajad, et nad neid maailma loovaid „pilte“ soome keeles mõistavad? Ankeetküsimustikus oli soome keele valdamise kohta kolm vastusevarianti: jah; ei; saan aru, aga ei räägi. Vastavalt jagunesid vastused ja igasse rühma jäi umbes kolmandik, kuid vastustes puuduvad nüansid, mis aitaksid hinnata võimalusi soomekeelse informatsiooni kättesaamiseks.

On tähelepanuväärne, et üheksast intervjuueeritavast vaid Piret Kooli ja Margit Kilumets kinnitasid ühemõtteliselt, et nad valdavad soome keelt. Kilumets lisas, et *Üldiselt ma teen soomlasega soome keeles intervjuud*. Mõlema keeleoskuses on olnud võimalik veenduda nii Kooli kui Kilumetsa soomekeelseid intervjuusid järelvaadates-kuulates.

Kolm intervjuueeritavat kinnitasid, et ei oska soome keelt, neist Kaspar Viilup vastas ühemõttelise eitusega ja ka Aleksander Tsapov jõudis lõpuks konkreetse ei-ni: *Kuigi ma ise*

olen ka Soome televisiooni peal üles kasvatatud, ära ei õppinud kunagi. Intervjueerija täpsustuse peale, kas ta siiski saab aru, oli vastus *Ei, tegelikult ikkagi ei saa*. Kristi Helme vastus tuli mööndustega. Ütleme nii, et väga-väga algelisel tasemel midagi saan aru, aga ma ei julge „jah“ vastata ikkagi, ma ütleksin pigem ei.

Samamoodi pidasid vajalikuks täpsustada oma keeleoskust neli vastajat, kes autori hinnangul valdavad soome keelt ladusalt. Anvar Samost: *Väga keeruline küsimus, ausalt öeldes. Ilmselt jah, otseselt „valdama“ on võib-olla liiga kange sõna. /--/ Ma arvan, et lugemise mõttes ma valdan soome keelt peaaegu täiuslikult, aga rääkimise mõttes on asi palju halvem. Aarne Seppel: Valdamine on nii julge väide, aga ütleme, et saan hakkama päris viisakalt.*

Kaarel Tarand: *Sellega on häda selles, et minu sõbrad soomlased on suurelt jaolt ka eesti keele omandanud, erinevalt aastakümnete tagusest, ja seetõttu me omavahel suhtleme sellises veidras segakeeles, mõlemad omas, nii on lihtne ja seetõttu jääb praktikat väheks. Aga eks ma ju püüan ikkagi seda vähemasti passiivselt ikka kasutada. Kuigi ma pean ütlema, et ega ma viimastel aastatel väga süstemaatiline ja regulaarne Soome ajakirjanduse jälgija ei ole. Ei ole enam nii kaalukas allikas kui kunagi muiste.*

Hendrik Alla: *Huvitav, ma ei saa öelda et ma valdan. Intervjueerija täpsustava küsimuse peale, et kas saab siiski aru: Jõuga saaks aru, pole olnud ju erilist vajadust ka selleks. /--/ Aga jah, on regresseerunud minu soome keele oskus. Ma ise arvan, et mingi hetk oli see, kui Põhja-Eestis mõistsid inimesed soome keelt, Lõuna-Eestis mitte. Siis läks terve Lõuna-Eesti Soome tööle ja siis oli vastupidi, sest Põhja-Eestil polnud mingit huvi enam Soome vastu. Sest seda vajadust, mida enne täitis Soome, täitis korraga terve maailm.*

Kõigi nelja jaoks on keele valdamine liiga tugev väljend, mis näitab kas kõrget enesekriitikat või keelelise täpsuse taotlust. Kolmanda põhjusena võib pakkuda madalat enesehinnangut, kuid kõik neli töötavad juhtivatel kohtadel ja seepärast pole see tõenäoline.

Samosti sõnul eeldatakse ERRi rekruteerides, et inimene valdaks ka mõnda muud võõrkeelt peale inglise keele. Aga kahjuks peab ütlema, et /--/ viimase nelja-viie aasta jooksul mina ei ole tööintervjuudel kohanud ühtegi inimest, kes mingilgi määral soome keelt oskaks. /--/ Ma isegi ütleks, et sealt ikkagi 40-st allapoole tegelikult soome keele oskus on täiesti haruldane. /--/ seda võimalust ka eriti pole õppida soome keelt, Tartu Ülikoolis vist on see võimalus fakultatiivselt, on mõned üksikud koolid. Näiteks mul siin perekonnatuttav käis Tallinna Ühisgümnaasiumis, kus õpitakse soome keelt. Inimene on kolm aastat soome keelt õppinud, lõpetas gümnaasiumi, ja ma üritasin temaga soome keeles mingit nalja teha, ta ei saanud

isegi aru. Ehk ta tegelikult ei osanud soome keelt, võtavad lihtsalt kohustusliku valikuna. /--/
See näitab huvi puudust, motivatsiooni pole. /--/ Häda pooleks võib öelda, et on paar inimest, kes on meil töö juures soome keele ajakirjandusliku kasutuse ulatuses ära õppinud.

Samost on soome keele huvi suhtes äärmiselt kahtlev ja peamiseks põhjenduseks on motivatsiooni puudus. Nagu nimetab ka Tarand – ühine keel on olemas inglise keele näol.

Mul on neid (soome keele oskajaid) ja teisi, sõltub vanusest ja huvidest ka palju. Aga mida nooremad ja mida lõunaestlasemad, seda vähem. Mis ei tähenda, et huvi ei oleks ja et Soomega suhteid ei oleks. On ikka, aga see rahvusvaheline tegevus käib ju sageli paraku inglise keeles pigem, kui ei ole sellised põlised sõbrad juba vastastikku, keeled selged või enam-vähem arusaadavus tagatud. Nii et jah, selles mõttes on meil see elu ikka muutunud.

Helme sõnul oskab kolleegidest LP peatoimetaja Kerttu Pass soome keelt väga hästi. Tema on, kui ma ei eksi, äkki isegi ülikoolis filoloogiat õppinud. Igal juhul tema, otsene juht, oskab väga hästi. Minu teada mitte keegi teine ei oska. Tema ka väga tihti käib Helsingis kultuuri nautimas, palju rohkem kui mina, selles mõttes tema väga seotud sellega.

Alla sõnul ei ole väga palju inimesi, kes soome keeles ennast vabalt tunneksid, nooremate hulgas vähem. Aga mõnda kolleegi ma ikkagi tean. Ja mõni on mingil veidral põhjusel täiesti Soome kultuuri fänn.

Soome keelt vabalt valdav Kooli on raadiotoimetuses abiks teistele. *vahel on niimoodi, et „sa tead seda soome asja paremini või sina said soome keelest aru, mis ta ütles?“*. Ja ma tean, et me oleme toimetuses väga suures vähemuses, kui me räägime neist, kes saavad keelest aru, on kolm inimest, võib-olla natukene veel, neli inimest äkki. Aga isegi see üks näiteks, kes saab mingitest asjadest aru ja valdab teatud teemasid eesti keeles väga hästi Soomega seoses, on asju, mida ta tuleb minu käest küsima, et kuule, kas sa tead kelle poole pöörduda või kust ma võiksin leida või midagi sellist.

Tsapovi sõnul Mürilehe kultuuritoimetaja valdab soome keelt, sest tal on perekondlikult osaliselt Soome sidemed, tema vist minu teada ainukene meil toimetuses, kellel mingi soome keele võimekus on.

Kilumetsa hinnangul kolleegid pigem enam soome keelt ei valda, kuna nad on üldiselt nooremad. Seppel loeb soome keelt valdavad kolleegid ühe käe näppudel üles. Mingi periood oli meil ikka väga halvasti, ei olnud minu arust isegi välistes kedagi. Viilup viitab kolleegidele Aktuaalse Kaamera portaalis on rohkem soome keele oskajaid.

Kokkuvõtlikult võib olulise tähelepanekuna välja tuua, et ehkki küsimusele soome keele oskuse kohta oleks võinud vastata ka lihtsa eituse või jaatusega, pidasid intervjuueeritavad vajalikuks täpsustada enda ja, intervjuueerija küsimuse peale, ka kolleegide keeleoskust.

Soome keele valdamise põhjused olid kunagine Soome oluline roll (40+ põlvkond), praegused isiklikud sidemed või kultuurihuvid. Mitteoskamise põhjustena tuuakse ennekõike välja vanuselised erinevused, ehk noortel puudub vajadus, motivatsioon ja huvi soome keelt osata. Toimetuste lõikes on soome keele oskus siiski heal järjel, sest vaevalt leiaks teist võõrkeelt peale inglise ja vene keele, mille rääkijaid leiduks igas toimetuses.

Keele valdamise kriteeriumid on vastajate jaoks olulised, mis tähendab, et soomekeelse materjaliga töötamisel oskavad nad adekvaatselt hinnata oma võimekust seda eestikeelsele auditooriumile vahendada.

7.2 Soome kultuuri määratlus ja ajakirjanike huvivaldkonnad

Soome kultuuri defineerimise küsimise põhjus oli intervjuueerija eesmärk näha, milliste eelistusteni arutlustes välja jõutakse ja mida nähakse soome kultuuris väärtuslikuna. Kultuuri saab defineerida mitut moodi, ent mille ja millisena näevad soome kultuuri ajakirjanikud? Ühise joonena võib välja tuua kõigi keskmisest pikemat pausi enne sellele küsimusele vastamist.

Soome kultuur? Kui seda üldse kuidagi defineerida, siis mingisuguse tuttavlikkuse kaudu, võib-olla. Ei ole mingit distantsti, ka vahemaad on hästi väikesed vahel ja samamoodi tunnetuslikult ja emotsionaalselt ka ei ole distantsti.

See Viilupi arvamus toob kaks kultuuri teineteise lähedale ja kasutatud sõna *tuttavlikkus* on neutraalse iseloomustusega suurepärane. Nagu ühiskondade erinevustest näha oli, ei mõista me naabrit, aga ta on meile siiski tuttav, pigem oma kui võõras. Lisaks huvitub Viilup Soome rikkalikust muusikaelust, *see on kindlasti üks nurk. Soome kirjanduses on palju seda, mis mind huvitab. Ja kuna Soome popmuusikas tuleb see segunemise aspekt, nagu me näeme praegu, et nublu teeb asju Soome eurolaulu konkursil. See on selline hea märk sellest, et üha rohkem ka eesti muusikud käivad soome laulukirjutajate juures oma lugusid tegemas, mis on minu arust selline huvitav sild. Igas kultuurivaldkonnas on tegelikult midagi, mis köidab Soome juures*.

Helme eelistuseks on film. *Olles filmisõber, minule seostubki Soomega Kaurismäki ja kõik filmikunst, mis on nii suurepärane Soomes. Kuidas tegelikult ju mitte üldse nii tohutu suure eelarvega tehakse minu arust täiesti imelisi filme. Näiteks ka viimane „Langenud lehed“ –*

mu jaoks tõesti eelmise aasta üks lemmikuid. /--/ See filmindus on ikkagi seal aastakümneid väga tugev olnud. /--/ mis puudutab näiteks kunsti, siis see on mulle valdkondadest võib-olla kõige kaugem, sellega ma olen natuke vähem kursis. Ma ise suvel küll käisin seal Amos Rexi muuseumis, aga Kiasmasse ei ole jõudnud veel. LP-s oli Tiina Kruusilt viimati suurem lugu Ljudmilla Siimuga.

Soome kultuur seostub Helmel ennekõike soome filmi ja Kaurismäliga, mida nimetavad ka teised. Hoolimata sellest, et kunstis peab ennast ebapädevaks, siis ometigi on kunstinäitustel ja -muuseumides käimine normaalne, ja paista on isegi omamoodi vabandav hoiak, et ei ole veel Kiasmasse jõudnud. Nimetab ka Eesti juurtega Soome kunstnikku, mis tõstab esile kajastusteski ette tulnud seose Eestiga.

Alla defineerib Soome kultuuri vist nagu igasugust rahvuskultuuri. Kultuuri definitsioon on ühtlasi ka soome kultuuri definitsioon, ainult et ta on Soomes. /--/ miks peaks soome kultuur olema teistmoodi, kui, ma tea, rootsi või mistahes rahvusriigi kultuur. /--/ Töö tõttu, mida ma olen pikka aega teinud ja muidu ka inklinatsiooni tõttu selles suunas, kipub see olema mingi Kaurismäki tüüpi filmikaader, assotsiatiivne, kohe plaksti, ja Sibeliust kah sinna sekka natukene. Esimese assotsiatsiooni. Edasi peaks juba mõtlema hakkama ja kui mõtlema hakata, siis peaks igasugust kirjandust.

Ka Alla soome kultuuri määratluses domineerib film. Nagu ta ka viitab, on Alla teinud pikalt Postimehe filmisaadet ning tähelepanu filmile on seega keskendunud. Kaurismäki ja Sibeliust on mõlemad kahtlemata sümbolväärtusega soome loojad.

Samost defineerib soome kultuuri geograafiliselt, Soomes tehtud soomekeelne kultuur. *Minu jaoks on kultuur üldse laiem mõiste, ma paneksin siia alla kõik asjad. Soome ongi soome kultuur, alustades maastikust ja lõpetades ajaloo ja poliitikaga. /--/ Mind huvitab ajalugu väga, ja mul on lihtsalt ajalooline kogemus Soomega suhtlemises, nagu ilmselt paljudel samast põlvkonnast inimestel.*

Samost näeb ka siin põlvkondade erinevat suhestumist soome kultuuriga. Huvitav on just soome keele esiletõst, sest suur osa soome kirjalikust kultuurist on rootsikeelne ja tänapäeval veel mitmes keeles ning ajalootundjana on Samost sellest kahtlemata teadlik. Lisaks tekitab keeleline aspekt küsimusi kujutava kunsti ja filmi kohta.

Vaid kaunite kunstide nimetamisest jääb väheks ka Tarandile: *üks viis on kitsalt vaadata kauneid kunste ja loomingut, aga mulle sellest tõenäoliselt ei piisa, selle saavad huvilised ju ikka kätte. Siit jõuabki Tarand ootuseni, et kogu Soome ühiskonda, selle muutumist ja*

soomlaste käitumist paremini tuntaks. Tarandil siiski erihuvi mõne loomevaldkonna vastu pole, *Ma pean tunnistama, et ega ma ka ju Eesti uuema ilukirjandusega ei ole piisavalt kursis enam, rääkimata siis muudest.*

Kooli mainib soome kultuuri kirjeldamisel alustuseks Soome 100 tähistamist Postimehes. Siis *ma tegin terve ajakirja Soomele pühendatud, kultuurile ja disainile ja sellele loomingule autodest lennukini ja Aalto taburetist selle Block lambini.* Siis teeb ta vahe sisse materiaalsel ja vaimsel kultuuril: *kõik alates piltidest ja lõpetades sõnadega on minu nägemus soome kultuurist, kui seda pead silmas. Aga see on materiaalne kultuur. Seal on ka hoiak, seal on ka mõtteviis, mis puudutab muusikat või sellist kaduvat kunsti, esituskunsti, ma ei tea – kino. /--/ See on kultuur, mida soomlased või Soome õpetas mulle – see „sininen hetki“. Kuidas ma seda taga ajasin! Millal see on? Ja ma mäletan seda, see ongi see hetk, kus ma seisin siis ja seda tunnet ja ma nii tahtsin seda kellegagi jagada – laps oli kelgu peal või kärus, aga üks talveõhtutest oli. Mul on tunne, et kultuur ongi see, et sa ajad oma rida, aga sa ajad seda oma rida ilma kurjuse ja küünarnukkideta, vaid sa ajad seda ja ühel hetkel märkad, et see puudutab teisi ka. See ei ole su eesmärke, et see puudutaks, vaid sa tead, et see on õige, see annab sulle midagi tohutult palju.*

Kooli välja toodud *sininen hetki* ehk sinine hetk on hommiku- või õhtuhämarusest tingitud hajutatud valgus, eriti talviti. Sinine hetk on saanud ka teise tähenduse melanhoolse meeleolu kirjeldusena erinevates kunstiliikides, mh kujutavas kunstis ja ka kirjanduses. Sellega toob Kooli sisse uue, äärmiselt soomeliku mõiste, millega saab kirjeldada ka Kaurismäki loomingut. *Kaursismäki on Kaurismäki. Vabandust, ei ole nii, et paned kõik kõrvuti ja täpselt üks sama film, aga mingil moel on ta nagu Raimond Valgre või Modern Talking, paned mängima ja siis võid järjest mängida, sa ei saa arugi, et on vahepeal lugu vahetanud. Seesama üks sama lugu kogu aeg, ainult erinevates kohtades või erinevad tegelased. Seal on see miski, mis su ära teeb ja su jõuetuks teeb. See on kultuur!*

Ka Tsapov lähtub oma kogemuse pinnalt, ta vastusest tõusevad esile muusika ning film ja video. *See on hea küsimus. Mis on soome kultuur? Tänapäeval võiks sellele vastata, et Soome kultuur on see, kui sa vaatad TikTok'is videosid, kuidas soomlased ise enda üle nalja teevad, võib-olla seal on tänapäeval selline kultuurileviku platvorm. Aga minu jaoks soome kultuur? Mis minu jaoks on olnud soome kultuur, võib-olla kõige rohkem on seotud muusikaga. Ehk siis sellise alternatiivmuusikaga, eriti üheksakümnendatel ja nullindatel, kui Soomest tuli väga palju huvitavat elektroonilist muusikat, näiteks bändid nagu Pan Sonic või Jori Hulkkonen või seal oli ka selline väga-väga oluline plaadifirma nagu Sähkö Recordings.*

Minu jaoks sellised kokkupuutepunktid soome kultuuriga olid paljuski läbi muusika ja samuti mina ise kuulasin, ma ei mäleta, mingit raadiojaama, kus mängiti alternatiivset muusikat, mida sai tavalise raadioga Tallinnas kuulata, kust ma siis salvestasin Soome raadio saateid, kus mängiti muusikat, mida võib-olla siis Eesti raadiotest ei mängitud, enne voogedastusplatvorme. Minu jaoks põhiline kokkupuutepunkt on muusika olnud. Mingil määral ka film, kui me räägime Aki Kaurismäkit, kes on kõige suurem Soome režissöör siiamaani. Aga hiljuti näiteks sattusin ka vaatama seda mingit natsi-splätteri filmi, mis seal Soomes välja tuli, mingi Lapimaa vesterni filmi... /--/ „Sisu“ jah. Minu jaoks kokkupuude soome kultuuriga on see, et Helsingi on tihtilugu kõige lähem linn, kus on võimalik külastada mingeid näituseid, mis ju tihtilugu Eestisse ei jõua. Viimati käisin seal Helsingi biennaali vaatamas. Laiemalt mina ei oska defineerida soome kultuuri, ma ei ole nii kompetentne selles.

Ehkki Tsapov ei pea ennast soome kultuuri osas kompetentseks – ta märgib seda ka teiste küsimusega seoses, – on soome kultuuri tähenduslikkus tema puhul väga nähtav. Alternatiivmuusika ja etenduskunstid, mis tõusid esile muude teemade all. Samuti on tegemist olulise võrdlusega, Tsapov nimetab Helsingit kui Tallinnast olulisemat kunstikeskust.

Kilumets loetleb soome kultuuri iseloomustavatena Omanäoline. Põhjamine. Mulle tundub, et väga paljus eesti kultuuriga sarnane, aga samas mingites teistes punktides täiesti teistmoodi. Kindlasti kogu Euroopa kontekstis midagi, mida liiga sageli ei leia. /--/ Mind väga huvitab soome film. Mind väga huvitab soome muusika. Mind mingites piirides huvitab soome kirjandus, aga ma tunnistan, et ma viimasel ajal olen, võib-olla laiskusest või üleüldisest kirjanduse üledoosist, olen lugenud võib-olla vähem soome kirjandust. Ja kui ma käin Soomes – kus ma käin sageli – siis mind huvitavad ka Soome muuseumid. /--/ Või kui vaimustuses ma olen ikkagi Kaurismäest. Ma olen viimase kuu aja jooksul iga teise oma tuttava saatnud jõupositsioonilt vaatama neid „Langenud lehti“. /--/ Vikerraadio jõulupidu toimub ülehommel. Mida minnakse vaatama kollektiivselt parem jalg ees? „Langenud lehed“! Kõik vaatavad, kõik nagu üks mees, Artises on saal kinni pandud. Nii et näed, Vikerraadio aastalõpupidu. Mida vaatame? Soome filmi, eks!

Soome film ja muusika domineerivad ka Kilumetsa eelistustes ning suhet eesti kultuuriga võib pidada Viilupi nimetatud tuttavlikuks, nagu ta teiste Eesti naabritega seoses varem mainis, Eesti ja Soome kultuurid on ikkagi lähedased.

Seppeli arvates peaks defineerimist lihtsalt võtma, *see kultuur, mis tuleb sealt põhja poolt, mis tuleb Soomest. Kõik katsed seda täpsemini defineerida lähevad juba hirmus keeruliseks. Ikkagi see, mis tuleb Soomest, see kultuur.* /--/ *Ma olen selles suhtes (eelistustes) omnivoor. Nüüd viimasel PÖFFil, ma vaatasin vist viis soome filmi ära. On aegu, kus ma hoidsin kätt Soome uuemal muusikal tihedamalt, aga ma ikkagi üritan vähemasti. Viimase aja suuri avastusi olid Maustetytöt. /--/ Kaurismäe filmist, loomulikult. Ma otsisin kohe üles, kuulasin. Äkki jõuab kontserdile minna kunagi. Kirjandust on viimasel ajal vähem loetud, aga üldse elutempo on selline, et ei jõua üldse eriti lugeda midagi. Eks kui mõni soomlane tuleb siia Eestisse, ma viskan pilgu peale. Aga ma arvan, et see film ja muusika on peamine. Seda on lihtsam jälgida ka.*

Seppel toob olulise põhjusena eelistuste puhul filmi ja muusika lihtsama jälgimise ning tõenäoliselt on see ka mitmel teisel eelistuste vähemalt üks põhjusi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Kaurismäki võiks olla täiesti eraldi peatüki või uurimistöö teema, sest teda mainis soome kultuuriga seoses üheksast intervjuueeritavast seitse. Üks põhjustest on kahtlemata see, et Kaurismäki „Langenud lehed“ oli vahetult enne intervjuusid Eestis linastunud. Arvestades üldist filmihuvi võib pidada tõenäoliseks, et teda oleks nimetatud ka muidu. Kaurismäki on soome kultuuri määratlemisel pakutud välja ka ankeetvastustes, ja nende vastamise ajal polnud ta viimane film veel kusagil linastunud.

Film ja muusika kui lihtsamini vastuvõetavad valdkonnad pakuvad kõige rohkem huvi ja osalt on seda näha ka kajastustes. Kirjanduse puhul peab nõustuma Tauno Vahteriga, kelle sõnul *on toimetustes vähe inimesi, kelle jaoks kirjandus oleks endal kultuuris lemmikvaldkond, seepärast on ka vähe sisulist analüüsi.* (Viilup 2024) Filmi ja muusika kaudu on tõenäoline ka soome kultuuri *tuttavlik* olemus.

7.3 Soome positsioon ja selle muutumine

Tarandi ja Alla puhul on tähelepanuväärne, et juba esimese, sissejuhatava küsimuse puhul viidatakse Soome, soome keele ja kultuuri positsiooni langusele ja selle arvatavale põhjusele, Tarandi sõnul (*Soome ajakirjandus*) Ei ole enam nii kaalukas allikas kui kunagi muiste, Alla väitel *seada vajadust, mida enne täitis Soome, täitis korraga terve maailm*. Seetõttu tulevad järgmisena vaatluse alla vastajate hinnangud soome kultuuri positsioonile Eestis praegu ja varasemalt.

Autorile tundus pärast sissejuhatava Soome-Eesti suhete kaardistamist, et alates 19. sajandi algusest kuni Eesti iseseisvuse alguskümnendini ning nõukogude ajal võib täheldada Eesti

kui perifeeria ja Soome kui keskuse rolli. Meedia seisukohalt vaadates on oluline meedia kui vahendaja roll kultuuriülekanes. Alates Cananderi *Mythologia Fennica* tõlkimisest saksa keelde, rahvusliku ärkamise algusaja kultuuritegelaste Soome laenudest kuni sajandivahetuse aktiivse tõlketöö ja iseseisvusaja president Pätsu ideeni kahe riigi unioonist – kõik osutab soome materjali ülekaalukale osalusele Eesti kultuuri kujundamisel või täpsemini formuleerides – eestlaste soovile soome kultuuri oma kultuuri kohandada. Kui sõdadevahelisel perioodil kultuurielus hakkas kultuuriülekanne muutuma rohkem kultuurivahetuseks, siis Eesti okupeerimine tõi vanad keskuse ja perifeeria rollid tagasi. Soomele hakati vaatama nagu eeskujule, seda püüti jäljendada, Soome televisiooni vahendusel laenati sõnu ja väljendeid, ja nii kestis see kuni 1990ndate esimese pooleni. Seejärel avanes muu maailm ja naasti sinna, kus 20. sajandi alguses pooleli jäadi – mõlema maa pilgud on pööratud teistele keskustele Euroopa ja Ameerika suurlinnades. Meediapildis võis näha Soome-ihalust kuni 2010ndateni (Korhonen 2007).

Järgnevalt vaadeldakse, millisena näevad intervjuueeritud ajakirjanikud praegu Soome ja Eesti vahel kehtivaid rolle. Intervjuus oli eraldi küsimus vanema ja noorema venna stereotüüpidele (*Kui palju mängivad rolli 1990ndate vanema ja noorema venna stereotüübid ja suhtumised?*), kuid antud teemat puudutasid erinevad intervjuueeritavad kõige erinevamate küsimuste juures ning see on vastavalt transkriptsioonis kodeeritud.

Soome muutunud roll

Kilumets, Seppel, Helme ja Viilup muutunud hoiakutele sisuliselt ei viita. Kilumets ja Helme toovad välja küll vanuselise aspekti, millest võib järeldada, et Soome teemadega on kursis vanem põlvkond, nooremad mitte. Kilumetsa sõnul *Enamasti nad* (eesti ajakirjanikud) *on vanema põlvkonna esindajad, kellel on soe suhe Soomega*, Helme kommenteerib soome kultuuri *See on midagi, mis minu meelest on eriti alla 50 aastaste inimeste jaoks kuidagi kaugem, kui ta võiks olla.*

Piret Kooli vaatleb muutunud aega laiemalt ning tõdeb, et ka Soome on muutunud. *Mingil tasandil on mul õudsalt kahju kõige selle pärast, mis Soomes ühiskonnana on toimunud või millised muutused seal on ja kuidas see on läinud. Aga samas, kui vaadata mistahes riigi poole, meie enda puhulgi.*

Alla, Samost ja Tarand on kõik vanuses 50+ ning nende jaoks on olnud muutused suhetes Soome ja soomlastega nende eluajal jälgitavad. Kõigi kolme hinnangul on Soome kaotanud

oma olulise positsiooni Eestis. Alla sõnastus viitab, et kunagi on see olulisus olemas olnud: *Mu meelest on ikka see, et **Soome on kaotanud oma olulisuse Eesti jaoks.***

Samost asetab otsesõnu võrdluspunkti üheksakümnendate keskpaika ja tõdeb samuti positsiooni kaotust: *Ma arvan, et 95. aastal oli see pilt hoopis teistsugune. Soome oli ikkagi mingis mõttes nagu väga oluline kanal. **Nad on selles mõttes täiesti marginaliseerunud.** /--/ ta (Soome) on kultuuriliselt ja mentaalselt oluliselt kaugemal, kui ta oli 1995. aastal.*

Tarand rõhutab Soome positsiooni kadu läbi ajakirjanduse tähenduslikkuse ja sarnaselt Koolile mainib, et ka Soome on muutunud. *Regulaarne Soome ajakirjanduse jälgija ei ole. **Ei ole enam nii kaalukas allikas kui kunagi muiste.** /--/ See Helsingi Sanomat, mis praegu eksisteerib, pole sugugi see, mis ta kunagi oli. Hesari kodulehelt ei leia enam isegi rubriiki nimega välismaa üles. Ikkagi sensatsioonilised sündmused katavad selle rulli alguse ära.*

Väljaütlemistest võib jääda mulje, nagu oleks tegemist nostalgitsemisega „vanade heade aegade“ teemal. Alla toob isegi sisse sentimentaalse minevikku vaatamise teema, kuidas Soome uudiste vahendamine Postimehe vanemale lugejaskonnale võib mõjuda: *Postimehe lugeja ka veebis on üldjuhul eakam, mis tähendab, et neil on Soomega ja tema kultuuriga mingisugused teistmoodi suhted. **See oli siis, kui Soome oli oluline.** /--/ nendel vanematel lugejatel võivad olla, nagu minul endalgi, mingisugused mälestused, seosed, see võib näiteks olla üks võimalus, kuidas tänapäevane sündmus haarab kuidagi tagasi, lugejaid puudutada kuidagi. /--/ pigem on niisugune sentimentaalne põhjus, mis tihtipeale tagasi haarab. Ka Mika Waltari romaani tõlke uudis on Alla sõnul vana hea järgi proovitud soome kultuur.*

Nostalgitsemise asemel analüüsitakse siiski põhjuseid, miks soome positsioon on vastajate hinnangul muutunud. Alla sõnul *Soome kultuuris ei juhtu mingeid väga suuri asju, mis ületaksid selle, et see kuidagi Eestis näiteks veebilugejale olulist huvi pakuks /--/ lahe on küll, aga jube nišikas.*

Väitega, et Soomes suurt midagi ei toimu, võib vaielda, ent Alla viitab Soome vastu huvi tundva lugejaskonna vähesusele, ning tundub, et huvi pälvib peamiselt nõukogude aega või varasemasse jääv osa soome kultuurist. Vastustest selgub, et lugejahuvi mõõdetakse klikkide arvuga ning, ehkki kultuuritoimetusel ei ole sundi ega survet töötada ainult klikkide nimel, siis *50 klikiga uudis on lihtsalt planeedi solvamine.* Erameedia puhul on kindlasti see üks kriteeriume, miks lugusid avaldada või avaldamata jätta.

Samas annab see vastuse Soome-huvi vähenemise vaid osaliselt ja võib öelda, et tegemist on surnud ringiga – auditooriumi huvi vähenemine on seotud lugude vähese avaldamisega ning

avaldatakse vähe, sest auditooriumi huvi on vähene. Huvi vähesus on tingitud vastajate sõnul siiski peamiselt sellest, et tänane huvi on mujal kui Soomes, Alla sõnul seda vajadust, mida enne täitis Soome, täitis korraga terve maailm.

Samost näeb rõhku kahe riigi vahelises suhetes julgeoleku ja majandusteemadel, Eesti ja Soome uudiste teemad kulgevad enam-vähem samas tsüklis, on samadest asjadest. Eriti julgeolekupoliitikas, aga ka majanduses. Kultuuris vist pigem üha vähem, mulle tundub. /--/ Soome on nagu Eestigi rohkem majanduslikult ja poliitiliselt integreeritud, selgelt suurte rahvusvaheliste trendide tõttu.

Sama tendentsi nimetab ka Tarand Kuna me oleme ise siin endale keskseks ja ainsaks küsimuseks teinud julgeoleku küsimuse /--/, siis selle kõrval Soomega seoses domineerib see julgeoleku jutt.

Seepärast ei tunta Samosti sõnul Eestis ka enam Soome avaliku elu tegelasi, kellest suur osa on just näitlejad, muusikud, kirjanikud, teleesinejad jt kultuuritegelased. Samosti nimetatud rahvusvahelised trendid on tegelikult olulised maade muutunud rollide mõistmisel ja mõtestamisel – neist on mõjutatud nii Soome kui ka Eesti ühiskonnad ja kultuurid.

Tarandi hinnangul üheksakümnendatel alanud ralli, et Soome jääb tee pealt kõrvale, me läheme otse suurde maailma ja Euroopasse – praegused keskealised on kasvanud selles mentaliteedis, et sealtkaudu (Soome kaudu) käisime ainult hädapärast, kui otse ei saanud. /--/ kui enne kõlbas Helsingi ülikool küll ja võib-olla ka Turu oma ja Tampere oma ja isegi üheksakümnendatel võib-olla Jyväskylä, siis tekkis kohe, et oleme kohe ülemaailmses edetabelis, et mis see Helsingi on! Tegelikult nad on eespool meist, aga meil on ikka Oxfordi ja Cambridge'i ja Ameerika ülikoolid, need on meie võrdlus ja suhtluspartnerid.

„Praeguste keskealistega“ viitab Tarand taas nõukogude ajale ja üheksakümnendatele, kus Soome oli lähim nõ püris välismaa. Ülikoolitemaatika on selles mõttes huvitav, et Soomes on suhteliselt palju eestlastest teadlasi, ka seal õppinud professoreid, samas viitab Tarandi ütlus Eestis levinud eliidi-ihalusele, mis paistab välja nii gümnaasiumiastmes kui ka kõrgkoolide valikus. Soome peamiseks pildilt taandumise põhjuseks on siiski tähelepanu koondumine nn suurde maailma, kus Soome on samasugune perifeeria nagu Eestigi.

Elmistest vastajatest noorem ja rahvusvahelisema taustaga Aleksander Tsapov defineerib Soome muutunud positsiooni üldise keskuse ja perifeeria tavalise suhtena: *inimesed teavad palju rohkem seda, mis toimub kuskil USAs või Berliinis või Londonis, kui seda, mis toimub Vilniuses, Riias või Helsingis. /--/ Ehkki me käime ju Helsingis ilmselt palju rohkem kui*

teistes linnades, aga mulle tundub see perifeeria ja keskuse suhe, kuidas alati kultuurilistel äärealadel vaadatakse keskuse poole. Kui oli see väikse ja suure venna küsimus, siis suur vend ei ole Soome enam, see suur vend on kuskil mujal, see suur vend on kuskil, ma ei tea, New Yorgis või Berliinis. /--/ Sellest, mis on kodule lähemal, sellest vaadatakse pigem mööda. /--/ Kaugem tundub huvitavam.

Ka Kooli hindab positsioonimuutuse põhjuseid laiemalt: *Mul on tunne, et praegu on kõikidel tohutult iseendaga tegemist, iseendas kultuuri otsimisega. /--/ meil on taldrikutäis oma maailma või maailm on täis iseennast, meie oma naba on meile nii tohutult lähedal.*

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ainult üks vastajatest nägi Soome huvi vähenemise osalise põhjusena Soome enda kultuuri nõrkust (*Soome kultuuris ei juhtu mingeid väga suuri asju*). Ülejäänud asetasid põhjuse Eesti muutunud võimalustesse maailma kultuurielust osa saada otse, ilma Soome vahenduseta. Võrdlusemoment oli vastajatel nõukogude ajas või 1990ndates, mil selgelt Soome oli keskus, Eesti perifeeria. Praegu on mõlema jaoks keskus mujal. Soome jaoks ei ole positsioon muu maailma suhtes nii palju muutunud (v.a Moskva kui ühe keskuse kadumine), Eesti jaoks on olnud muutused suured ja Soome kui keskuse asemele on tekkinud Euroopa ja muu maailm. Ajaloolise paralleelne võib öelda, et on naastud 19. ja 20. sajandi vahetuse situatsioonist 1930ndatesse, kus Helsinki oli asendunud Berliini ja Londoniga.

Ajakirjanike öeldu on mõnevõrra vastuolus meediakajastuste analüüsis selgunuga. Ajal, mil kõik neist olid ka juhtiv- või tegevtoimetajad, oli soome kultuuri kajastusi tähelepanuväärselt palju. Erameediakanalitest Postimehes isegi kõige rohkem ja väga laiapinnaliselt, hõlmates pea kõiki loomevaldkondi ja perioode. Kas on siin vastuolu kultuuritoimetuse juhi öelduga või on tegemist hinnangu oma lehe sisu ilmunule? Vastus, et Soome kultuuris midagi ei toimu, viitab pigem ootusele, et toimuks midagi palju põrutavamalt või maailma muutvat. Kuidas hinnata öeldu taustal näiteks filmi *Kupee nr 6* kajastusi ja rahvusvahelist edu?

Samamoodi on vaieldav Samosti tõdemus kultuurikontaktide ja -koostöö vähesuse üle, mille kohta ta siiski kohe ka tunnistas, et ta ei tea, sest tema fookus on arusaadavalt mujal.

Kahtlemata peab paika, et kajastuste suurem fookus on julgeolekul ja majandusel. Teatud reservatsioonidega võib võrrelda Digari märksõna „soome“ esinemist kolme aasta jooksul kokku 36690 korral ja soome kultuuri 607 meediakajastust samal perioodil – vahe on ilmne ja ka kõiki põhjusi arvesse võttes on sellest näha, et fookus ei ole kultuuril.

7.4 Soome ja Eesti võrdluses

Soome ja Eesti erinevuste ja sarnasuste esiletoomine tavavestluses tugineb tihti stereotüüpidele ja eelarvamustele. Neist pole vaba keegi, k.a magistritöö autor. Töö sissejuhatavas osas sai juba nimetatud Hille Pajupuu uuringut auto- ja heterostereotüüpide kohta (Pajupuu 2005). Stereotüüpe käsitletakse rühma kohta levivate liialdatud või ekslike üldistustena, mis ei laiene ega kehti konkreetse rühma üksikliikmete kohta. Stereotüübid ei esine ainult negatiivses võtmes, üldistused võivad näidata rühma ka heas või paremas valguses (Kõiva 2014). Stereotüübid on ajas vastupidavad ja püsivad isegi pärast ühiskonna muutumist, ajakirjanike puhul eeldame rohkem hinnangute objektiivsust ja laiema pildi nägemist – ka see on rühmale omistatud stereotüüp. Teatud mõttes kajastas ka Soome positsiooni muutumist sisaldav peatükk stereotüüpe – kus „keskus“ on kusagil „laias maailmas“, aga väiksed Soome ja Eesti on „perifeeria“. Kultuuriülekande teooria vaatepunktist on ajaloolise uurimuse objektide vahel arvukad ja pidevalt muutuvad seosed ning erinevaid kultuure või gruppe saab vaadelda täiesti mittehierarhisest perspektiivist. (Schaper 2014). Intervjuude eesmärk ei olnud siiski asetada paika hierarhiad, taotleda vastajatelt faktitäpsust või stereotüüpide vältimist, vaid nimelt kaardistada nende kõiki seisukohti, mis mõjutavad soome kultuuri kajastusi Eestis, sh stereotüüpe.

Tänapäevast võrdlust Helme ei too, kuid tunnistab alguses soome kultuuri defineerides, et filmisõbrana meeldivad talle soome filmid ja *Minu meelest me ikkagi natukene oleme see väikevend, mulle tundub, võiks eeskuju võib-olla kuidagi võtta. Kuna tõesti ma lähtun rohkem hetkel filmimaailmast, siis mulle tundub see selline lihtne ja geniaalne.*

Kusjuures väikse ja suure venna stereotüüpidest polnud veel juttu olnud. Kui jõutakse küsimuseni 1990ndate stereotüüpidest, siis toob Helme välja katked Estonia telesarjast: *Seal on Eesti-Soome-Rootsi ühistöö /--/ see sari kujutab mõnes mõttes rootslasi väga halbade ülbete, üleolevate, vastikute inimestena /--/. Eestlased on sellised natuke saamatud, äärmiselt ebakindlad ja siis soomlased on need, kes seal vahele teevad ja kes rootslasi hurjutavad, eestlastele seal on suureks toetavaks vennaks. /--/ Jah, ma olin natukene selline varateismeline (1994. aastal), aga minul millegipärast on ka meelde jäänud rootslaste üsna halb suhtumine eestlastesse. Et äsja iseseisvaks saanud riigi ebakindlus ja kõik muu, aga just selles sarjas soomlased on ikkagi nii-öelda need head valguse jõud.*

Alla arvab, et soomlased on veel rohkem serva peal kui meie. *Meie oleme Euroopa serval. Oli Saarikoski „Euroopa serval“? Aga nemad on veel rohkem. Ja see, kuidas sa tajud maailma, olles seal serva peal, on meiesuguste jaoks huvitav. Meil on mingisugune ühesugune pilk*

maailmale. Ja see pilk avaldub ju kultuuris kõikse paremini, kõikse selgemalt. Ja ma arvan, et soomlased on palju asju ära teinud juba. Millest tuleks nagu eeskuju võtta ajalooliselt. Kui sa küsisid, mis need on, ma ei tea. Aga nad on suuremad ka. Muidu on huvitav, äkki on õppida ka? /--/ Mina võin mõelda, et Soome kogemus kui niisugune on oluline, ja see väljendub hästi soome kultuuris ja seetõttu me võiksime seda tunda. See on üks asi, aga ta ei ole enam nii tähtis Eestile tervikuna. Ja selle tõttu ei saa ka olla seda suure ja väikese venna tunnet. Võib-olla soomlasel on, ma ei tea. Aga siin lõunakaldal istudes ei tunne.

Alla tuleb tagasi Soome muutunud positsiooni juurde ning seeläbi ei näe kultuuris ka suure ja väikse venna tasakaalust väljas suhet. Huvipakkuv on seejuures mingisugune ühesugune pilk maailmale, sõltuvalt meie mõlema asendist Euroopa serval. Magistritöö autor peab seda erakordselt heaks üldistuseks, mis ühelt poolt ei välista ega kinnita keskuse ja perifeeria või vanema-noorema venna suhet, kirjeldades samas väidet, et mõlema jaoks on keskus kusagil mujal, ja selles mõttes on nii Soome kui Eesti kultuuril tõesti ühesugune pilk maailmale.

Samost usub, et vanema-noorema venna suhe mingit rolli ikka mängib, kindlasti ei ole see Eestis kuhugi ära ununenud. /--/ Minu meelest on toimunud selline huvitav liikumine, et Soome on nagu Eestiga rohkem majanduslikult ja poliitiliselt integreeritud, /--/ aga on kultuuriliselt ja mentaalselt oluliselt kaugemal, kui ta oli 1995. aastal. Kindlasti käiakse väga palju turistina Soomes, soomlased käivad siin, ja on väga palju ühisettevõtteid ja tegevusi ja piiriüleseid ärisid. Aga seda, et inimestel oleks mingi sellest kaugemale või mujale ulatuv huvi, ma ei ole väga isegi näinud. /--/

Tarand näeb nii sarnasusi kui ka erinevusi, (külaskäigud on) Vastastikkusena nüüd pigem rohkem, mitte et ainult Soomest tullakse siia külla, vaid et mõlemat pidi käib. Tuues välja üliõpilasorganisatsioonide tihedad suhted tõdeb Tarand, et 30 aasta eest me arvasime, et me jõuame ühe inimpõlvega järele, aga oleme ikka sama kaugel maas, sest soomlased läksid ka edasi ega jäänud seisma oma koha peal. Selle ühiskonna laiemat mõistmist laiemas tähenduses on ka ju vaja. /--/ Meie ümber on igal pool riigid, kus peetakse endastmõistetav, et pool elanikkonnast elab üürikorterites, aga meie peame omama kõike. Kord otsustati nii, kolmkümmend aastat tagasi, ja nüüd on niimoodi. Kõigi oma hädadega selle juures. Aeg-ajalt veel sõnastatakse ühiskonnale tee edasiminekuks – et oleks rohkem põhjamaisem.

Tarandi kriitika ja näited iseloomustavad Eesti ühiskonna hoiakuid ning ta rõhutab taas Soome ühiskonna mõistmise puudulikkust Eestis. Jõudes pessimistliku tõdemuseni, et muudest maadest on meil ettekujutus muidugi veel kehvem.

Kooli on elanud ja töötanud Soomes ning tema vaade on seetõttu teistest erinev, suurema üldistusjõuga ja täpsem. Üks kultuuri osa, millega ma siiamaani veel kokku puutun vähemal või rohkemal moel, on töökultuur. Ja see on midagi erakordset, see on midagi nii erakordset, et kui ma vaid saaks seda üle tuua, siis ma loodan, et Eesti oleks siis veel parem koht. /--/ Üks asi on see, /--/ et inimesed oskavad pidada eraelu ja tööelu vahel – mitte seinu –, aga distantssi ja seda distantssi lastakse hoida. Inimesed ei ole üksteisega nii tihedalt seotud, juba ka ainuüksi sellepärast, et neid on viis-kuus miljonit, meid on vaevalt üle miljoni. Me kõik oleme veel samast sugupuust pärit kah. Ja ühel hetkel me oleme kõik kellegi lapsed või naised. Ühesõnaga, see ei ole alati meeldiv. Ja see tähelepanemine, see kuidasmoodi sind võetakse sinu endana seal keskkonnas. Ja kuidas osatakse sind tõsta, kuidas osatakse sind tähele panna, kuidas osatakse sind hoida. Jah, muidugi on ka erinevaid töökollektiive, aga ma räägin neist asjadest, mis on silma jäänud. /--/ Juba ainuüksi see suhtlemine või sõnavara, need on nii palju erinevad. /--/ Õpetuskultuur niisamuti. /--/ Marjo Näkki ütles siis, kui ta veel istus seal Pätsu raiutud orvas, et „ma ei saa aru sellest noorem vend ja vanem vend, et kust see teil tulnud on? Minu meelest on vanatädi ja väike onupoeg või vennapoeg, keda tuleb ohjeldada. Soomlane on see vanatädi, ja eestlane on see teismeline, kes on lipsu lõdvaks lasknud ja mõtleb, et noh, nüüd ma seda teen ja teist ja kolmandat“. Ei, ma ei arva, et see on enam teema (vanem ja noorem vend). Ja see on viimasel ajal muutunud erinevatel põhjustel. Ei, ma ei tunne seda enam niimoodi. Ja miks ma nii hindan, on sellepärast, et mingil perioodil olen ma päriselt tundnud kohmetust või piinlikust.

Piret Kooli kinnitab sarnaselt teistele, et praegusel ajal vanema-noorema venna stereotüüpe enam ei ole. Samas tema töökultuuride erinevust kirjeldavad tähelepanekud ei jäta kahtlust, kummal tasuks naabrist eeskuju võtta. Töökultuuride erinevusi saab siiski pidada mitte vanema-noorema suhteks, vaid lihtsalt ühiskondade erinevusteks. Soome ühiskonna vaba ja loomulik areng on olnud pikem ja sellest ka erinevused, mida ajakirjanik ja endine Soome suursaatkonna pressinõunik Marjo Näkki nii vaimukalt kirjeldab. Aegajalt saatkonnas ära käid, siis saad aru küll, et on erinevad kultuurid, erinevad hoiakud, erinevad suhtumised, erinevad teadmised, erinevad põhjused lugu pidada, erinevad ilmed. See Kooli ütlus haakub ka Tarandi nimetatud 30-aastase (majandusliku) vahega, mida ei ole suudetud veel kinni püüda ning lootusega, et just naabermaa ühiskonda tundma õpitakse.

Suurim erinevus on Soome ja Eesti vahel minu jaoks esoteerika puudus või päris maailmas elamine. Kooli mainitud päris maailmas elamise all võib näha kiriku tugevamat ja

ühiskonnas liberaalsemalt kaasa rääkivat rolli, mis jätab vähem pinnast esoteerilistele eneseotsingutele.

Ajakirjanduse jaoks oluline tähelepanek on Eesti emotsionaalsemad ja Soome neutraalsemad sõnavalikud. Soome keeles ei ole seda emotsiooni vahel, mis meil on (ajakirjanduses). Tõlkida saab muidugi erinevalt, aga mul on tunne, et meil isegi tõlkimata pannakse kohe sõnadesse teatav hoiak. Soomlane seda naljalt ei tee.

Tsapov tõdeb, et Meie (Müürilehe) jaoks absoluutselt null, ei ole mingit väikse venna või õe või mida-iganes kompleksi. Me oleme ikkagi olukorras, kus Eestis meil on lihtsalt tugevad loojad, seal ei ole vahet, kas ta on eestlane või soomlane. /--/ Ma ei näe siin küll mitte mingisugust hierarhiat, pigem ma näen seda – nii palju, kui ma olen kokku puutunud etenduskunstidega – et siis Soomes on palju rohkem sellist eneseregulatsiooni, /--/, palju rohkem kunstivaldkonnas /--/. Me teeme asju palju tooremalt, mis on minu meelest huvitav. Soomes see nõusolek tundub mulle palju rangem. Ma tean lihtsalt ka isiklikest lugudest näiteid. Kui sa siin Eestis lavale tood midagi, siis lavastades teed seda, mis pähe tuleb. Aga Soomes sa pead need linnukese tegema, et kas keegi publikust näiteks võib, kas see võib kellelegi publikust mingisuguse päästikuna töötada. /--/ Sellest rääkis avalikult ka Katrin Kissa, kui nad selle Õunpuu „Viimased“ tegid Soomes. Ma saan aru, et päris palju võtsidki oma tiimi kaasa, vastasel juhul sa ei saagi seda filmi valmis või vähemalt mitte selle eelarvega on võimatu seda filmi nendes tingimustes teha.

Tsapovi kirjeldatu vastab üsna hästi Näkki mainitud range vanatädi ja tormaka teismelise kujundile. Samas on kultuurivaldkonna toorus ühelt poolt ja (liigne) reguleeritus teiselt poolt huvitavad erinevused, mida ükski teine intervjuueeritustest välja ei toonud. Kui asetada see seisukoht Kooli nimetatud erineva töökultuuri konteksti, siis koorub välja ka „huvitavama toore“ teine külg, kus töötajate eest hoolitsemine ja nende hoidmine ei ole lõpptulemuse saavutamiseks tingimata oluline.

Seppel toob võrdluse naabermaade ajalehetoimetustega ja tõdeb, et mulle tundub küll, et aina vähem (vanema-noorema venna suhet). Olen /--/ (kontsertidel) lihtsalt juttu ajanud elust-olust, kuidas teile siin tundub, kuidas seal tundub? Ja pigem nad vaatavad meid võrdselt või vaatavad meile alt üles. Noortel minu arust seda vahetegemist ei ole. Võib-olla, kui on kuskil, siis on see sihuke põlvkondlik värk natukene. /--/ Oleme käinud päris mitme Soome ajalehe toimetuses ja ka seal ikkagi vaadatakse meid võrdselt. Nad natukene tahavad ässata küll, et meil on siuksed süsteemid ja sellised süsteemid. Aga meil on jälle selliseid ja sellised

süsteemid! Siis on Vau!, kuidas te teete seda? Sellises igapäevases suhtluses seda küll tunda ei ole. Aeg-ajalt viskavad muidugi Hesaris oma juhtkirjades mingisuguseid vimkasid, kus mõtled, et okei, see ongi nagu otse 90ndatest. Aga juhtkiri on niikuinii väga naljakas toode.

Näited ei anna põhjust teha üldistusi, ent see, et ässata tahetakse või Hesari juhtkirjas mingisuguseid vimkasid visatakse, viitab soome ajakirjanduse katsetele aeg-ajalt vanemat venda etendada. Ka Seppel näeb hoiakutest põlvkondlikke erinevusi, kus noortel pole enam vanematel 1990ndatest meeles püsivaid hoiakuid.

Nooremat põlvkonda esindab ka Viilup, kes näeb Soomes eesti kultuuritegijate jaoks võimalust „ennast väärindada“. Soomes muusikafestivalidega on palju paremini kui Eestis. Seal on palju suuri festivale, alates Pori Jazzist, lõpetades Flow festivali või Sideways festivaliga. /--/ Minule tundub ikkagi, et eestlastele, eesti kultuurile, eesti kunstile, kirjandusele, muusikale on seal lihtsalt enda väärindamise võimalused. Kui sa teed siin Eestis asju, oled sa siin tegija. Aga kui sa teed Soomes midagi lisaks, siis annab sulle mingisuguse kvaliteedikriteeriumi juurde. See kindlasti on säilinud. Ma arvan, et kui sinu teost tõlgitakse soome keelde, see on ikkagi inimeste jaoks oluline. Kui sa saad esineda Soomes, eriti veel mõnel suurel Soome festivalil, on eriti hea. Kui su film jõuab Soome kinolevisse, kus on ikkagi märksa keerulisem filmiga kinolevisse jõuda kui Eestis, see valik on palju kitsam ja täpsem, see on suur asi. /--/ Ja sealt tuleb kindlasti suurema ja väiksema venna aspekt, et Soomes pildis olemine annab meile midagi juurde.

See, et Soomes pildis olemine annab eesti kultuuritegijatele midagi juurde, võib tähendada nii müügiedu kui ka renomee tõstmist. Head tähelepanekut on keeruline asetada antud kontekstis võrdlusse, sest iga looja jaoks on võimalus jõuda välisturule kahtlemata nii majanduslikult kui imagoloogiliselt kasulik. Viilupi väite tõestuseks peaks küsima, kas soomlase jaoks annab Eestis oma raamatu, filmi või kontserdiga esinemine juurde samapalju kaalu? Kui räägitakse ühisest majandusruumist või tavapäraseks muutunud ülelahereisidest, siis kui palju tajutakse Soomes Eestisse tulemist välismaa või välisesinemisena?

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ajakirjanikud ei tunnetata enam vanema-noorema venna hoiakuid, ehkki mõnede valdkondade arengus ollakse Eestis veel õpipoisi rollis. Keskuse ja perifeeria suhe mingil määral on siiski püsinud teatud valdkondades, kus Soomel on eelis ja ajalugu (film). Hoiakuid nähakse vanema põlvkonna teemana, noorem põlvkond suhtluses seda ei taju. Ühiskondade erinevusi tajutakse hästi ja toodud näited erinevusi ka kinnitavad.

7.5 Soome ühiskonna tundmine

Soome kultuuri (kaunite kunstide) tundmine eeldab paljuski Soome ühiskonnast arusaamist. Mitu intervjuueeritavat rõhutasid, et esmalt peaks aru saama naabermaa ühiskonna toimimisest, seejärel on kergem ka soome kultuuri „maale tuua“, sh ajakirjanduses kajastada. Just kaunistele kunstidele konteksti andva Soome ühiskonna tundmisest jääb Eestis vajaka.

Samosti sõnul Võiksime teada lihtsalt, et kus kohas Soome oma ühiskonnaga, oma kultuuriga hetkel on, et kuidas see on nii läinud, miks ta on läinud, kuhu ta läheb, kuidas meil sellest mingisugune mõju võiks olla.

Tarand: *meil esiteks oleks Eesti ühiskonnas üleüldse Soomes toimuvale suurem tähelepanu ja mõtestav tähelepanu selles mõttes, et me saaksime aru selle ühiskonna käitumisest ja muutustest ja miks nad midagi teevad. /--/ (Eestil) õppida oleks palju, aga ega mul ei ole ju mingit head rohtu. See rohi algaks sealt, et meie ühiskonna juhid, mitte ainult siis poliitilised, vaid ka akadeemilised ja muud keskenduksid rohkem sellele või näeksid seda rohkem, huvituksid rohkem. /--/ peaks kõigepealt endale selgeks tegema, mis see on ja kuidas ja miks on nii tehtud, mis ajaloolised juured sellel on ja rohkem arusaamist, siis oleks võib-olla sealt võimalik ka mingisuguseid häid ühiskonna toimimismudeleid mingites valdkondades paremini maale tuua. /--/ kui keegi võtaks jutuks, osutaks, ja kui inimesed teevad seda, kui nad teavad, siis nad viitavad, toovad võrdlusi oma jutus, et näed Soomes seal tegi seda nii või on Soome näitleja või kirjanik kirjutanud seda või öelnud. Et keegi osutaks ja suunaks, siis läheks ka kuulajate tähelepanu ehk natuke rohkem sinna.*

Viilup: *võiks kajastada kindlasti meie kultuuris palju rohkem ka sellist soome kultuuri, mis absoluutselt ei puudutagi Eestit, lihtsalt et laiendada pilti. /--/ Side selle maaga on nii oluline, et ma arvan, et kindlasti peaks kajastama ja tekitama seda pilti ka rohkem kultuurisideme ja kultuurivahetuse aspektist ka edasi. See on asi, kuhupoole kindlasti liikuda.*

Tsapov: Võiks mingil institutsionaalsel tasandil seda koostööd arendada või luua, sest vastasel juhul on see, et jah, meil on siin kõrval Soome, me teame, et Soome eksisteerib, aga tegelikult me ei oska nimetada ühtegi Läti kultuuri ei kirjanikku ega kunstnikku ega ühtegi Soome oma.

Intervjuudest ei selgunud, kes või milline institutsioon täpsemalt peaks Soome ühiskonna tutvustamisega Eestis tegelema, viidatud ootused on umbisikulised. Ega saagi ajakirjanikelt nõuda täpset osutamist, ent Tarandi intervjuus on antud siiski kaks viidet, ühelt poole meie ühiskonna poliitilised ja akadeemilised juhid ning vihje Soome enda tegemata tööle: *olukord*

on ju pakkumise külluses või ülepakkumise olukorras, kus me oleme. Selleks peaks ka Soome ise võitlema oma turuosa suurendamise eest, selles üleüldises võitluses seadma endale seda eesmärki, aga ilmselt ei ole ka sealtpoolt vaadates riiklik prioriteet.

Tsapovi sõnul on Soome kultuuriajakirjanike poolt siiski initsiatiiv tulnud: *Ma nüüd ei tea, kas neil on midagi õnnestunud, aga nad käisid ka Lätis ja Leedus /--/ Ühesõnaga Soome poolt on tulnud eelmisel aastal initsiatiiv, et võiks mingit koostööd arendada rohkem.*

Olulise korduvmõttena võib siiski nimetada vajadust tunda Soome ühiskonda laiemalt, ja see peaks algama kooliharidusest, nagu rõhutab Samost keeleõppes ja Tarand kirjanduse õppimist kultuuri tundmiseks. Tsapov nimetab teistest rohkem koostöö osatähtsust ning hiljem näitab ära ka mõned senised õnnestumised.

7.6 Soome võrdluses teiste naabritega

Tsapovi viimases kommentaaris oli mainitud Lätit kõrvuti Soomega. Mitme intervjuueeritava vastustest jäi kõrvu Soome positsiooni võrdlemine Läti ja teiste naaberriikidega. Vaatleme, millises kontekstis need võrdlused esinevad.

Samostil on väga pikaajaline ja võiks öelda, et põhjalik huvi Läti vastu. /--/ Et ühest küljest võiks öelda, et Eestil on Soomega väga palju ühist, mis on muidugi järjest vähem tõsi. Ja teisest küljest võiks öelda, et Eestil on Lätiga väga palju ühist, mis on muide järjest enam tõsi. /--/ lätlane saab eestlasest ja kindlasti eestlane lätlasest tänasel päeval paremini aru kui eestlane ja soomlane omavahel. Mis jällegi nõukogude ajal võis olla sama, kuna oli see suletus. /--/ ma arvan, et kuskil 95. aasta paiku vabalt võis eestlane mõista mingeid Soome asju nagu paremini kui Läti asju. /--/ Aga seda Läti teadmist Eestis nagu ei teadvustata tegelikult. Mina küll usun, et paljude asjade mõistmiseks ongi kasulik Lätit ja Soomet Eesti kõrval kogu aeg jälgida. /--/ Näiteks mina ei oska ei läti keelt ega rootsi keelt, vähemasti mingil nimetamisväärsel tasandil, aga ma hommikul vaatan ka Rootsi väljaandeid /--/ ja samamoodi Läti kohta. /--/ Kui sul on mingisugune teema Eestis või Eestis ja Lätis näiteks või Eestis ja Rootsis aktuaalne, siis on seal sõnavara ja kogu teema üldraamistus juba selline, mis annab võimaluse aru saada, kas on mõtet edasi lugeda ja käsitleda.

Soome kultuuri kajastamisele annab Samost hinnangu alla poole keskmist. Muide, naljakal kombel Lätiga on jällegi see asi minu meelest paremini. See on selline hetk ajas, see võib olla teistmoodi jälle varsti. Kellest me üldse midagi ei tea, on Rootsi, aga see on ajalooliselt kogu aeg niimoodi olnud.

Digari Läti-märksõnu oli vaadeldud perioodil Soome mainingutest poole vähem, aga siin võib olla silmas peetud ka ERRi omaudiste osakaalu. Samuti on vaieldav see „rohkem-vähem naabriga ühist“ hinnangud, kuna puudub asjakohane võrdlusmaterjal. Mis on Samosti kommentaaris oluline, on justnimelt ühiskondade ja teineteisemõistmise võrdlus. Taaskord ei minda kaugemale Eesti ja Läti nõukogude aja ühisest ajaloost. Magistritöö autori hinnangul peab sellise teineteisemõistmise juuri otsima palju kaugemalt, sest nagu sissejuhatavas suhete peatükis mainitud, Eestil sisuliselt puudub Soomega ühine või sarnane ajalugu, küll on aga aastasadu sama saatust jagatud lätlastega. Mõne teise teadustöö huvivälja võiks jääda see ühise mentaalsuse või teineteisemõistmise uurimine naabrite vahel.

Ka Tarand tõdeb Soome kajastuste võrdluseks, et Rootsist ei tea me üldse midagi: *Näiteks kasvõi võtame naaber Rootsist, Rootsist me ei tea üldse midagi, neid suhteid on ikkagi erakordselt vähe. Ükskõik, kuidas ka turismisektor ei pingutaks, ei saada Rootsist turisti siia. Me teame Rootsist enam-vähem seda, et nad omavad meid. (naer) Suurel määral, sellega tuleb leppida.*

Samuti on Rootsi koht, kuhu minnakse tööle: *eks oli eraldi lugu arstidega, neile pandi pahaks, et rikkad naabrid ostsid meie arstid ära, meie ise sureme ära haiguste kätte, sest kõik arstid on läinud Soome, Rootsi ja UK nii edasi.*

Läti on Tarandi jaoks positiivne näide infovahetuse mõttes: *kui meil oleks mingisugune püsiv katkestusteta inforida, mis tuleks Helsingist, oleks korrespondent. Eks Läti näite pealt on näha, et kui palju see teeb, kui on üks alaline esindaja.*

Rootsi kajastusi oli Digari märksõna „rootsi“ andmetel mõne tuhande võrra rohkem kui Läti omi. Alalise korrespondendi olemasolust Soomes on aga unistanud paljud üle Soome lahe sõitjad, mh Soome Instituudist ja Soome seltsidest Eestis. Neid asjatundjad, keda uudistesaaated võiksid Soome kohta info saamiseks stuudiosse kutsuda või telefoniga ühendust võtta, on palju. Korrespondendi kohalolek tähendaks, et keegi Soome ühiskonnas toimuvat pidevalt jälgib ja suudab kohapeal intervjuusid teha. Nii ei peaks ka Eesti ajakirjandus lootma jääma vaid nn valvekommentaatorite pädevusele.

Seppel ütles, et nende toimetusel on olemas soome ja rootsi keele oskajad (*meil on tekkinud välisuudistesse ikkagi selline kompetents, et soome, rootsi ja isegi norra keel on kaetud Skandinaavia poole pealt*), Kooli toob Rootsi laevade teeninduse positiivseks eeskujuks Soome vahet sõitvatele laevadele. (*Miks see kultuur ja kultuuritus nii tugevalt silma paistab*

seal laeva peal? Miks Rootsi laevadel osatakse rääkida kahes keeles, heal juhul isegi eesti keeles, inglise keelest rääkimata?)

Kilumetsa sõnul Soome teema õnnestub tunduvalt paremini ära põhjendada ja sageli ka on Soome teemad kõigile arusaadavamad kui näiteks Läti teemad. Mis on ebaõiglane, aga nii see on. Rääkimata Leedu teemadest, mis tundub üldse, et kes seal nüüd siis teab, mis seal Vilniuses teatris tehakse. Ma arvan, et soomlastel on selles mõttes päris suur edumaa eestlaste silmis, et kultuurid on ikkagi lähedased.

Kilumetsa ja Samosti hinnangud lähevad ka mitmes muus küsimuses lahku, osalt muidugi toimetuste töö erinevuste tõttu. Kilumetsa jaoks Samosti nimetatud koostöö puudumist või vähest tähelepanu ei eksisteeri. Mis on ka arusaadav, sest Kilumets on ise pidevalt nende koostööteemade sees. Kahe ajakirjaniku üldistused võiksid seega kusagil keskpõrandal kokku saada, sest ühe jaoks on laud rikkalikult kultuuriga kaetud ja teise jaoks pole laual eriti midagi peale poliitika ja majanduse. Erinevate toimetuste vaatenurgast on tõenäoliselt õigus mõlemal.

Viilupi ütleb, et siia kõndides mõtlesin, et Eesti ja Soome kultuurivahetus on nii tugev. Käime meie seal ja käivad nemad siin, et see on nii üheks sulanud. Kui me näiteks vaatame meie lõunanaabreid, siis Läti kultuurist me ei tea peaaegu mitte midagi. Aastas ilmub, võib olla üks tõlkeromaan ja räägime Positivuse festivalist, TMW võib-olla toob mõne Läti muusiku ka. See on huvitav ja sellega ei ole sellist kultuuride segunemist. Kui Läti kultuurist räägime, siis see tundub kohe mingi eksootiline, umbes sama, nagu me räägiksime mõnest eriti kaugest maast.

Kultuuritoimetaja, kelle lauale jõuab pidevalt infot koostööprojektide kohta, näeb Soome asju positiivses valguses ja nimelt võrdluses Lätiga. Anvar Samost on hea indikaator hindamaks, kui palju infot ja millise kaaluga jõuab kultuuritoimetustest ja soome kultuuri huvilistest kaugemale. Vaade seestpoolt on erinev sellest, milline see nõ laiaades massides välja paistab.

Tsapov räägib teemadest regionaalse koostöö võtmes ja toob näiteid, kus ollakse väljas erinevate riikide koosluses: *eelmisel aastal käisin Helsingis, kus oli Balti Etenduskunstide festivalil Eesti, Läti, Leedu ühine projekt, etendati erinevaid asju. /--/ näiteks toimus Islandil oktoobris Sequences kunstifestival, mis tegelikult ka võttis Balti peamiselt, kus oli eeskätt Islandi, Eesti, Läti, Leedu ja Soome kunstnikud /--/ kuigi see toimus Islandil, aga kokkuvõttes ta tõi kokku meie Läänemere regiooni erinevad kunstnikud.*

Tsapovi käsitus oleks tavapärane terve Läänemere regiooni koostöö ja vahetus, nagu see kunstimaailmas toimub. Selliseid sündmusi on Tsapovi juhitud Müürileht ka kajastanud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et võrdlused Läti ja Rootsiga on head laiemas konteksti andmiseks. Soome suhete iseloomustamiseks on Läti indikaator, kellega võrreldakse suhtes *palju-vähe* või *hästi-halvasti*. Arvamused lähevad lahku selles osas, kas Läti on lähemal või kaugemal, ent erinevad arvamused on põhjendatud ja sõltuvad arvaaja vaatenurgast. Rootsi tunnistatakse igal juhul võõramaks ja kaugemaks kui Soome ja Läti.

7.7 Harg- ja kaksmasus

Kaksmasus on mõistena kasutusel alles 2022. aastast ja oma sisult on sarnane hargmasusega, ehk mitme riigiga tiheda seotuse või mitmes riigis tegutsemisega. Samas on kaksmasuse tähendus hargmasusest sügavam – kaksmasus on inimene, kellel on sügavam suhe mõlema riigiga, sügavamad teadmised ja oskused mõlemast riigist ning kes elab mõlemas riigis samaaegselt. Hargmasus on inimene peab pigem ühendust kodumaaga ja tegutseb ainult elukohariigis, kaksmasus aga tegutseb mõlemas riigis korraga. (Piksar, 2023) Eraldi küsimusena oli see sisse toodud põhjusel, et kahes riigis elamine ja õppimine näitab kasvutendentsi, nagu tõdes Helsingi ülikooli teadur Olle Järv, kes on uurinud piiriülest liikumist Soome ja Eesti vahel ning mujal Euroopas. (Piksar, 2023) Järelikult on tegemist olulise tulevikumõjuriga, mille tajumist võiks ajakirjanike töös eeldada.

Kaksmasuse tähendus oli intervjueritavatele võõras ja seega selle mõju ei tajutud ning räägiti pigem hargmasusest kui piiriülesest tööst või esinemistest (Kooli, Tarand). Näideteks toodi Moonika Siimetsa dokumentaalfilmi „Kaks tundi õnneni“ (Helme, Alla, Tsapov) või nn Kalevipoegi ehk Soomes lihttöid tegevaid eestlasi (Kilumets, Seppel, Kooli). Viilup oskas nimetada kaksmaste esindajana luuletaja Reijo Roosi, kelle loominguga ta tuttav oli. Küsimus ärgitas aga arutlusele identiteedi muutustest, seda just Soome kolinute identiteedi kadumise või hägustumise aspektist. Tarand: *Ma arvan, et Eestiga kultuuripildis või mõtlemises on see natukene nii, et see kaksmasus ja identiteedi kaotus või hägustumine on sellise nii-öelda lihtsama rahva probleem. (naer)*

Samas Tsapov ja Kooli märkisid ka enda identiteedi hajusust ja keerukust: *Ma ei ole ehk päris õige inimene, sest minu enda identiteet on ka lahustunud, ma olen ise ka eesti-vene segaperest ja ma olen ka väga pikalt, üle 10 aasta välismaal elanud, eri riikides. Ehk mu enda identiteet on selline lippadi-lappadi, et kellenagi ma ennast või mille kaudu ma ennast*

identifitseerin, on suur küsimus. Võib-olla sellest peaks rääkima laiemalt, võib-olla see oleks huvitav teema, mida võiks ka ajakirjanduses käsitleda.

Kooli Ma tunnen vahepeal, et ma ei kuulu mitte kuhugi, ma ei kuulu sinna, ma ei kuulu siia. Aga okei, saame hakkama. Ja ma ei tea, milline oleks mu elu või milline oleks mu nägemus ja arusaam nii sellest kui sealsest, kui ma ei elaks selles peres, kus ma elan. /--/ Kohutavalt populaarsed on kõik need „vali oma menüü“, ära rahuldu sellega, mida meie sulle pakume, vaid võta see buffee! Me teame, millega see Rootsi laevade või Soome laevade peal lõppes, et lõpuks inimesed sõid ennast lihtsalt üle ja lõhki.

Kaks- ja hargmaisuse teema tõi mitmes kultuuris elanud vastajates välja küsimusi, mida pikalt paiksed olnud ajakirjanikes ei tekkinud. Tundub, et enamik intervjueritavatest näevad kahe kultuuri vahel liikumises pigem ohtu, vaid Tsapov mainib intervjuu ajal kaheksal korral näiteid toimunud koostööst ja rõhutab suurema koostöö vajadust. Igal juhul tõstatavad küsimusi nii identiteedi kui ülelähesuhete osas nii Monika Siimetsa dokumentaalfilm kui ka Anda Teede kirjutatud ja kahe riigi ühiselt lavale toodud lavastus „Varumehed“, mida kaks- ja hargmaisusega seoses peamiselt nimetati. Intervjuuvastustest võib järeldada, nagu ei omaks nimetatud tulevikutendents kultuuriajakirjanduse jaoks veel olulist tähtsust.

7.8 Soome info allikad

Kust saavad ajakirjanikud info? Küsimused jagunesid kaheks – (soome) meedia ja sotsiaalmeedia ning muud allikad. Osaliselt tuldi hilisemate vastuste juures teema juurde tagasi, ent see küsimuste osa tervikuna sai üsna kompaktsed vastused.

Helme: (soome ajakirjandust) regulaarselt ei jälgi. Kui mulle enda Facebook või sotsiaalmeedia lööb midagi ette, siis ma ikkagi loen. Tegelikult praegused süsteemid annavad Translate'i, mis soome keelest eesti keelde tõlgib arusaadavalt küllaltki. Või kui on tõesti häda, siis kuskilt lähen läbi ingliskeelse variandi, aga ma ikkagi arvan, et see Helsingin Sanomat on midagi, mida ma ka tõesti aeg-ajalt ise trükin sisse. HS.fi, ma arvan, et see väljaanne on ikkagi see peamine. Aga mitte regulaarselt tõesti. /--/ Teatud määral Twitter, mida ma olen hakanud rohkem kasutama alates selle Ukraina sõja algusest, enne seda ma tegelikult ei kasutanud. Peamiselt ongi võib-olla seal rohkem sõjauudised, aga ikkagi kultuuri ja kõike muud tuleb ka mingil moel sisse. Aga rohkem olen ma Facebooki inimene kui Twitteri. /--/ Kuna meil Kerttu Pass on kõige paremini informeeritud, siis aeg-ajalt tulebki tema kaudu. /--/ võikski öelda, et Kerttu hoiab meil kõige rohkem kätt pulsil. /--/ Mulle

tundub, et suuremalt jaolt tuleb ikkagi meil toimetuse siseselt, need ideed ja teostus, suuremalt jaolt. Aga iseenesest pakkumistele ikkagi me oleme alati avatud.

Alla: jõuab (Soome info) Eesti ja soome keeles ja sotsiaalmeedias. Ja teine asi on töö. /--/ Kõikvõimalikku sotsiaalmeediat, mida ma kasutan, see on siis Facebook, Youtube, Reddit. Ja mul on tunne, et rohkem sotsiaalmeediat ma aktiivselt ei kasutagi. Vähemalt ma olen üritanud nendesse piiridesse jääda. /--/ Üks on see, et oma teemasid tutvustavad muidugi need, kes nendega tegelevad. Inimesed saadavad pressiteateid ja räägivad, et nad said niisuguse asjaga hakkama ja soomlastega toimub niisugune värk. /--/ Ja teine asi on ka vabakutselised ajakirjanikud, kellel on mingisugune värk Soomega, kas isiklik huvi, näiteks. Siis nad pakuvad ise lugusid – mul juhtus selline asi, ma nägin seal sellist asja, teeks sellist värki.

Samost: Mida aeg edasi, seda vähem (loen soome meediat) /--/. Ma igapäevaselt loen suuremaid Soome ajalehti digitaalselt, Ylet ka digitaalselt, Helsingin Sanomat. Iltalehti, Ilta-Sanomat. Aeg-ajalt muid väljaandeid, kui seal peaks midagi huvitavat olema, vaatan mõned korrad nädalas Soome YLE teleuudiseid kell pool üheksa. /--/ Jälgin Twitteris mõningaid minule huvitavaid soomlasi. Aga mitte palju, see on ikkagi väga teine maailm. /--/ Kui Eesti ajakirjanduses midagi Soome kohta kirjutatakse, siis ma ikkagi loen ja mul on Soomes mõned üksikud tuttavad jätkuvalt säilinud. Ja tõenäoliselt ma loen Soome kohta ka siis, kui sellest kirjutatakse mõne teise riigi ajakirjanduses, mida ma jälgin või juhtun nägema. Mul on Soome huvi selles mõttes jätkuvalt olemas, aga väljaspool seda rutiinset tegevust on ikkagi juhuslik. /--/ Info tuleb igalt poolt, see tuleb igatpidi. Tegelikult on meil inimesed, kelle tööalaseks kohustuseks on ka Soome jälgimine, kuigi nad mõned neist isegi soome keelt väga hästi ei oska, aga tänapäeval on see kõik tõlkimisvahenditega tehtud väga lihtsaks.

Tarand: jälgin Soome meediat ebaregulaarselt. Sotsiaalmeediast olen üldiselt hoidunud, et säästa tervist ja vaba aega. Ma ei näe sellises ühismeedias eriti mingisugust kasutegurit, seal osalemises ja võitlemises. /--/ Vanast harjumusest ikka meediat püüan (jälgida). Vahepeal tehakse see ilmvõimatuks, et Yle televisiooni kanaleid endale paketti saada kuidagi. Mõnikord vaatan, kui meelde tuleb, mõnda ajalehte, kui on olemas tasuta pind, aga ühtegi ma ei telli tasuliselt. /--/ aeg-ajalt, kui mingi soome teema paelub, eks ma siis ka internetiavarustest oskan soome keeles googeldada? Samuti teinekord mõnda asja ongi vaja vaadata soomekeelsest Wikipedias, näiteks leida mingi viide kuskile edasi. Kui eesti keel on olematu või kipakas ja teema on selline, et inglise või muukeelseid allikaid ei ole põhjust paremaks pidada. /--/ Satun inimeste hulka, kellel on oma Soome suhteid, lihtsalt jutt läheb

neile teemadele, mis seal parasjagu toimub. Sageli praegusel ajal on need seotud ikkagi poliitilise eluga.

Kooli: Jälgin üsna väheseid, tunnistan ausalt. Yle erinevad kanalid on need, mida jälgin, Yle Arenat vaatan väga hoolega, erinevaid dokumentaalfilme, filme vaatan selle pilguga, et mida on sisse ostetud. Vaatan selle pilguga, kumb on enne jõudnud, kas ERR või Yle. Ja Helsingin Sanomat, Aamulehti. Kuna me räägime kodus hästi palju Soome meediast või Soome meedias olevatest asjadest, siis mulle tundub, et ma justkui olen kursis. /--/ ma väga palju selle sees ei olele lihtsalt sellepärast, et ma pean olema Eesti meediaga rohkem kursis või Eesti eluga rohkem kursis. Tõsi, ma saan inspiratsiooni mõnedeks teemadeks või mõnedeks lahendusteks oma töös. /--/ Aga muidugi kõik naistelehed, kõik ajakirjad, mis tulevad, need jooksevad mul läbi. Ja mul on väga palju Facebookis soomlasi, kes vahendavad oma nägemusi ja siis ma mingi kultuuriruumiga justkui olen kursis. /--/ Mõnikord ma tõlgin mingi lõigu ja kui ma olen tõukunud sellest teemast, siis ma ütlen selle ka välja, et „lugedes seda artiklit või seda lugu, kus öeldi vaat nii ja nii,“ siis jõuan ma kaugemalt lähemale, nii nagu see ajakirjanduse tegemine ju käib. /--/ ma kontrollin ka näiteks siin oma saateid või hommikul intervjuusid tehes kõik asjad kolmes keeles: eesti keeles, inglise keeles, soome keeles, ja kui on, siis võib-olla veel kuskilt midagi ja siis kasutan Google Translate'i abi, saksa keele kaudu näiteks. Kui ma eesti keeles midagi leian, siis ma tahan alati kinnitust, et kas soome keeles on ka see asi, ja kuidas nemad selle on lahendanud /--/ Sa pead muidugi teadma, millised allikad on need, keda sa usaldad.

Tsapov: Soome meediakanaleid ei jälgi, sest ei ole seda harjumust. Kuigi tänapäeval need automaattõlkeprogrammide kaudu saaks jälgida. Aa! Soome kultuuris Instagramis on soome kunstnik Jaakko Pallasvu. /--/ Teda ma jälgin Instas, kui me räägime Soome tänapäeva kunstist, kui me räägime sotsiaalmeediaplattformist. Temal on selline kasutaja nagu avocado_ibuprofen, kus on siis mingi 120000 jälgijat, mis on /--/ üsna populaarne ka Eesti loomeinimeste hulgas. /--/ Info jõuab minuni selle kaudu, et tihti tulevad mingid festivalide kutsed või kajastamisettepanekud. Ühe korra me oleme ka tõlkinud – Soomes toimib selline kunstnike residentuur või laiem kultuuriring Artists at Risk, me oleme ühe nende artikli tõlkinud paar aastat tagasi. /--/ Tuleb läbi tuttavate, samas sotsiaalmeediastki, tuttavate kunstnike, soome kunstnike või kultuuriinimeste kaudu mingi info tilgub. See on peamine ja lisaks sellele hiljuti meiega võttis ühendust selline väljaanne nagu Voima ja selle peatoimetaja Tuomas Rantanen, oli vist peatoimetaja. /--/ Kui mingi grant saadakse, on võimalik, et Eesti kultuuriajakirjanikud lähevad Soome, võtavad siin vastu, tutvustavad. Ma

olen täiesti nõus, et selline koostöö on hädavajalik meie regioonis, arvestades geopoliitilist olukorda, aga see nõuab, et keegi veab seda.

Kilumets: Ma endiselt vaatan Soome Yle1 ja Yle2, rohkem Yle1. Võib isegi öelda, et regulaarselt, Soome uudiseid sageli selleks, et hoida keelt elus. Ma kuulan seda /--/ Nova raadiot. Üldiselt Soome trükimeediat ei loe, ütleme siis nii, et pigem harva. /--/ Mul ei ole üldse sotsiaalmeediat endal ja ma ei kasuta sotsiaalmeediat oma töös ja ma ei tea sellest kõigest mitte midagi. Null Facebook, null Instagram, TikTok'is rääkimata. /--/ eesti keeles ikkagi ju päris palju. /--/ on mingid sellised soome-sõbralikud ajakirjanikud olemas, kellel on Soomega soe suhe. /--/ No lisaks on mul siin käe-jala juures Rain Kooli ja Piret Kooli, kes toovad tegelikult seda Soome tuult mulle siia raadio toimetusse kogu aeg. Siis uudiste poole pealt Kai Vare, siisamast raadiost Kirke Ert, kes minu meelest üle ühe nädala võtab teemasid Helsingit Sanomatest vähemalt. Nii et selles mõttes ikkagi kolleege on päris palju, keda see Soome meedia ja võib-olla sageli justnimelt kultuuriteemad ikkagi päris hästi huvitavad. Tuttavad toovad. /--/ Ma arvan, et see, et Soomes inimesed käivad kontsertidel näiteks, ja et on mingisugused soome artistid või näiteks mu Klassikaraadio ajakirjanikest tuttavad, kes kogu aeg hoiavad seal Kaija Saariahol ja Soome ooperil silma peal. Või Marko Reikop, kes tuleb koridori peal vastu ja ütleb, et näed, üle kahe nädala ma käin seal Kulttuuritalos ja käin seal kontserdimajas Soomes ja et kas sa oled juba Tampere selles uues kontserdimajas käinud? Tegelikult ikkagi siin rahvusringhäälingus on väga palju inimesi, kes neid teemasid ja soovitusi annavad, et tee sellest või mine vaata seda, neid on ikka väga palju.

Seppel: Sotsiaalmeediat pigem isegi mitte, aga Hesarit ma loen ikkagi. Vast mitte iga päev, aga kaks-kolm korda nädalas siiski. Yle muidugi. Ülejäänud on täpselt nii, et kui ma otsin mingisugust infot kellelegi soomlase kohta või Soomes midagi toimub, siis ma leian nad üles. Ja muidugi YLE-TV-kanaleid ka, mul on nii Yle1 kui Yle2 tellitud, nii uudiseid kui ka saateid vaatan sealt. /--/ Soome kohta ju väga palju mujalt ei saagi. Nii palju, kui Eesti meedias on, sealhulgas sotsiaalmeedias. /--/ Võib-olla mingi spetsiifilise asja kohta. Kui see Kaurismäe film sinna Oskari poole teel oli, kui ta ühel hetkel ära katkes, siis ma natukene ka USA meediast jälgisin, et mida arvatakse. Aga muidu ikka peamiselt Soome meediast. /--/ Tulevad agentuuridest, loed ise kuskilt midagi. Või saad Hannelega (Valkeeniemi, Soome Instituudi juht) kokku. Paar aastat tagasi soomepoisi hauda korrastati või maeti seal kedagi ümber. Ja täitsa juhuslikult linna peal saime kokku, ta rääkis, et niisugune asi on. Ma tassisin selle info toimetusse ja saatsime piltniku ja ajakirjaniku seda jäädvustama. Nii need teemad tulevad.

Viilup: kui me räägime, et kuidas Soome kultuur meieni jõuab, siis siin tuleb see kultuurivahetuse aspekt suuresti sisse, mille eest tuleb tänada väga palju ka turundajaid, kommunikatsioonijuhte, kes teevad väga head tööd selle Soome kultuuri vahendamisega. Soome meediat ma loen liiga vähe, kindlasti võiks jälgida rohkem, mis seal ka kultuurivaldkonnas toimub. Aga õnneks ikkagi suuremad uudised, suuremad kirjanduspreemiad, ka filmiauhinnad, kus ju tihti jällegi tuleb neid kommunikatsioonijuhte tänada. Mõni eestlane ikka mõne Soome filmi juures jälle midagi teeb, ehk siis jälle mõni Eesti kommunikatsioonijuht toob välja, kuidas sai mingi preemia. Lühike vastus: loen liiga vähe, enamus infot tuleb teisi kanaleid pidi ja vahendajate kaudu. /--/ sotsiaalmeedia kaudu tuleb ka. Flow festivali juba mainisin, on kindlasti üks, kes vahendab ikkagi ka mingeid laiemaid, olulisemaid Soomes toimuvaid muusikasündmuseid. Sotsiaalmeedia on kindlasti selles nimekirjas. Kui vahendajad on esimene ja Soome otseselt meedia on kolmas, siis seal vahel on sotsiaalmeedia.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et intervjueeritavatest vaid kaks jälgivad soome meediakanaleid regulaarselt ja igapäevaselt, ülejäänud pigem juhuslikult ja harvem. Oluline on ajakirjanike tunne, et nad jälgivad vähe soome meediat, ometigi nimetati päris palju allikaid. Ülekaalukalt kõige rohkem loetakse Helsingin Sanomaid ja jälgitakse Yle tele- või veebikanaleid. Oluline allikas on Soome teemadega kursis olevad tuttavad ja kolleegid, kellelt tulevat infot guugeldades kontrollitakse või leitakse allikas kuuldud teema kajastamiseks.

Sotsiaalmeediast tuleb info ennekõike Facebookist. Jälgitakse Eesti meedias üleskerkinud teemasid ja välismeedias oluliseks peetut. Olulise allikana on neljal korral mainitud ka vahendajaid, ehk sündmuste korraldajaid, kommunikatsiooni- ja turundusnimesi, kelle kaudu tuleb info pressiteadete või e-kirja kujul. Info allikad ei erine ankeetküsitlustes esinenutest, kuid olid täpsemalt lahti seletatud koos nimede ja põhjustega.

Lisainfona tuli soome meedia kui inspiratsiooniallikas, millest kohalikud teemad võiksid tõukuda. Oluline täiendus ankeetküsitluse vastustele on automaattõlkeprogrammide kasutamine, mida mainiti lausa viiel korral – see võimaldab Soome meediat jälgida ka neil, kelle keeleoskus pole piisav.

7.9 Soome kultuuri kajastamise kriteeriumid

Kui erinevad hoiakud, eelteadmised ja eelarvamused kõrvale jätta, siis kõige olulisem ajakirjandusliku materjali filter peaks olema meediaorganisatsiooni või ajakirjaniku poolt defineeritud kriteeriumid, mille järgi sündmust kajastatakse või jäetakse kajastamata.

Hoolimata sellest, et küsimus kriteeriumide kohta oli paigutatud intervjuu keskele, oli vastustel kogu magistritöö vaatest oluline tähtsus.

Helme mainib kohe teema, mida ta peab oluliseks, *Ma Finlandia SKK auhinna panin üles, kui teade tuli. Mida ma siiski pean oluliseks. Ma ei mäleta täpselt, kui palju oli lugeja huvi, aga ta ei olnud ka madal. Finlandia auhind on midagi, mis on eestlastele ikkagi arusaadav asi. Eks ta sõltub ikkagi sellest, mis meid ennast kõnetab rohkem. Me lähtume sellest, et me oleme soovitustele aldis. Me ei lähtu ainult numbristest, me oleme kindlasti valmis sisukaid ja häid asju ikkagi avaldama ka siis, kui ta ei suuda seal ma-ei-tea-millega konkureerida. /--/ Suurte popstaaride kontsertide osas ma korra mõtlen. Selles osas me kindlasti lähtume üldjuhul ikkagi Eestis esinemisest rohkem. /--/ kui keegi toimetusest on niikuinii sinna minemas, me spetsiaalselt ei saada sinna kriitikut. Aga kui keegi on minemas, siis ma arvan, et võiks näiteks arvustus tulla kõne alla. Eks meil see sõltubki, et mis meile endale tuttavam on. Selles mõttes on väga hea, et meil on toimetuses väga erinevas vanuses inimesed, on seal 60 ringis kaks inimest, siis neljakümnnendates ja kolmekümnnendates, ja ka kahekümnnendates. /--/ Nii et selles mõttes me ei piiritle ennast. Tundub, et potentsiaalselt võiks mahtuda lehte üsna erinevad asjad. /--/ kui juba osa filmist Eestis filmitud, osa Soomes, siis juba loob sellise tugeva emotsionaalse sideme, veel kui eesti näitlejad seal kasvõi korraks näha on. /--/ Ma olen kursis, aga me ei lähtu kindlasti mitte ainult sellest (klikkidest). Kultuuris ikkagi saame natukene oma isetegevust ka teha.*

Lugeja huvi ei ole keskne, vaid et oleks kohalikule lugejale arusaadav, oleks endale tuttav ja ennast kõnetaks. Klikke jälgitakse, kuid need ei määra kajastust. Seos Eestiga on peamine, Soomes toimuvat kajastatakse juhuslikult, kui keegi on sinna minemas ning siin on valiku põhjuseks peamiselt ressursi puudus.

Alla teeb valiku peaaegselt selle järgi, kas ja kuidas saaks mingit huvi või kasu pakkuda inimesele, keda ma kujutan ette, et on meie lugeja. /--/ Ja siis ongi täpselt toimetaja hinnang, kuivõrd ta peab oma lugejate jaoks seda oluliseks, kas me läheme selle asjaga edasi? Kas me teavitame oma lugejaid lihtsalt sellest uudisest, et nad saaksid siis otsustada? Või siis leiame, et see ei ole päris see, mida peaks panema Postimehe kultuuritoimetuses kas uudise või mis iganes materjalina üles. /--/ Jah, loomulikult (jälgime klikke), sellepärast, et 50 klikiga uudis on lihtsalt planeedi solvamine. Me peaksime kirjutama asjadest, mis inimestele tõesti huvi pakuvad, millest neil on mingisugust kasu. /--/ Seda mõõdetakse klikkides. Aga kultuuritoimetuse, protsentuaalselt on meie klikkisaak kõige madalam kõikide osakondade peale kokku. Nii et ega me väga-väga suur kõigutaja ka ei ole.

Alla sõnul on Postimehes keskne kriteerium kujuteldava lugeja huvi. Klikke jälgitakse tähelepanelikult, kuid ka Postimehes ei määra need kajastust, sest võrreldes teiste toimetustega on nende kajastuste klikisaak väike. Samas *meil on kultuuritoimetus ja meil on osakond ja meil on ka lehe päis* (Seisame eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise eest läbi aegade). *Me anname välja ka AK-d iga nädal, mis on ka täielik luksustooide. Ja meil on kultuuritoimetus. Ma arvan, et see on Postimehe programmiline osa.* Seos Eestiga tähendab Alla jaoks arvestamist Postimehe lugejate keskmisest kõrgema vanusega, mis eeldab teatud *sentimentaalseid* või siis tagasivaatavaid teemasid.

Samuti Postimehes töötav Seppel rõhutab enda huvi ja olulisust. *Kui ma otsustan millestki kirjutada või suunan kedagi, et kuule, sellest võiks kirjutada, siis see on puhtalt, kui see pakub mulle endale huvi, kui ta tundub oluline. Ma ei saa ka ära unustada meie enda lugejat. Ega see eesti lugejahuvi võib olla kõikide Soome teemade kohta nii sügav ei ole.* Kui ma Maustetytöt avastasin, mõtlesin, kurat, nendega oleks jube lahe selline korralik intervjuu teha. /--/ aga siis järgmine asi, ma mõtlesin selle peale, et eesti publik – mmhm. Mis ma teen? Ma näen meeletult vaeva ja siis on 2000 klikki, võib olla 2000 inimest loevad heal juhul, nendest on pooled soomlased, kes Eestis elavad. Seda tuleb arvestada – *teemad, mis võiksid ka Eesti inimesele huvi pakkuda, Kaurismäki* nagunii. Hakkasin tast rääkima, ta on nii kõva kaubamärk, et ta ikkagi pälvib laiemalt huvi, selleks ei pea fennofiil olema. /--/ Ei pea ilmtingimata olema seos Eestiga, aga ta *peab olema selline teema või konks, mis nii-öelda seda keskmist lugejat kõnetaks.* Ikkagi mingi knihv peab olema. /--/ üritan ise järgida ja ka teistele südamele panna, et kui sa oled veendunud, et sa *oled hea loo* kirjutanud, et *see on päriselt hea lugu*, aga inimesed millegipärast ei loe (ei klikki) – siis tuleb selle looga edasi vaeva näha. Veebis tegelikult on kaks asja – sul on pilt ja pealkiri, sa pead nendega mängima. Aga noh, teinekord ei aita ussi- ega püssirohi. Seal ongi see vastuolu, et sul võib nädalalõpulehes olla pikad, sisukad, väga tuumakad lood ja veebis nad lihtsalt pudenevad kuhugi ära. Jah, meie huvi ei ole teha lugu, ütleme, tuhandele lugejale.

Seppeli kriteeriumid on sarnased kahele eelnevale – isiklik huvi, olulisus lugeja jaoks ja olulisus just Eestiga seoses. Seppeli sõnadest kumab ka mure veebiajakirjanduse ülesehituse pärast, mis võib head lood lihtsalt lugeja tähelepanu alt välja jätta, olgu pealkiri ja pildimaterjal kuitahes köitev – alati leidub mõni erutavam pealkiri ja pilt, mis tähelepanu eemale tõmbab.

Samost ei tegele kultuuri kajastamisega ning seetõttu on huvitav jälgida, kas kriteeriumid on erinevad või sarnased. *Muidugi on seal kindlasti soomlaste puhul või soome teemade puhul*

klassikalistest uudiskriteeriumidest olulisemad ikkagi aktuaalsus ja mingisugune emotsionaalne lähedus. Mõju ka, kahtlemata. Selle alusel, et võtta Soome mingisugune tuntud inimene, puhtalt selle pärast – see ei kõneta mitte kedagi. Hea, kui Eestis teatakse, kes on Soome – ma ei tea – peaminister. Aga mingisugused sarnased teemad. On lihtsalt mingisuguseid asju, mis ka eestlast huvitavad, inimeste liikumise põhise läbikäimise alusel, sest ikka seal on palju eestlasi, palju soomlasi, turism, töökohad. Need on need valikukriteeriumid.

Nn kõvade uudiste vallas töötades tulevadki sisse klassikalised uudiskriteeriumid, millest ennekõike on olulised aktuaalsus, emotsionaalne lähedus ja mõju auditooriumile. Mingisugused asjad, mis eestlast huvitavad on siiski piisavalt ebamäärane, et sellest võib välja lugeda kogemusest tekkinud intuitsiooni või kõhutunnet.

Kooli rõhutabki enda tunnetust. See on tunnetuse küsimus. (Soomes töötades) oli kaks kriteeriumit: üks oli see, kui siit helistati ja öeldi, et kas sa võiksid sellest teha. Või teine variant oli see, et mulle tundub, et see oleks teema ja siis ma tegin sellest. Enamasti alati peab olema mingi seos ka Eestiga. Kas on siis Eesti huvi või on Eestis samastumise võimalused. Samastumine on see põhikriteerium, millega ma töotan. /--/ See kliki-maja oli pigem Delfi, sest see oligi klikkide peal ja Postimees samamoodi. Aga kui ma tegin seda Soome 100 portaali Postimehe all, siis ma jälgisin küll, et mis lugu kuidasmoodi läheb. Jah, tunnetuse pealt. Teinekord võis olla niimoodi, et ma ärkasin hommikul üles ühe plaaniga, siis lõin Hesari lahti, ja ahhaa! /--/ see ongi see, et kuidasmoodi sa lähened ja kuidas sa selle samastumise leiad. /--/ ka niisuguste väikeste asjadega jällegi see samastumise moment on hästi oluline.

Kooli osutab ka organisatoorsele poolele, kus juhtiv- või peatoimetajad ka tellivad ajakirjanikult lugusid. Tunnetus on oluline kriteerium ja klikkide jälgimisega otsitakse pigem kinnitust enda tunnetusele. Peamise kriteeriumina toob Kooli välja soovi pakkuda oma auditooriumile samastumise võimalust.

Kilumetsa jaoks esimene kriteerium on ikkagi minu puhul väga isiklik, et ka see huvitab mind. Teine kriteerium on see, mis ajakirjanikku esimesena peaks huvitama, et kas see huvitab auditooriumit /--/ kui juhtub, et see huvitab mind ja ma loodan või arvan, et see võiks huvitada ka auditooriumit, siis läheb tööks. /--/ „Kupee nr 6“. Ma olin täiesti kindel, et sellest tuleb sensatsioon. Olin valmis minema Soome nende intervjuude jahile, ma teadsin, et ma saan kätte intervjuud nende tegijatega ja lõppkokkuvõttes ma arvan, et see oli üks selline

soome kultuuri Eestis kajastamise suhteliselt hea edulugu. /--/ „Varumehed“. Kui ma ikkagi mõtlen, et see teema ühelt poolt huvitab mind, mul on seal tuttavad näitlejad, see kalevipoegade teema läheb mulle korda, ja see tuleb veel koju kätte, ma saan nende inimestega rääkida Eesti kontekstis – siis tekib mingi kultuurisilla teema ikkagi. /--/ Ma võin kriitika korras öelda, et ma näiteks vaatan mingit Eestis ilmutatavat lugu sellest Flow festivalist näiteks, siis ma mõtlen, et keda see siin Eestis huvitab? Kas tõesti on mingid inimesed, kes seal käivad? Või kui see on väga Flow festivali keskne lugu, mis räägib ainult sellest, et kuskil Soomes on mingi popfestival... aga kindlasti ma olen ülekohtune, ilmselt on mingi publik, keda see huvitab. /--/ Mina ei jälgi üldse.

Kilumetsa jaoks on kriteeriumideks kombinatsioon enda ja auditooriumi huvist, millele lisandub mugavus uudis või kajastus kätte saada. Need võivad olla puht formaalsed põhjused, nagu tutvus intervjuueeritavatega ja igatine ligipääs neile. Sisetundest tulenev veendumus, et miskit on tõesti kajastamist väärt, viib Kilumetsa siiski ka kaugemale loo jahile.

Kui Kilumetsa imestab Flow festivali kajastuste üle, siis vastukaaluks nimetab Viilup just seda festivali kahel korral: Seal on palju suuri festivale, alates Pori Jazzist, lõpetades Flow festivali või Sideways festivaliga. /--/ Flow festivali juba mainisin, on kindlasti üks, kes vahendab ikkagi ka mingeid laiemaid, olulisemaid Soomes toimuvaid muusikasündmuseid.

Viilup siiski möönab, et välismaistest kultuurisündmustest on see alati väga keeruline küsimus ja seda ratsionaalselt vist on isegi raske lahti seletada. Kui me kõige lihtsama ja kõige kiirema uudisnupu peale mõtleme, et esineb mõni suur artist Soomes, siis seal tuleb alati vaagida, kas ta on piisavalt oluline, et teha uudis, et see artist esineb Soomes, kas potentsiaalselt eestlased lähevad sinna? On palju olukordi, kus me oleme teinud neid uudiseid, et ikkagi mingisugune sisemise tunnetuse pealt hästi palju läheb. Tuleb kuidagi püüda võimalikult objektiivselt hinnata seda potentsiaalset eesti lugeja huvi ja see võib-olla ongi ainus mingisugune kriteerium, et kas see võiks kõnetada ka laiemat eesti publikut. /--/ /seos Eestiga on kindlasti esikohal ja siis teisel kohal on see, /--/ et kas ta on piisavalt oluline. Seal jällegi tuleb see seos Eestiga, et kas potentsiaalselt keegi võiks minna seda kuulama? /--/ (Klikkide jälgimisest) Tingimata mitte. Kuna meil on veebiportaal, siis saab natukene vabamad käed jätta, eriti selliste kiiremate uudiste puhul ei ole see klikindus nii oluline. Pigem tuleb iga lugu väärindada nii maksimaalselt, et see saavutaks oma maksimaalse tugevuse, aga tingimata klikkide järgi otsuseid ei tee, vähemalt selliste igapäevaste teemade raames küll. /--/ pikemas perspektiivis tõenäoliselt teeme mingeid järeldusi, aga sellises lühikeses skaalas pigem mitte.

Ka Viilupi kriteeriumides korduvad sisetunne, lugejahuvi ja seos Eestiga. Soomes toimuva kajastamist pärsib ressursipuudus, et kedagi sinna saata. Klikke jälgitakse, aga ei lasta nende arvust enda otsuseid mõjutada.

Tsapovi jaoks on kesksel kohal koostöö Eesti ja Soome tegijate vahel, mida saab tõlgendada kriteeriumina kui seost Eestiga. *Eestis on kindlasti üks kõige lihtsamaid motivaatoreid, kui toimub mingi koostöö. Nagu näiteks toimus Islandil oktoobris Sequences kunstifestival, /--/ kus oli eeskätt Islandi, Eesti, Läti, Leedu ja Soome kunstnikud. /--/ Siis me ka kajastasime seda just selle mõttega, et jällegi regionaalne koostöö, kuigi see toimus Islandil. /--/ kui keegi eesti looja teeb Soomes, siis loomulikult see on kõige lihtsam viis põhjendada ja huvi äratada. /--/ välisasjade kajastamise probleem on selles, et need lugejat liiga palju ei huvita. Aga ma arvan sellegipoolest, neid asju peaks kajastama ja see kajastus toimibki sellel põhimõttel, et kui keegi kuskile on minemas ja tahab sellest kirjutada, siis miks mitte, kui see on huvitav asi. Aga meil endal ei ole otseselt ju sellist eelarverida, et me saaksime käia regulaarselt väliskomandeeringus, näiteks Soomes, ja tutvuda, teha seal visiite, külastusi ja kirjutada põhjapanevaid lugusid, mis tutvustaksid Soome kaasaegset kultuuri. /--/ Me kuude või aasta lõikes vaatame ikka (klikke), mis lood kõnetasid rohkem või mitte. /--/ selge see, et ühiskondlikud teemad saavad rohkem lugemisi kui spetsiifilised kultuuriteemad, spetsiifiliselt kunstialane fookus.*

Esile kerkivad koostöö, ehk seos Eestiga, mis on kesksed kriteeriumid, ent spetsiifilised kultuuriteemad pakuvad vähem huvi. Tsapov möönab vajadust kajastada ka välismaal toimuvat, ent lugejate huvi on selle vastu vähene ja ressurss selleks puudub.

Tarand toob välja oma väljaande programmilised ülesanded. Sirbi puhul meie esmane ülesanne ei ole praegusel ajal ikkagi niivõrd välismaal toimuva ja muude kultuuride vahendamine. Me reageerime siis, kui keegi on juba vahendanud, ehk tuleb siia Eesti kultuuripilti, olgu siis tõlkena või esitusena ja nii edasi. Või rahvusvahelisi kahe kultuuri vahelisi kontakte püüame muidugi jälgida, aga eeskätt loeb see. Muidugi Finlandia auhinna märgime ära, sest seal on ju ikka eeldus olemas. Kui ei ole tõlgitud, siis millalgi ikka see autor leiab tõlkimist. Nii et see ei ole väga süstemaatiline, sest oma elu on ju nii rikkalik ja mitmekesine, niikuinii jõuad ainult väikse osa ära kajastada või tagasisidestada. Siis ei jää palju muudele ruumi, ja siis peaks ju ka küsima, et miks just Soome? /--/ Me eeldame, et see, millest me kirjutame, on kellegi jaoks ka tarbimissignaal või soovitus. Korduvsündmuste puhul eriti, või ka raamatute puhul, ja Helsingi on nii lähedal, et mis puudutab Helsingit, siis seda ikka. Meil reedelgi tuleb üks lugu kahest tükist (lavastusest Helsingis). Ma pole seda

veel näinud, nii et ma ei tea, millised need on ja kas seal oli ka mõni eestlane või mitte. Aga see ei ole praegusel ajal ka kriteerium, see on rohkem televisiooni ja turunduse lõbu. /--/ Osaliselt on see natuke juhuslik, me ise väga süsteemiliselt ei lähe ja ei otsi. Aga kui tuleb huvitav pakkumine, siis kaalume. Tähtis on ju see, et on hästi ja huvitavalt kirjutatud ja mingil moel lugeja mõtteilma avardav või talle mingeid uusi sõnumeid ja teadmisi pakkuv. Me ju ei tea, kes-kus käib ja parasjagu kellel on suhted. Kirjanikel on küllalt palju häid isiklikke suhteid, esindajad käivad mingitel kirjandussündmustel seal ja esinevad ja teevad koostööd ja siis, kui mõni tuleb ja sellest huvitavalt räägib, siis tasub vaeva, et pane see kirja. /--/ võiks olla, võiks olla rohkem. Aga süsteemi ei ole!, mis seda rohkem tekitaks. See algab kultuurilehtedest ja kultuuriajakirjandusest, mis on ikkagi omamoodi nišš oma keelespetsiifiliste ülesannetega. /--/ (Klikke vaadatakse) aga meil ei ole see rahaga seotud. Kõik on vaba ja selles mõttes me ju ka väga ei pühendu sellele, et neid saada, vaid lihtsalt jälgime. Me ei saa ka samas oma põhikirjalisi ülesandeid täites, me ei saa loobuda sellest, et seda või teist enam ei tee. Meil on oma valdkonnad, mida me peame kajastame, kajastame ja püüame. Aga see on nii palju sõltuv ühiskondlikust atmosfäärist, mis on õhus. Näiteks viimased kaks aastat me ei oleks iial ette kujutanud, et nii palju me käsitleksime mingeid Ukraina teemasid, mitte ainult sõjaga seoses, vaid on mingid kultuurinähtused ja sündmused või mingid autorid ja esinejad, kes muidu tõenäoliselt poleks mitte kunagi pildile pääsenud, aga on nüüd vähemasti ära mainitud.

Tarandi sõnul keskendub Sirp Eesti kultuurielu vahendamisele, ehk oma põhikirjalistele ülesannetele ilma klikkidele tähelepanu pööramata. Soome teemad tulevad sisse, kui neil on seos Eestiga või keegi-miski juba on Eestis. Tarand on teadlik, et Sirbi tähelepanu, arvustused ja kriitika võib olla kultuuritarbijatele ühtlasi soovituseliseks. Kriteeriumidena lähevad arvesse ka kirjutiste kvaliteet, teema geograafiline lähedus ja uute teadmiste vahendamine lugejale. Lood jõuavad Sirpi suuresti juhuslikult kultuuritegijate isiklike kontaktide ja pakkumiste kaudu. Nagu Helme, on ka Tarand avatud huvitavatele pakkumistele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kajastusvalikute kriteeriumideks on ajakirjanike isiklik huvi teema vastu, selle eeldatav olulisus lugeja jaoks ja seda just Eestiga seoste valguses. Kombinatsioonile enda ja auditooriumi huvist lisandub füüsiline mugavus kajastus kätte saada. Vastustest kerkib esile ennekõike kõhutunne või intuitsioon, mis võiks auditooriumile korda minna ja mis teema on kajastamiseks piisavalt oluline. Lugeja-vaataja huvi ei ole keskne, kuid peab olema neile arusaadav, pakkuma võimaluse samastumiseks.

Kriteeriumidena lähevad arvesse ka kirjutiste kvaliteet, teema geograafiline lähedus ja uute teadmiste vahendamine lugejale. Klikke jälgitakse, kuid need ei ole otsustamisel määravad.

Denis McQuaili järgi on uudisväärtuse või kajastusväärtuse peamised kriteeriumid Lääne meedias sündmuse ulatus, lähedus, selgus, värskus, relevantsus, kooskõla, personifitseeritus, negatiivsus, olulisus, dramaatilisus ja aktiivne tegevus. (McQuail 2005, 306) Soome kultuuri kajastuste põhjal võib öelda, et hinnanguliselt on kõik kriteeriumid esindatud, negatiivsust võib nimetada siiski vaid tinglikult mõne kajastuse puhul. Samas on uudise enda defineerimisel raskustes isegi tegevajakirjanikud, kes püüavad seda määratleda ennekõike intuitsioonist või sisetundest lähtuvalt, oma kogemuse põhjal. (McQuail 2005, 302). Kogenud ajakirjanikud saavadki usaldada oma sisetunnet või tunnetust, kogemus annab selleks võimaluse. Nii intervjuueeritavate vastustest kui ka küsimustikust tuleb tunnetus selgelt esile ja see kajab vastu ka McQuaili teoorias, mille järgi täiesti objektiivseid kriteeriume ei ole võimalik seada. Uudisväärtus peab oleme tunnetatud, probleemiks on aga tajumise mitmed võimalused nii auditooriumi kui ajakirjanike enda poolt. Lisaks ei kujune kajastatavad sündmuse koguväärtus enamasti vaid ühe kriteeriumi põhjal, inimlik huvi ja mõjukus võivad olla pöördvõrdelises suhtes ning uudisväärtus muutub ajas. (McQuail 2005, 305)

Arvestama peab ka seda, kuidas sobituvad sündmused meediaorganisatsiooni organisatsiooniliste, kultuuriliste või ideoloogiliste kriteeriumidega, uudiste kogumise ja töötlemise formaalsete protseduuridega (tööprotsessid, väljaande ilmumise tsükkel, lugude tootmise ajafaktor) ning lõpuks mõjutavad valikut ikkagi inimesed, aeg ja koht nende tegurite erinevates kombinatsioonides. (McQuail 2005, 302-303)

Eesti kultuuriajakirjanikud (aga ka Samost ja Seppel, kes ei liigitu kultuuriajakirjanike hulka), osutavad oma vastustes, et McQuaili nimetatud probleemid kriteeriumide määratlemisel pädevad ka siin. Sisetunde järgi sünnib otsus nii auditooriumi huvi ja olulisuse kui ka Eestiga seose kohta. Nimetatakse otse või kaude uudisväärtuse kriteeriume, ent on kajastusi, mille põhjuseks on sündmuse tunnetuslik kaalukus, soov lisada auditooriumi teadmisi klikkidega arvestamata. Piiri taga ja teisel pool lahte toimuva kajastamist pärsib ressursipuudus, mis tähendab ennekõike puudust rahast reisikulude katmiseks. Samas kasutatakse ära neid, kes Soome niikuinii on minemas või juba kohapeal.

Ajakirjanikud on teadlikud klikkide hulgast, ent tundub, et kultuuri kajastamine on kultuuriajakirjanike jaoks luksus, mida tehakse missiooni- ja kohusetundest ning isiklikust huvist, teades seejuures, et muud teemad saavad suurema auditooriumi. Ajakirjanike

vastustes võib esile tõsta nende enda huvi ja silmaringi, koostöö nägemist ja soovi oma huvi laiemal auditooriumiga jagada.

8. Diskussioon

8.1 Kultuuriajakirjanike profiil

Kultuuriajakirjanikud on keskmisest vanemad, kolmandik neist valdab soome keelt ja kolmandik saab aru. Intervjuudes oleksid intervjuueeritavad võinud samuti vastata soome keele oskuse kohta lihtsa eituse või jaatusega, ent nad pidasid vajalikuks täpsustada enda ja kolleegide keeleoskust. Keele valdamise kriteeriumid on vastajate jaoks olulised, mis tähendab, et soomekeelse materjaliga töötamisel oskavad nad adekvaatselt hinnata oma võimekust seda eestikeelsele auditooriumile vahendada. Nii valdamise või mittevaldamise puhul tuuakse välja vanuseline aspekt – alla 40-aastased ei oska. Toimetuste lõikes on soome keele oskus siiski heal järjel, sest vaevalt leiaks teist võõrkeelt peale inglise ja vene keele, mille rääkijaid leiduks igas toimetuses.

Kultuuriajakirjanikest pooled ei jälgi Soome meediakanaleid. Infot saadakse lisaks soome meediakanalitele (kõige rohkem Helsingin Sanomat ja Yle tele- või veebikanalid) veel tuttavatelt, sotsiaalmeediast ja institutsioonide ehk kultuurikorraldajate pressinfo vahendusel. Intervjuueeritud ajakirjanikud jälgivad soome meediakanaleid pigem juhuslikult ja harva, aga kanaleid nimetati siiski päris palju. Rõhutamist väärib ajakirjanike tunne, et nad jälgivad soome meediat liiga vähe. Küsimus on hinnanguline ja peaks selguma võrdluses teiste riikide meediaga, ent oluline on siinkohal probleemi teadvustamine – soome meediat peaks rohkem jälgima.

Ajakirjanduse tervikpildis paistab soome kultuuri osakaal hea ja isegi suurepärase. Lisaks toimetustele kirjutab suur osa muude valdkondade ajakirjanikest ka kultuuriteemadel, arvustusi, kultuurikriitikat ja uudiseid kajastavad ka samas või teises kultuurivaldkonnas tegevad inimesed. Soome kultuuri ühel või teisel moel kajastanud autoreid oli kolme aasta peale kokku üle 280, neist mitu kümnekonna tööga. Magistritöös vaadeldud meediakajastustes on soome kultuur esindatud nii era- kui riiklikult rahastatud meediakanalites, selge ülekaaluga riigi kasuks, ent tervelt 34% kajastustest kuulusid erameedia alla. Kui eemaldada valdkondlikud eriväljaanded, jaguneb riigi rahastatud ja erameedia osakaal kajastustes suhteliselt võrdselt.

8.2 Omakultuur ja soome kultuur

Soome ja soome kultuuris toimuv kajastub Eesti meedias peamiselt läbi kohalike uudiste prisma, kui sellel on mingi seos Eestiga või soome autor või soome teosed on jõudnud Eestisse – siis analüüsitakse ja kajastatakse seda sarnaselt eesti omakultuurile. Kultuuri maailmanimed, nagu Karita Mattila, Mika Waltari jt, leiavad Eesti meedias kajastamist, sel juhul paistab ka välja nende koht maailmakultuuris, mitte kitsalt soome omas.

Soome autorid konkureerivad samadel alustel kõigi teiste, nii kohalike kui välisautoritega. Soomet kui naabrit või eeskuju eraldi väärtusena esile ei tõsteta – kajastuste toon on Soome suhtes neutraalne ja sõltub teose või tegija väärtusest. Eraldi küsimus on, kui kriitiline on kultuurikriitika üldiselt. Kriitikast võib pigem välja lugeda, et on võetud arvustada teemasid, esinejaid või teoseid, mis on õnnestunud ja mis endale korda lähevad, ebaõnnestunud jäetakse kajastamata. See on kahjuks kultuuripilti vaesestav, sest tekitab kahetisi järeldusi ja küsimusi: kas on kõik kajastamata jäetu väheväärtuslik või kõik kajastust pälviv oluline?

Sellised küsimused tekivad ennekõike soome kirjanduse puhul – kolme aasta jooksul ilmunud 192 soome autori teosest vaid 23 on saanud sisulise analüüsi osaliseks. Lavastused, filmid ja näitused leiavad reeglina vähemalt uudise tasemel kajastamist. Ajakirjanduslike žanrite jaotuses on ülekaalus kirjeldused ja uudised, probleemi algpõhjus on pädevate kultuuriajakirjanike vähesus, ajasurve ja ressursipuudus.

Kajastusvalikute kriteeriumidena nimetavad ajakirjanikud isiklikku huvi teema vastu, selle eeldatavat olulisust lugeja jaoks kas Eestiga seoses või kajastuse rahvusvahelist mõõdet. Vastustest kerkib kesksena esile kõhutunne või intuitsioon, mis võiks auditooriumile korda minna. Kriteeriumid vastavad McQuaili teoorias esitatule. Väga palju sõltub igapäevaselt ajakirjaniku lauale jõudvatest temadest, ja paratamatult ollakse oma hinnangutes subjektiivsed. Klikkidest ollakse teadlikud, aga need ei määra valikuid. Nii küsimustiku kui intervjuude ühine hinnang soome kultuuri kajastamisele Eesti meedias on alla keskmise, vastajate tunnetusliku arvamuse järgi võiks soome kultuur Eesti ajakirjanduses olla rohkem kajastatud.

Kui kajastamise kriteeriumidena rõhutatakse seoseid Eestiga, siis see paneb omakorda küsima laiemalt maailmakultuuri kajastamise kohta – paarist intervjuust jäi kõlama mõte, et ajakirjandus vaatab liialt Eesti oma naba ja peaks tunduvat rohkem jälgima, mis toimub kultuurielus mujal maailmas. Jälgitakse küll maailma poliitikat ja majandust ning

arusaadavalt on ka julgeolekuteemad pinnal, kuid ilma Eesti-seoseta jõuab maailma kultuurielus toiminu Eesti meediasse kas „kuulsus-staar“ võtmes või kurioosumitena.

Intervjueeritud ajakirjanikud on probleemidest valusalt teadlikud, nagu on nad väga teadlikud ka teiste valdkondade suuremast auditooriumist ja populaarsusest. Selle põhjal võib öelda, et kultuuriajakirjanike hoiakutes on kõrgel kohal missiooni- ja kohusetunne ning isiklik huvi kajastada just kultuuri.

Soome-eesti kaksmaisuse tähendus oli intervjueeritavatele võõras ja seega selle mõju ei tajutud. Räägiti pigem hargmaisusest kui piiriülesest tööst või esinemistest. Tundub, et enamik intervjueeritavatest näevad kahe kultuuri vahel elamises pigem ohtu identiteedile kui laiemaid võimalusi, samas välismaal õppimist või enda täiendamist peetakse positiivseks.

Tihti peale osutavad lühiviited soome kultuurile hoiakule, justnagu oleks tegemist mingi üldteadmisega. Mõnel juhul võiks apelleerida kooliharidusele (kohustuslik kirjandus, ajalugu), mõnel juhul aga on tegemist nooremale põlvkonnale pigem tundmatute nimede ja nähtustega, kus vanema põlvkonna ajakirjanikud esitavad oma põlvkonna jaoks iseenesestmõistetavusi ilma selgitusteta.

Õhku jääb kaks küsimust. Esiteks võib ajakirjanike intervjuudest teha järelduse, et tegemist omamoodi *surunud ringiga – auditooriumi huvi vähenemine on seotud lugude vähese avaldamisega ning avaldatakse vähe, sest auditooriumi huvi on vähenenud*. Teisalt on küsimus, *kui palju peaks/võiks soome kultuuri ja ühiskonna tundmine olema iseenesestmõistetav ja kui palju seda peaks seletama?* Lisaks on tegemist laiemas küsimusega kultuuri baasteadmistest auditooriumis, ja see ei puuduta ainult soome kultuuri. Soome kaunite kunstide tundmine eeldab ajakirjanike hinnangul paljuski Soome ühiskonnast arusaamist. Just kaunitele kunstidele konteksti andva Soome ühiskonna tundmisest jääb Eestis vajaka. Intervjuudest ei selgunud, kes või milline institutsioon täpsemalt peaks Soome ühiskonna tutvustamisega Eestis tegelema (sh Soome poolsed organisatsioonid).

Võrreldes Läti ja Rootsi on Soome tundmine siiski parem. Soome suhete iseloomustamiseks on Läti indikaator, kellega võrreldakse suhtes *palju-vähe* või *hästi-halvasti*. Arvamused lähevad lahku selles osas, kas Läti on kultuuriliselt-mentaalselt lähemal või kaugemal, ent erinevad arvamused on põhjendatud ja sõltuvad arvaja vaatenurgast. Rootsi tunnistatakse igal juhul eestlaste jaoks Soomest ja Lätist võõramaks ja kaugemaks kultuuriks.

Soome kultuuri defineeritakse paljuski Eesti ehk enese kaudu. See kumab läbi ankeetküsitluse vastustes, intervjueeritavate selgitused avavad seda veelgi. Üldistusena võib esile tõsta neist kolme. Hendrik Alla sõnul *on Eestil ja Soomes ühesugune pilk maailmale*, mis on tingitud mõlema asendist Euroopa serval. Ühelt poolt ei välista ega kinnita see keskuse ja perifeeria või vanema-noorema venna suhet, kirjeldades samas väidet, et mõlema jaoks on keskus kusagil mujal, ja selles mõttes on nii Soome kui Eesti kultuuril tõesti sarnane perifeeria pilk ühteagu nii maailmale kui ka maailmas toimuvasse.

Kaspar Viilupi kasutab lähedase kultuuri kirjeldamisel sõna *tuttavlik* ja see on neutraalse iseloomustusega omal kohal. Ühiskonnad on erinevad ja naabri ühiskonda ei mõisteta, ent see on siiski tuttav, pigem oma kui võõras. Tuuakse välja erinevusi, kuid *erinevustes ei ole hierarhiaid*. Näiteks Piret Kooli tähelepanek töökultuuride erinevustest ei jäta kahtlust, kummal tasuks naabrist eeskuju võtta, ent seda saab pidada lihtsalt ühiskondade erinevusteks. Aleksander Tsapovi kirjeldatud Eesti *toores* ja Soome (*üle*)*reguleeritud* kultuur vastab üsna hästi Kooli tsiteeritud range vanatädi ja tormaka teismelise kujundile. Nimetatud töökultuuri vaates tähendab *toores* lisaks huvitavalt värsketele ja vabameelsele ka kultuuritegijate tasustamata ületunde, kurnatust ja läbipõlemist, mida tasub samuti selliseid võrdlusi tehes meele pidada.

Siinjuures on ka huvitav kultuurikajastuste vastupidine tõdemus – soome kultuuri (eriti filmi ja teatri) eksootilisus, veidrus ja metsikus on arvustustes hinnangud, mida esitatakse positiivse ja väga huvitavana.

8.3 Kadunud keskuse ja perifeeria suhe

Jälgides Eesti-Soome suhete ajalugu kuni tänapäevani, siis kirjanduses, teatri-, filmi- ja helikunsti ning arhitektuuris on need olnud loomulikud ja läbipõimunud, ainult kunstisuhted on olnud leigemad. Samas jälgivad nii kunstnikud kui ka kultuuriajakirjandus teisel pool lahte toimuvat kunstielu tähelepanelikult.

Kuni 2000ndate alguskümnendini polnud suhted võrdsed ei hoiakuliselt ega kajastuste kogust arvestades, ja praeguse aja kultuurivahetus ei jagune koguseliselt võrdselt kahe maa vahel. Soome kultuuri pakkumine Eestis (tõlked, näitused, filmid, näidendid) on suurem kui eesti kultuuri pakkumus Soomes. Ühelt poolt on see seletatav Soome viis korda suurema rahvaarvuga, ent asetades naabermaal avaldatud looming rahvaarvu konteksti, on Soomet Eestis ka suhtarvudena rohkem. Sellest võib järeldada, et soome kultuur Eestis on tähtis ja eesti kultuur Soomes vähem tähtis.

Kultuuriülekanalateooria põhjal ei saa siiski teha järeldust tänapäeva kohta, nagu oleks Soome keskus ja Eesti perifeeria, Soome andja ja Eesti ülevõtja. Alates 19. sajandi alguses kuni Eesti iseseisvusaja alguseni võib näha nii soome materjali ülekaalukat esindatust kui ka hoiakulist eestlaste soovi soome kultuuri oma kultuuri kohandada. Sõdadevahelisel perioodil kultuurielus hakkas kultuuriülekanne muutuma rohkem kultuurivahetuseks, ent Eesti okupeerimine tõi vanad keskuse ja perifeeria rollid tagasi, mis kestsid kuni 1990ndate teise pooleni ja isegi ELi ja NATOga ühinemiseni. Selle ajani püsis soov kuuluda Põhjamaade hulka, kuhu Soome juba kuulus, see soov põhines aga pigem majandusliku heaolu taotlusel, mitte kultuuriülekanne eeldatud soovil sealset kultuuri üle võtta. Muu maailma avanemise järel naasti sinna, kus 20. sajandi alguses pooleli jääd – mõlema maa pilgud on pööratud teistele keskustele Euroopa ja Ameerika suurlinnades. Maailmakultuuri vahendajana on Soome roll kahanenud olematuks, mille põhjuseks on Eesti muutunud võimalustes maailma kultuurielust osa saada otse, ilma Soome vahenduseta.

Kultuuriajakirjanike hinnangul pole soome kultuuri roll Eestis enam nii oluline ja ei tajuta vanema-noorema venna suhet, nagu oli see nõukogude ajal, ning see mõjutab nii kajastuste hulka kui ka sisu. On tähelepanuväärne, et kõigi intervjuueeritavate võrdlusmoment on nõukogude ajas või 1990ndates, mil Soome oli selgelt keskus, Eesti perifeeria. Kaugemale ajalukku tagasi ei vaadata, ehkki soovitakse, et Eesti ühiskonnas mõistetakse rohkem Soome ajalugu ja ühiskonna toimimist, mis eeldabki süüvimist kaugemale ajalukku. Magistritöö autori hinnangul peab aga erinevuste juuri otsima palju kaugemalt kui nõukogude aeg, sest Eestil sisuliselt puudub Soomega ühine või sarnane ajalugu, küll on aga aastasadu sama saatust jagatud lätlastega.

8.4 Vastuolulisi küsimusi

Ajakirjanike hinnangud on mõnevõrra vastuolus meediakajastuste analüüsis selgunuga. Ajal, mil kõik neist olid ka juhtiv- või tegevtoimetajad, oli tähelepanuväärselt palju soome kultuuri kajastusi, mis hõlmasid pea kõiki loomevaldkondi. Tundub, et nn *igapäevast kultuurisuhtlust ei panda tähele*, vaid oodatakse, et toimuks midagi tõeliselt pörutavat või maailma muutvat. *Või ei tajuta soome kultuuri eraldi väärtusena, kuna Eesti ajakirjanduse fookus on julgeolekul, majandusel ja seda ennekõike Eestis endas.*

Vastuolud ajakirjanike hinnangute ja kajastuste vahel viivad järeldused mõnevõrra teistele radadele. See, millest ajakirjanikud räägivad, võib kokku võtta mitte keskuse ja perifeeria suhtena, vaid küsimusena *Kas soome kultuur ja selle tundmine on prestiižne?* Ehk on see mõjukas ja mainekas? Soome peamiseks pildilt taandumise põhjuseks on tähelepanu

koondumine nn suurde maailma, kus Soome on samasugune perifeeria nagu Eestigi. See paneb omakorda küsima mõlema puhul sama – *kas on soomlaste jaoks prestiižne suhelda eestlastega ja eestlastel soomlastega?*

Rein Raua järgi sõltub kultuurilise praktika staatus suuresti tema tüüpiliste kandjate sotsiaalsest positsioonist. Isegi kui staatus ja nende kandjad pole üksüheses korrelatsioonis, siis ometigi võib rääkida prestiižist kui üldsuse teadvuses teatud väärtusega seonduvast. (Raud 2013, 406). Edu Ameerikas või Euroopas on kahtlemata suurema kaaluga, kuid diskussioonipunktina võib ajakirjanike tunnetuse Soome vähesest olulisusest – vähesest prestiižist – ära märkida.

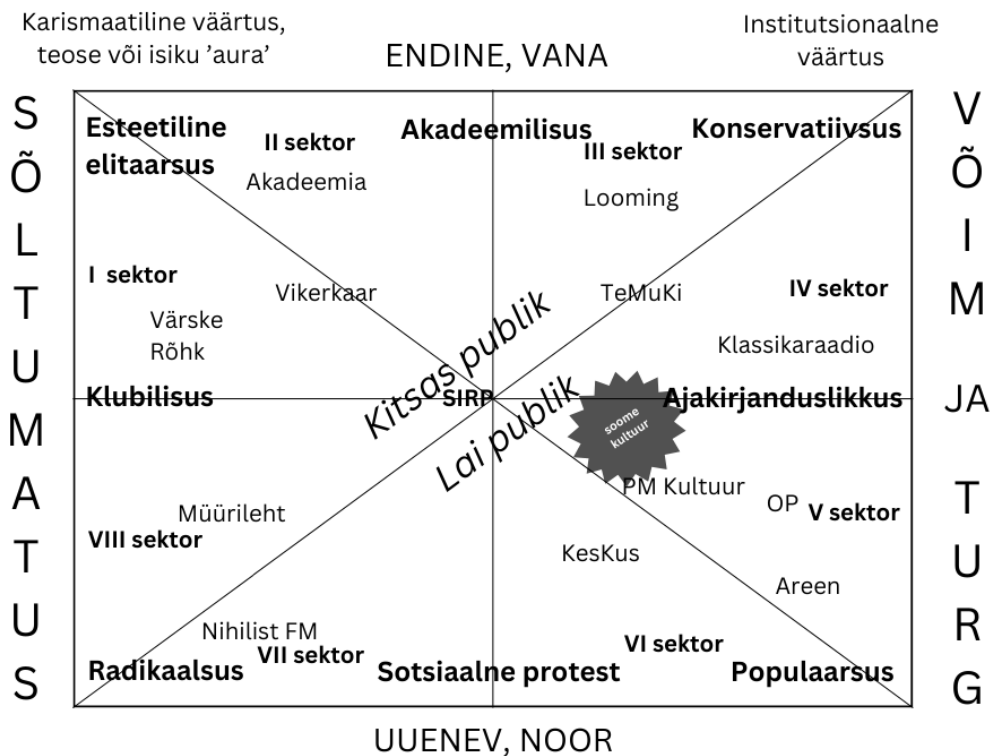
Kaspar Viilupi sõnul annab Soomes pildis olemine eesti kultuuritegijatele juurde lisaväärtust, mida võib tõlgendada ka renomee tõstmisena, iga looja jaoks on võimalus jõuda välisturule kahtlemata nii majanduslikult kui imagoloogiliselt kasulik. Kajastustes on suur osa soome filmides esinenud näitlejatest massimeedias sõna saanud, ka Soomes üles astunud interpreedid või kunstnikud leiavad reeglina vähemalt äramärkimist. Võrdluseks peaks küsima, *kas soomlase jaoks annab Eestis oma raamatu, filmi või kontserdiga esinemine juurde samapalju kaalu? Kui räägitakse ühisest majandusruumist või tavapäraseks muutunud ülelahereisidest, siis kui palju tajutakse Soomes Eestisse tulemist välismaa või välisesinemisena?*

Kui ajakirjanduses on võetud kajastada teisel pool lahte toimuvat, on Soome omamoodi võrdluskoht või etalon, mida esitatakse eeskujuna, ent ühtaegu ka eksootilise ja lähedase sugulaskultuurina. 1990ndatele omast imetlust või noorema õe-venna hoiak tänapäeva kultuurikajastustes puudub, selliseid hoiakuid nähakse vanema põlvkonna teemana, noorem põlvkond suhtluses seda ei taju üldse. Pigem tunnustatakse naabrite kõrget taset ja vaid mõnedel juhtudel osutatakse nähtustele, millest Eestil oleks põhjust eeskuju võtta.

8.5 Soome kultuur Eesti kultuuriväljal

Soome kultuur on Eesti vaatest neutraalselt tuttavlik ja reguleeritud, meil on ühesugune pilk maailmale, mis on tingitud mõlema asendist Euroopa serval. Kuidas asetub soome kultuur kajastuste ja intervjuude põhjal Eesti kultuuriväljale?

Aastal 2015 on Marju Lauristin ajalehte Sirp analüüsides paigutanud kultuuriväljale erinevad eesti kultuuriväljaanded (Joonis 2) ning siinkohal võib nende asendi muutmata jätta. Võibolla on vaid Müürileht liikunud veidi lähemale Sirbile ning kultuuriväljalt on kadunud kõige radikaalsem, ehk Nihilist.fm.

Joonis 2. Sirbi jt kultuuriväljaannete ja soome kultuuri hüpoteetiline asend Eesti kultuuriväljal (Lauristin 2015, Kõuts-Klemm 2016)

Lauristini 2015.a esitatud kultuuriväljal on puudu magistratöös kajastustesse jõudnud väljaanded, millest Keel ja Kirjandus kuuluks Lauristini tabelis Akadeemia ja Loomingu vahele, Kunst.ee jääb akadeemilis-konservatiivse ja ajakirjanduslik-konservatiivse sektori vahele, kus on ka TeMuKi, ajakiri Muusika on kuulub pigem elitaarse-akadeemilise sektorisse Akadeemia ja Värsk Rõhu vahele ning Õpetajate Leht klubilisuse ja akadeemilisuse telje keskmest veidi ajakirjanduslikkuse suunas. Kõik need paigutuvad siiski akadeemilise, konservatiivse ja esteetilise elitaarsuse poole.

Nimetatud väljaannete puhul on võimalik soome kultuuri paigutust kultuuriväljal teha ainult kajastuste järgi, sest intervjuueeritavate hulgas ei olnud ühtegi nende väljaannete ajakirjanikku. Anonüümse küsimustiku põhjal võib järeldada, et vähemalt üks kuulus nimetatud gruppi, kuid ei pidanud ennast ajakirjanikuks, vaid pigem teaduriks.

Soome kultuuri kajastuste põhjal erialaväljaannetes võib öelda, et soome kultuuri kajastatakse võrdselt ja samadel alustel omakultuuriga ning erialaväljaannetes paigutuvad kajastused seega vastavalt väljaande iseloomule. Selliseid kajastusi oli umbes pool kogumahust, kuid need on suunatud väiksema ja kitsamate kultuurihuvidega auditooriumile.

Laiema leviku ja mõjuga rahvusringhäälingu ja kahe suurema erameediamaja ümber koondunud kanalite vaates soome kultuuri asend muutub.

Järgides soome kultuuri määratlust kui tuttavlikku ja eestlastega ühesugust pilku maailmale omavat (Alla, Viilup), mis on reguleeritum (Tsapov), teoste arvustuste põhjal eksootiline, veider ja rahvalik, siis võiks paigutada soome kultuuri üsna kultuurivälja telje keskele, kergelt diagonaalist allapoole püüdmis laiemat publikut. (Joonis 2)

Kultuurivälja neljas sektor esindas ajakirjanduslik-konservatiivset käsitusviisi, mille tekstid on suunatud laiale lugejaskonnale, nn „keskmisele“ eesti kultuuritarbijale harivalt ja valgustavalt. Poolte kajastuste puhul võib seda tõesti öelda ning ka intervjuude põhjal otsitakse omale võimalikult laia auditooriumi (klikkide jälgimine). Tingimata ei anta ette normatiivseid või konservatiivseid tõlgendusraame, ega rõhutada kultuuriobjekti tähtsust Eesti kultuuris. On siiski kindlad teemad, kus ka nende tingimuste täitmine silma paistab – nõukogude aeg, soomepõlisid, klassikud (Paavo Haavikko, Mika Waltari), arhitektuur, koostööfilm jmt.

Viienda sektori ajakirjanduslik-populaarse käsitusviis tundub kajastuste puhul siiski olulisem – fookuses on enamasti mediatiseeritud toode, populaarne kultuur ja kunst. Siia hulka võib asetada filmi, krimikirjanduse, teatri ja praktiliselt kõik pressimaterjalidel põhinevad uudised ja intervjuud, kus kirjeldatakse looja või osaliste kavatsusi ja avatakse loomingu telgitaguseid. Tavainimesele arusaadavalt kirjeldatakse ja juhitakse tähelepanu, millisenä võiks tavapublik teost näha või millal ja kuidas kultuuriloominguga suhestuda.

Antud jaotuses peab märkima, et tegemist on suurte meediamajade kajastustel ja ajakirjanike intervjuudel põhineva üldistusega. On kultuurivaldkondi, mille puhul võib täheldada selget liikumist klubilisuse ja elitaarsuse suunas, ent need jäävad pigem erialaväljaannete pärusmaaks.

Kui ühelt poolt moodustavad Soome ja soome kultuuri sõbrad klubilise koosluse, siis teiselt poolt esitatakse soome kultuuri pigem rahvalik-populaarses võtmes, kui omakultuurile sarnast või sellest mitte suuresti eristuvat nähtust. Seepärast on soome kultuur asetatud kajastuste ja intervjuude põhjal lähemale keskteljele. Asetust raamistavad paljuski nimetatud puudused Soome ühiskonna tundmises – kes tunneb, saab soome kultuurist rohkem kätte, kes ei tunne, selle jaoks pole ka soome kultuuri prestiiž piisav, et sellesse süveneda.

Eraldi tasub rõhutada veel kahte esmapilgul vastuolulist nähtust. Kolme suure meediamaja kajastustes ja ajakirjanike vastustes võib näha harivat, rahvavalgustuslikku ja populaarset

lähenemist. Samas ajakirjanikud, keda võib pidada Soome kultuuri tundjateks ja sellest huvitunuteks, näevad ennast kuuluvat kitsamasse klubisse – korduvalt antakse mõista, et neid see teema huvitab, kuid mitte teisi, mitte nende auditooriumit. Osalt võib väitele tõendust leida klikkides, aga nad kõik väidavad, et klikid mõnikord üllatavad ja nad tegelikult ei suuda kultuuriteemade puhul klikkide hulka prognoosida. Siit võib välja lugeda teatud klubilist mõtlemist „meie, soome kultuurist huvitunud“ ja „enamik, keda see ei huvita“. Nii et ka soome kultuuri asend neljanda-viienda sektori vahel on kaldega klubilisuse suunas.

Soome kultuuri vähene rahvusvaheline tuntus on üks Soome maakuvandi keskseid nõrkusi, tõdeb ka Soome maakuvandi töörühm. Ajakirja „Monocle“ *Soft Power Survey* uuringueksperdid on soovitanud Soome maakuvandi parandamiseks investeerida kultuuri. On leitud, et Soome kuvand vajaks rohkem nii loomemajanduse nähtavust kui ka kergust ja lõbusust ning rohkem rahvusvahelisi avaliku elu tegelasi ja populaarseid tarbijabrände. (Pappi 2024)

Soome maakuvandi hindamise allikate hulgas polnud Eestit märgitud, ent magistritöö tulemuste põhjal võib samuti öelda, et kajastatakse neid Soome avaliku elu tegelasi, kel on rahvusvaheline taust, ning film on kergemini jälgitava kunstivormina nii esikohal ajakirjanike eelistustes kui ka olulisel kohal meediakajastustes. Filmitegija Aki Kaurismäki paistab kandvat suuresti enda õlul terve Soome kultuuri kuvandit.

8. Kokkuvõte, vastused küsimustele

Milline on soome kultuuri kohalolu ajaloolises perspektiivis kuni tänaseni? Kas on soome kultuuri kajastamisel nähtavad keskuse ja perifeeria eeldused?

- Ajalooliselt on Eesti vaadanud Soome kui eeskuju poole, ka soome kultuuri esindatus Eestis on viidanud Soomele keskusena ja Eestile perifeeriana. Nõukogude ajal ja 1990ndatel esindas Soome vabadust ja heaolu.
- Suhete võrdsustumise perioodil (1920–40 ja alates 2004) mõlemad maad võtnud vaadata üksteisest mööda või üheskoos Euroopa kultuurikeskustesse, naabri roll on kahanenud. Ka maailmakultuuri vahendajana on Soome roll võrreldes nõukogude ajaga kahanenud olematuks, sest Eestil on nüüd võimalus maailma kultuurielust osa saada otse, ilma Soome vahenduseta.
- Soome kultuuri esindatus Eestis on endiselt ebaproportsionaalselt suurem kui eesti kultuuri esindatus Soomes, kuid puudub kultuuriülekandeline hoiakuline soov üle võtta.

- Vanema-noorema venna suhet nähakse vanema põlvkonna teemana, noorem põlvkond suhtluses seda ei taju. Soome imetlemine või noorema-vanema venna hoiak kultuurikajastustes puudub. Kajastuste toon on Soome suhtes neutraalne ja sõltub teose või tegija väärtusest.
- Tänapäeval tunnevad erinevate kultuurivaldkondade professionaalid üksteist ja hoitakse ametialast sidet. Ajakirjanikud tajuvad Eesti ja Soome ühiskondade erinevusi hästi, nende kohta tuuakse sisukaid ja tabavaid näiteid.
- Soome on omamoodi võrdluskoht või etalon („näiteks Soomes on nii...“).
- Intervjueeritavate võrdluspunkt on nõukogude ajas või 1990ndates, mil Soome oli selgelt keskus, Eesti perifeeria. Kaugemale ajalukku tagasi ei vaadata. Soome ühiskonna parem mõistmine eeldab aga ka Soome ajaloo tundmist.
- Eestis ei tunta enam Soome avaliku elu tegelasi. Soome ühiskonda, selle ülesehitust ja ajalugu ei tunta. Pooled kultuuriajakirjanikest ei jälgi ühtegi Soome meediakanalit. See pärsib kultuurivahetust.
- Soome suhete iseloomustamiseks on Läti indikaator, kellega võrreldakse suhtes palju-vähe või hästi-halvasti. Arvamused lähevad lahku selles osas, kas Läti on lähemal või kaugemal. Rootsi tunnistatakse igal juhul võõramaks ja kaugemaks kui Soome ja Läti.
- Kaksmajalikus tulevikutendentsina ei oma kultuuriajakirjanduse jaoks olulist tähtsust, selle mõju ei tajutud ning räägiti pigem hargmaisusest kui piiriülesest tööst või esinemistest. Kahe kultuuri vahel liikumises nähakse pigem ohtu enda identiteedile.
- Igapäevast kultuurisuhtlust Soome ja Eesti vahel ei tajuta olulisena, vaid oodatakse, et toimuks midagi tõeliselt põrutavat. Või ei tajuta soome kultuuri eraldi väärtusena, kuna Eesti ajakirjanduse fookus on julgeolekul, majandusel ja Eesti sisepoliitikal.
- Tihti peale osutavad viited soome kultuurile hoiakut, justnagu oleks tegemist mingi üldteadmise – siin on erinevad eeldused põlvkondade vahel. Kui palju peaks/võiks soome kultuuri ja ühiskonna tundmine olema iseenesestmõistetav, kui palju seda peaks seletama ja kes peaks selle eest vastutama? Laiem küsimus, ei puuduta ainult soome kultuuri.
- Kas soome kultuur ja selle tundmine on prestiižne? Ehk on see mõjukas ja mainekas? Kas on soomlaste jaoks prestiižne suhelda eestlastega ja eestlastel soomlastega? Kas naabermaad tajutakse mõlemal pool Soome lahte „päris“ välismaana?

Soome kultuuri peetakse Eestile lähedaseks ja oluliseks, selle olemust defineeritakse paljuski Eesti enese kaudu. Eestis ja Soomes on ühesugune pilk maailmale, mis on tingitud mõlema

asendist Euroopa serval. (Hendrik Alla). Soome kultuur on tuttavlik (Kaspar Viilup). Ühiskonnad on erinevad ja naabri ühiskonda ei mõisteta, ent Soome on pigem lähedane kui kauge. Eesti kultuur on toorem (värske, metsik) ja Soome kultuur on (üle)reguleeritud (Aleksander Tsapov). Eesti ajakirjanike ja kajastuste järgi on keskuse ja perifeeria suhe jäänud minevikku.

Milline on soome kultuuri teemade jaotus ja iseloom Eesti meediakanalites? Millised valdkonnad prevaleerivad ja miks? Mida, miks ja mis kujul võib soome kultuurist näha Eesti meedias?

- Soome kultuuri kajastanud autoreid oli kolme aasta peale kokku üle 280, neist mitu kümnekonna tööga. Ajakirjanike üldist hulka arvestades (u 1000) on see tähelepanuväärne kogus inimesi, ehkki autorite seas on suur hulk vabakutselisi ja teiste elualade inimesi.
- Soome kultuur esindatud nii era- kui riiklikult rahastatud meediakanalites, selge ülekaaluga riigi kasuks, 34% kajastustest kuulusid erameedia alla. Kui eemaldada riiklikult rahastatud valdkondlikud eriväljaanded, jaguneb riigi rahastatud ja erameedia osakaal kajastustes suhteliselt võrdselt.
- Soome ja soome kultuuris toimuv kajastub Eesti meedias peamiselt läbi kohalike uudiste prisma, kui sellel on mingi seos Eestiga või on soome autor või teos jõudnud Eestisse. Siis analüüsitakse ja kajastatakse seda sarnaselt eesti omakultuurile, autori, teose või sündmuse Soome päritolu ära märkides.
- Soome kultuur kuulub loomulikuna Eesti kultuuripilti.
- Soome film ja muusika kujundavad eestlaste jaoks soome kultuuri tuttavlikku olemust.
- Kõige rohkem pakub eesti ajakirjanikele huvi soome film, kirjandus ja muusika, järgnevad kunst, teater ja teised kultuurivaldkonnad disainist tavadeni. Kajastatud on kõige rohkem kirjandust ja muusikat, ent kirjandus jõuab kajastustesse paljus ka läbi mainingute ja lühiviidete.
- Kajastusvalikute kriteeriumideks on ajakirjanike kogemusel tuginev kõhutunne või intuitsioon ning isiklik huvi teema vastu, selle eeldatav olulisus lugeja jaoks (s.o reeglina seos Eestiga), samuti on oluline soome tegija või teose rahvusvaheline tuntus.
- Ajakirjanike puhul võib täheldada ka enesekeskset hinnangut mingi nähtuse leviku suhtes. Mida tuttavam on teema endale, seda olulisemaks seda peetakse.
- Tänapäeval on soome kultuuri sümbol Aki Kaurismäki, nagu on seda varem olnud Jean Sibelius.

- Ajakirjanduslike žanrite jaotuses on ülekaalus soome kaunite kunstide kirjeldused ja uudised. Arvustada võetakse teemasid, esinejaid või teoseid, mis on õnnestunud ja mis endale korda lähevad. See on kultuuripilti vaesestav, sest tekitab küsimusi: kas on kõik kajastamata jäetu väheväärtuslik või kõik kajastust pälviv oluline? Probleem ei ole siiski soome-kultuuri-spetsiifiline.
- Kolme aasta jooksul ilmunud 192 soome autori teosest vaid 23 on saanud sisulise analüüsi. Lavastused, filmid ja näitused leiavad reeglina vähemalt uudise tasemel kajastamist, raamatutest suur osa jääb üldse tähelepanuta. Ka siin ei ole põhjus soome kultuuris, vaid ilmunud raamatute suures hulgas, arvustajate vähesuses ja piiratud ressursis.
- Soomes (ja teistes kultuurides) toimuva kajastamist pärsib kultuuriajakirjanike vähesus, ajasurve ja ressursipuudus ning ajakirjanduse Eesti-kesksus, mujal maailma kultuurielus toimuvat ei jälgita. Ilma Eesti-seoseta jõuab maailma kultuurielus toimuv Eesti meediasse kas „kuulsus-staar“ võtmes või kurioosumitena.
- Valdav enamus kultuuriajakirjanikest on üle 41 aasta vanad, kolmandik neist valdab soome keelt ja kolmandik saab aru. Soome keele valdamise latt on vastajate jaoks kõrge, oma keeleoskuse suhtes ollakse kriitilised. Alla 40-aastased soome keelt ei oska. Toimetuste lõikes on soome keele oskus heal järjel, selle valdajaid leidub igas kultuuritoimetuses. On oht, et vanema, soome keelt valdava põlvkonna pensioneerumisega kaob toimetustest ka soome keele oskus ja harjumus jälgida Soome meediat.
- Intervjueeritutel on tunne, et nad jälgivad vähe soome meediat, ometigi nimetati päris palju Soome meediakanaleid, ülekaalukalt kõige rohkem Helsingin Sanomat ja Yle tele- või veebikanaleid.
- Info Soome teemade kohta tuleb tuttavatelt ja kolleegid, sotsiaalmeediast (ennekõike Facebookist), ka Soome teemasid nopitakse Eesti meediast ja välismeedias oluliseks peetust. Olulise allikana on vahendajad, ehk kultuurikorraldajad (pressiteated, e-kirjad, teemapakkumised).
- Ajakirjanike hinnangud nii soome kultuuri kajastustele kui ka Soome ühiskonna tundmisele on alla keskmise – tajutakse ja sõnastatakse vajadus rohkem teada ja kajastada. Vähesed sõnastavad vajaduse põhjuseid, pigem meenutatakse aegu, mil Soomest teati palju rohkem.
- Kultuuriajakirjanike hoiakutes on kõrgel kohal missiooni- ja kohusetunne ning isiklik huvi kajastada just kultuuri (teades, et muud teemad saavad suurema auditooriumi).

Soome kultuuri tajutakse tuttavlikuna, sellest kajastatakse kõige rohkem ajakirjanikke ennast huvitavaid teemasid, nagu film, muusika ja kirjandus. Intuitsioon on kesksel kohal valikute tegemisel, nagu ka McQuaili teooria sedastab. Žanriliselt on kõige rohkem kirjeldusi ja uudiseid, arvustusi on vähem, mis on üldine etteheide kultuuriajakirjandusele (Kõuts-Klemm 2016).

Millisel käsitlusviisil kajastatakse soome kultuuri eesti auditooriumile ning kuidas need vastavad kultuurisuhete üldisele iseloomule? Milline on soome kultuuri käsitlusviis Eesti kultuuriväljal? Millisesse sektorisse soome kultuur asetub ja kuidas?

- Riiklikult rahastatud eesti kultuuri erialaväljaanded kajastavad soome kultuuri samadel alustel omakultuuriga ning kultuuriväljal paigutuvad need vastavalt väljaande iseloomule keskteljel akadeemilise, konservatiivse ja esteetilise elitaarsuse poole.
- Laiema leviku ja mõjuga rahvusringhäälingu ja kahe suurema erameediamaja ümber koondunud kanalite vaates (poolte kajastuste ja ajakirjanike hinnangute järgi) paigutub soome kultuur ajakirjanduslik-konservatiivse ja ajakirjanduslik-populaarse käsitlusviisi vahele, rõhuga viimase suunas. See tähendab, et kajastused on suunatud harivalt ja valgustavalt laiale lugejaskonnale, nn „keskmisele“ eesti kultuuritarbijale ning fookuses on mediatiseeritud toode, populaarne kultuur ja kunst. Nende hulka võib asetada filmi, krimikirjanduse, teatri ja kõik pressimaterjalidel põhinevad uudised ja intervjuud, kus kirjeldatakse looja või osaliste kavatsusi ja avatakse loomingu telgitaguseid.
- Ajakirjanike vastustest selgub, et nad peavad oluliseks nn rahvavalgustuslikku tööd, mis puudutab soome kultuuri ja Soomet üldisemalt. Ühelt poolt on mõju klikkidel, mida jälgitakse ja alla teatud koguse peetakse kajastust tarbetuks, teisalt soovitakse enda huvivaldkondi tutvustada võimalikult laiale auditooriumile.
- Populaarse ja ajaviitelise filmi ja muusika eelistuste suurenemise taga võib näha ka turu mõju, mis tõenäoliselt liigutab ka soome kultuuri positsiooni kultuuriväljal rohkem populaarses ja ajakirjanduslikus, võibolla isegi populaarse-protestiva käsitlusviisi suunas.
- Ühelt poolt moodustavad Soome ja soome kultuuri sõbrad klubilise koosluse (kultuuri erialaväljaanded). Eesti fennofiilid ei ole organiseerunud, nagu on Soomes organiseerunud estofiilid, ja see muudab siinse klubilisuse hajusamaks. Teiselt poolt esitatakse soome kultuuri pigem rahvalik-populaarses võtmes, kui omakultuurile sarnast või sellest mitte suuresti eristuvat nähtust. Mitmed ajakirjanikud näevad ennast kuuluvat kitsamasse Soome-huviliste klubisse, kuhu nende laiem auditoorium ei kuulu.

9. Viited kasutatud kirjandusele

1. Ahtola, Grete. *Helsingi Eesti saatkonna MEMO Eesti-Soome kultuurikoostööst*. 17.11.2023
2. Ahven, Andri & Lindsalu, Pilleriin (2012). *Eesti kodanike õigusrikkumised Soomes*. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakond, analüüsitalitus. Tallinn. Saadaval: <http://docplayer.fi/65735618-Eesti-kodanike-oigusrikkumised-soomes.html>
3. Anni, August. *Soome ja Eesti ühine kirjavara kasvab*. Postimees. 8.1.1925
4. Anupõld, Elle. *Eesti filmid Helsingis*. Rahva Hääl (1940-1995), nr. 229, 4 oktoober 1987
5. Austin, John L. (1982). *How to Do Things with Words*. The Williams James Lectures Delivered at Harvard University in 1955. New York: Oxford University Press.
6. Billig, Michael (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage Publications.
7. Butler, Judith (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
8. Dahlström, Fabian. *Eesti ja Soome muusikakontaktidest enne 1850. aastat*. Teater. Muusika. Kino. 10/1994. lk 28-31
9. Danesi, Marcel; Perron, Paul. *Kultuuride analüüs*. Kirjastus Valgus. Tallinn 2005
10. Dyer, Richard (1977). *Stereotyping*. Richard, Dyer (eds.), *Guys and Film*. London: British Film Institute.
11. EE http://entsyklopeedia.ee/artikkel/tartu_%C3%BClikool2
12. Eesti filmide loend https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_filmide_loend
13. Eesti Teatriagentuur. <https://teater.ee/teatristatistika/>
14. Ehasalu, Peep. *L. Onerva ja Viro. Dipplomityö suomen kirjallisuudesta*. Tallinnan pedagoginen yliopisto, Itämeresuomalaisen kielten laitos. Tallinn 1996.
15. Epner, Eero. *Ääremärkusi Soome ja Eesti kunsti sidemetest*. Kogumikust “Värvide tants. Soome modernistlik kunst”. Koostaja Kerttu Männiste. Tekstide autorid: Erkki Anttonen, Eero Epner, Timo Huusko, Kerttu Männiste. Eesti Kunstimuuseum – Kadrioru kunstimuuseum. Tallinn 2023
16. Epner, Luule. *Soome dramaturgia nõukogude Eesti teatrilaval*. Keel ja Kirjandus 11/2019
17. Erola, Jan & Kokkonen, Jouko (1999). *Ylikierroksilla Eurooppaan*. Ylioppilaslehti, 12.11.1999. Saadaval: <http://ylioppilaslehti.fi/1999/11/ylikierroksilla-eurooppaan>
18. Hain, Jüri. *Teadusseminar Eesti ja Soome kultuurisidemetest*. Reede 7.12.1990

19. Hallas-Murula, Karin. *Eesti ja Soome arhitektuur*: Sirp 19.08.2005
20. Harrik, Airika. *Doktoritöö: Eesti filmitõlge pääses nõukogude ajal tsensuurist*. ERR. Novaator. 19.10.2021 <https://novaator.err.ee/1608374330/doktoritoo-eesti-filmitolge-paases-noukogude-ajal-tsensuurist>
21. Himberg, Petra (2018). *Signaali yli Suomenlahden. Tällaisen Viron olemme suomalaisissa ohjelmissa nähneet ja kuulleet*. Yle, Elävä arkisto. Saadaval: <https://yle.fi/aihe/>
22. Hinrikus, Mirjam, Undusk, Jaan. *Dekadents kui ambivalentside esteetika*. Segunemised ja sünteesid. Keel ja Kirjandus 1-2/2024
23. *Kuidas kajastub naaberriik Eesti ja Soome uudistes?* finlandabroad.fi uudised, 2.10.2006. https://finlandabroad.fi/web/est/aktuaalne/-/asset_publisher/h5w4iTUJhNne/content/kuidas-kajastub-naaberriik-eesti-ja-soome-uudiste-1/384951
24. *Loeng: Põhjamaade kunstnikud Eestis*. Kultuurikava.ee <https://www.postimees.ee/2773356/loeng-pohjamaade-kunstnikud-eestis>
25. Jonuks, Tõnno. *Eesti muinasusund*. Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus 2009.
26. Jonuks, Tõnno. *Rahvuslus ja muinasusund: religioon eestlase loojana*. Ajalooline Ajakiri The Estonian Historical Journal. 2012
27. Järv, Risto. *Kristfrid Ganander ja Kristjan Jaak Peterson – teemeistrid või sillategijad?* Antiikmütoloogia heiasust „Soome mütoloogias” (<https://www.folklore.ee/era/nt/PF4/4Jarv.htm>). Pro Folkloristica IV. Vaga vares. Toimetanud Janika Oras. Eesti Kirjandusmuuseum 1996
28. Kaasik-Krogerus, Sigrid. *Kuvitellut Pohjoismaat Viron presidenttien puheissa*. Suomen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura. 2017 <http://hdl.handle.net/10138/304723>
29. Kaldur, Kristjan; Telve, Keiu; Pertsjonok, Nastja; Reitalu, Liisi; Derevski, Robert; Jurkov, Kirill; Khrapunenko, Maria; Podgoretskaya, Darya; Kivistik, Kats; Toomik, Kristiina; Vogel, Emily; Henahan, Richard. *Eesti väliskogukonnad: identiteet, hoiakud ja ootused Eesti riigi suunal*. Balti Uuringute Instituut 2022
30. Kauber, Sten. *Eesti vaatajad Euroopa kontekstis*. Sirp 19.1.24
31. Korhonen, Arja. *Suomi pikkuveljen silmin. Kolmen virolaisen päivälehdien Suomi-kirjoittelun diskurssianalyttista tarkastelua*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. 2007

32. Kukk, Inge; Preem, Epp, koostajad *200 aastat kunstiharidust Eestis. Tartu Ülikooli Joonistuskool 1803 -1893*. Tartu Ülikooli Kunstimuuseum, Tartu Kunstimuuseum. Näitus detsember 2002 - mai 2003. Tartu 2002
33. Kuldsepp, Toivo. *Suomen siltaa rakentamassa. Viron kirjallisuuden esittely ja vastaanotto Suomessa*. SKS 1986
34. Kunst.ee 2002. *Õigem kunst? Kaija Kaitavuori ning Heie Treier vestlevad esteetika- ja stiilipoliitikast soome ja eesti kunstis külma sõja perioodil*. Kunst.ee 4/2002.
35. Kõiva, Mare; Vesik, Liisa *Eestlaste arvamus eurooplastest I. Etnilistest stereotüüpidest*. Kogumikust *Maailm ja multitasking*. Tänapäeva folkloorist 10. Koostanud ja toimetanud Mare Kõiva. Tartu 2014
36. Kõuts-Klemm, Ragne (koostaja). *Kultuuriajakirjanduse sisuanalüüs (kvalitatiivne ja kombineeritud tekstianalüüs)*. Lepingulise uurimistöö „Meediasotsioloogiline uuring „Kultuuriajakirjanduse sisu ja kasutajaskond““ lõpparuande II osa. Autorid: Hindoalla, Maarja; Järvekülg, Madis; Kann, Anneli; Kõuts-Klemm, Ragne; Lauristin, Marju; Lõhmus, Maarja; Rekkor, Tuudur-Jaan; Saar, Johannes; Unt, Aune; Vaaro, Ilmar; Vihalemm, Peeter. Tartu Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut, EV Kultuuriministeerium. Tartu 2016
37. Kõuts-Klemm, Ragne; Korts, Külliki. *Ülevaade meedia ja kommunikatsiooni teooriast*. Loengumaterjal. Tartu Ülikool. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut 2010
38. Kõuts-Klemm, Ragne (koost.) *Meediapoliitika olukorra ja arengusuundade uuring*. Koostajad: Ragne Kõuts-Klemm, Halliki Harro-Loit, Indrek Ibrus, Signe Ivask, Marten Juurik, Andres Jõesaar, Madis Järvekülg, Sten Kauber, Väino Koorberg, Silja Lassur, Urmas Loit, Külliki Tafel-Viia Rahastaja: Eesti Kultuurkapitali nõukogu. Tartu ja Tallinn 2019
39. Lagerspetz, M. *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. TLÜ Kirjastus 2021
40. Laugen, Lauri. *Lahkunud Koivisto toetas Eesti iseseisvust salaja: kultuuri nime all võib tegelda üsna paljuga*. Delfi.ee 13.05.2017.
<https://www.delfi.ee/artikkel/78201646/lahkunud-koivisto-toetas-eesti-iseseisvust-salaja-kultuuri-nime-all-voib-tegelda-usna-paljuga>
41. Lauristin, Marju. *Sirp kultuuriväljal ja ühiskonnas*. Sirp 16.10.2015

42. Linnainen, Pekka. *Maamme-laulusta Anitan parempaan polkkaan – suomalaiset sävelet Viron laulujuhlilla*. Estofennia 4.12.2020
43. Linnainen, Pekka. *Suomalaisnäytelmä Lembitu juhlisti Viron 15-vuotista itsenäisyyttä Estonian ja Vanemuinen lavalla*. Estofennia. 14.3.2023.
<https://estofennia.eu/lembitu-estonia-vanemuine-1933/>
44. McQuail, Denis. *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. TÜ Kirjastus. 2003
45. Mutso, Margit. *Eesti arhitektid ja 1990ndate Soome*. Sirp 01.12.2017
46. Mäkinen, Annika. *Kaksi perspektiiviä ETYKiin. Viro suomalaisten ja ruotsinvirolaisten lehtien silmin 1973–1975* Viron kielen ja kulttuurin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisella laitoksella. huhtikuussa 2008
47. Mälu vaev. *Ülelahesuhed 1970-1980ndatel*. Seminari materjalide kokkuvõte.
<https://finst.ee/uudised/malu-vaev/>
48. Mänd, Anu, *Eesti-Soome kunstisidemetest keskajal*. Tuna 2/2022.
49. Männik-Kirme, Maris. *Jean Sibelius kui Soome riigi sümbol, kas ka Eesti?* TeMuKi. Detsember 2015
50. Mythologia Fennica https://et.wikipedia.org/wiki/Mythologia_Fennica
51. Niinivaara, Eeva. *Virolais-suomalaisesta käänöskirjallisuudesta*. Virittäjä 2/1966
52. Oidsalu, Meelis. *Plekktrumide kõrvulukustav vaikimine*. Intervjuu Joonas Hellermaga. Sirp. 15.04.2016 <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/film/plekktrumide-korvulukustav-vaikimine/sirp/artiklid/film>
53. Pajupuu, Hille. *Estonian national stereotypes in transition*. In: Diana Petkova, Jaakko Lehtonen (Eds.). *Cultural Identity in an Intercultural Context*. Publications of the Department of Communication, No 27, 2005, 124–142. University of Jyväskylä
54. Pappi, Meira (peatoimetaja). *Suomi muiden silmin 2024. Suomi-kuva tutkimuksessa ja mediassa*. Finland Promotion Board 2024
55. Piksar, Kelli. *Kuidas Soome-Eesti kaksmaised noored konstrueerivad enda identiteeti ning kuidas peaks neid toetama?* Soome Instituut 2023
56. Pärli, Merilin. Kultuuristuudio. Arutelu. *Tristan Priimägi: kriitiku roll on autori ja publiku vahele mõtestus luua*. 15.02.24 kultuuriportaal.err.ee
57. Raud, Rein. *Mis on kultuur?* Sissejuhatus kultuuriteooriatesse. Tallinna Ülikooli Kirjastus. Tallinn 2013
58. Raun, Alo, Pöldvee, Aivar. *Aivar Pöldvee: kuidas «sünnitati» eestlastele Vanemuine?* Postimees. 06.04.2013

59. Rausmaa, Heikki. *Soome ja Eesti poliitilised kultuurisuhted*. „Mobiilsus, ränne ja hargmaised kontaktid Eesti ja Soome vahel.“ Rolle Alho & Kaja Kumer-Haukanõmm (toim.) Siirtolaisuusinstituutti 2020
60. Rebane, Tiiu. *Art Tube ehk Soome-Eesti kunsti kiirtee*. Elo 1/2023
61. Rinne, Harri: *Soome rock lõhnas nagu vabadus*. Postimees. Soome 100 portaal. 5. aprill 2017
62. SA Kultuurileht koduleht <https://www.kl.ee/>
63. Schaper, Anu. *Muusikute mobiilsus ja muusika levik Läänemere ruumi idaosas Rootsi aja teisel poolel: kultuuriülekanne teooria sobivusest regionaalse muusikaloo konstrueerimisel*. Res Musica 6. 2014. lk 21-36
https://www.academia.edu/10866683/Muusikute_mobiilsus_ja_muusika_levik_L%C3%A4%C3%A4nemere_ruumi_idaosas_Rootsi_aja_teisel_poolel_kultuuri%C3%BClekanne_teooria_sobivusest_regionaalse_muusikaloo_konstrueerimisel
64. Seppälä, Mikko-Olavi. *Soome ja Eesti teatrisuhted 20. sajandi algusest 1930ndate lõpuni*. Ettekande tekst seminaril „Paralleelid. Eesti ja Soome 20. sajandi esimestel kümnenditel.“ 19.5.23 Kadrioru Kunstimuuseumis
65. Sharma, Leena. *Vankumatu sõprus. Soome ja Nõukogude Liidu sõjajärgsed kultuurisuhted*. K&K 2019
66. Zetterberg, Seppo. *Kultuurisillad ja revolutsioonituuled. Helsingi eesti kogukond 20. sajandi alguses*. Tänapäev 2013
67. Zetterberg, Seppo. *Rändajad Soome sillal. Kontaktid üle Soome lahe 19. sajandil*. Varrak 2017
68. Timonen, V., Foley, G., & Conlon, C. *Challenges When Using Grounded Theory: A Pragmatic Introduction to Doing GT Research*. International Journal of Qualitative Methods. 2018.
69. Vahter, Tauno. *Finlandia auhind ja soome kirjanduse tõlked*. Sirp 04.12.2020
70. Veidemann, Rein. *Rein Veidemann: kirjandus kui meedium tervikuna on taandunud eesti kultuurivälja perifeeriasse*. ERR 21.2.24 <https://kultuur.err.ee/1609259808/rein-veidemann-kirjandus-kui-meedium-tervikuna-on-taandunud-eesti-kultuurivalja-perifeeriasse>
71. Viik, Tõnu. *Eesti kultuuri võimatu mõiste*. Tuna 2/2012
72. Viilup, Kaspar. *Intervjuu. Tauno Vahter: ei pea inimestele vägisi raiuma mantrat, et kirjandus on kohutavalt püha*. kultuur.err.ee <https://kultuur.err.ee/1609241655/tauno-vahter-ei-pea-inimestele-vagisi-raiuma-mantrat-et-kirjandus-on-kohutavalt-puha>

73. Virolainen, Anne-Mari, Aaviksoo, Jaak; koostajad. *1+1=3. Tulevaisuusraportti Viron ja Suomen yhteistyöstä*. Selvityshenkilöt: Anne-Mari Virolainen, Jaak Aaviksoo. Ulkopoliittinen instituutti. Viron ulkopoliittinen instituutti. Helmikuu 2022
74. Õunapuu, Lembit. Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool 2014)

10 MAGISTRITÖÖ LISAD

10.1 LISA 1. Ilmunud soome autorite teosed eesti keeles 2020-2022

AUTOR, Tõlke aasta, Tõlke pealkiri, Tõlkija

Aro, Jessikka; 2020; Putini trollid;
Cacciatore, Raisa; 2020; Annabeli oma enda naba; Holm, Rita, Ingman-Friberg, Susanne
Ertimo, Laura; 2020; Imelik ilm!; Vesi, Annika
Ertimo, Laura; 2020; Kus sa oled?; Veskimäe, Anneli
Garcia Gil, Rosario; 2020; Hele ja punane müsteerium; Juursoo, Lauri
Haahtela, Joel; 2020; Adèle'i küsimus; Aareleid, Kai
Hai, Magdalena; 2020; Painajapood ja kadunud hambad; Kass, Kristiina
Hai, Magdalena; 2020; Painajapood ja kohutav kõdipulber; Kass, Kristiina
Havukainen, Aino, Toivonen, Sami; 2020; Teedu ja Peedu, õudne Koletis-Koletis ja teised kentsakad lood; Tael, Triin
Jansson, Tove; 2020; Puhas mäng; Aaloe, Maarja
Jansson, Tove; 2020; Reis kerge pagasiga; Jesmin, Mari
Jansson, Tove; 2020; Aus pettur; Jesmin, Mari
Jäntti, Riikka; 2020; Väike hiir sõidab maale; Oidekivi, Dea
Jäntti, Riikka; 2020; Väikese hiire talv; Oidekivi, Dea
Kallas, Aino; 2020; Rändav külalisraamat aastatest 1946-1956; Jõgi, Mall, Kaevats, Mall
Kankimäki, Mia; 2020; Näised, kellest ma öösiti mõtlen; Tael, Triin
Kirkkopelto, Katri; 2020; Molli ja maailma äär; Lagerspetz, Hille
Klingenberg, Malin; 2020; Peeru elu; Mõisnik, Mihkel
Kunnas, Mauri; 2020; Jõuluvana jõulupuhkus Lepp, Andres
Kunnas, Mauri; 2020; Jõuluvana jõulupuhkus;
Laitinen, Niina; 2020; Villaste sokkide uus aasta; Plado, Helen
Lampela, Hannele; 2020; Printsess Pisitriinu; Haasma, Kadi-Riin
Lampela, Hannele; 2020; Printsess Pisitriinu ja karjuv ebaõiglus; Haasma, Kadi-Riin
Lempinen, Marko, Niemi, Jussi; 2020; Elu oli laif : Matti Nykänen; Kooli, Piret, Kooli, Rain
Lönnrot, Elias; 2020; Kanteletar : Soome kangelaslugusid, ballaade, tundelaule ja nõidusluulet; Annist, August
Martela, Frank; 2020; Imeline elu; Liiders, Lauri
Mattila, Jukka; 2020; Eestlased võõra võimu väes 1939-1945; Tõnisson, Roland
Lempinen, Marko, Niemi, Jussi; 2020; Elu oli laif : Matti Nykänen; Kooli, Piret, Kooli, Rain
Oksanen, Sofi; 2020; Koortepark; Jaanits, Kadri
Parvela, Timo; 2020; Ella ja Samppe vägiteod; Haasma, Kadi-Riin
Parvela, Timo; 2020; Ella ja öö rüütlid; Haasma, Kadi-Riin
Rosenlund, Marcus; 2020; Ilm, mis muutis maailma; Haasma, Kadi-Riin
Sarve, Anna; 2020; Pöörane printsessiraamat; Veigel, Piret
Seeck, Max; 2020; Uskmatu; Aimla-Laid, Triin
Sonninen, Lotta; 2020; Ema väike tusatuju raamat; Leesmaa, Liis
Terras, Antto; 2020; Tallinna tapjad : armutu aeg Eestis; Liivak, Sander
Havukainen, Aino, Toivonen, Sami; 2020; Teedu ja Peedu, õudne Koletis-Koletis ja teised kentsakad lood; Tael, Triin
Tolonen, Tuutikki; 2020; Agnes ja unenägude võti; Lagerspetz, Hille
Varis, Tuula-Liina; 2020; Tahan tunda, et elan; Saluri, Piret
Varpu, Maarit; 2020; Lapse oma loomaraamat; Juursoo, Lauri
Waltari, Mika; 2020; Mikael Karvajalg; Saluri, Piret
Westö, Kjell; 2020; Tritonus; Arnover, Tõnis
Aaltonen, Honey, Kontiainen, Vesa, Starck, Kjell; 2021; Hurriganes; Salumets, Vello
Cacciatore, Raisa, Korteniemi-Poikela, Erja; 2021; Jonn, tahe, enesehinnang; Tallo, Toomas
Erlandsson, Karin; 2021; Linnutaltsutaja; Okas, Kadri
Erlandsson, Karin; 2021; Ööekspress : jutustus 24 peatükis; Okas, Kadri
Ertimo, Laura; 2021; Lummav planeet Maa; Haav, Evelin
Ertimo, Laura; 2021; Nähtamatu maailm : mängime peitust!; Luisa Tõlkebüroo,
Ertimo, Laura; 2021; Vesi : raamat maailma tähtsaimast aimest; Jaanits, Kadri
Ertimo, Laura; 2021; Öö : raamat unest ja pimeduse saladustest; Jaanits, Kadri
Fredman, Catherine, Siillasmaa, Risto; 2021; Paranoiline optimist; Aimla-Laid, Triin

Haavikko, Paavo; 2021; Kogutud luuletused; ="Aareleid, Kai, Grünthal, Ivar , Kaldmaa, Kätlin, Kallemets, Kaja , Kaus, Jan, Kitsnik, Lauri, Kokla, Tiiu, Krull, Hasso, Künnap, Asko, Nurme, Minni, Pruul, Kajar, Rooste, Jürgen, Rummo, Paul-Eerik, Saluri, Piret, Sang, Joel, Ürt, Julius , Vaarandi, Debo
 Haavikko, Paavo; 2021; Peakorter - Soome õukond; Vaht, Elle
 Hai, Magdalena; 2021; Painajapood ja pirakas pugelik; Kass, Kristiina
 Hautala, Tiina; 2021; Köstri kummaline külaline; Juursoo, Lauri
 Havaste, Paula; 2021; Pronkstäht; Kordemets, Gerda
 Havukainen, Aino, Toivonen, Sami; 2021; Teedu ja Peedu raju rongisõit; Tael, Triin
 Havukainen, Aino, Toivonen, Sami; 2021; Teedu ja Peedu veidrad leiutised läbi aegade Tael, Triin
 Huotilainen, Minna; 2021; Kuidas aju õpib; Tooman, Jane
 Huovinen, Veikko; 2021; Lambasööjad; Mõisnik, Mihkel
 Hurme, Juha; 2021; Neem; Kokla, Tiiu
 Jokisipilä , Markku , Vilén, Jari 2021; Tänukaart Hitlerilt; Adamson, Andres
 Jäntti, Riikka; 2021; Väikese hiire päev; Oidekivi, Dea
 Kaarla, Riina, Kaarla, Sami; 2021; Loomaabi on teel!; Jaanits, Kadri
 Kaarla, Riina, Kaarla, Sami; 2021; Loomaabi on teel!; Jaanits, Kadri
 Kaataja, Päivi; 2021; Koduvana taimemapp; Henno, Kairit
 Kaimio, Tuire 2021; Kutsika kasvatamine; Suoninen, Anu
 Karila, Juhani; 2021; Väikese haugi püük; Liivak, Sander
 Kirkkopelto, Katri; 2021; Popi ja pahur päev; Lagerspetz, Hille
 Kokkonen, Terhi; 2021; Ääremaa; Tuulik, Mari
 Aaltonen, Honey, Kontiainen, Vesa, Starck, Kjell; 2021; Hurriganes; Salumets, Vello
 Kontio, Tomi; 2021; Koer nimega Kass; Kaus, Jan
 Cacciatore, Raisa, Korteniemi-Poikela, Erja; 2021; Jonn, tahe, enesehinnang; Tallo, Toomas
 Kulda, Heikki; 2021; Iceman : Kimi teekond; Liivak, Sander
 Kuu, Tiina; 2021; Tuhandete villaste sokkide maa; Plado, Helen
 Kytömäki, Anni; 2021; Margarita; Tallo, Toomas
 Kähkönen, Sirpa; 2021; Nõmmeliivatee; Saluri, Piret
 Laitinen, Niina; 2021; Armsaimad villased sokid; Plado, Helen
 Lehtinen, Silva; 2021; Mis mutukas?; Juursoo, Lauri
 Lindstedt, Laura; 2021; Minu sõber Natalia; Jaanits, Kadri
 Linkola, Pentti; 2021; Teisitimõtteleja märkmed; Parts, Priit-Kalev
 Merikallio, Katri; 2021; Tarja Halonen : ühe aktivisti lugu; Lepp, Andres
 Motai, Hiroko; 2021; Miljon triljon jõuluvana; Mõisnik, Mihkel
 Paavilainen, Ulla-Maija; 2021; Suurim neist on armastus : Kirsti Paakkaneni lugu; Kooli, Piret
 Pantzar, Katja; 2021; Leides sisu; Pulver, Mario
 Parvela, Timo; 2021; Ella ja distantst+ sõbrad distantstõppel; Haasma, Kadi-Riin
 Pelliccioni, Sanna, Snellman, Maami, Szalai, Kiti; 2021; Hoian sind südames; Leek, Ave
 Pesonen, Emmi; 2021; Maailma kauneim sõna; Aimla-Laid, Triin
 Pettersson, Maria; 2021; Erakordsed naised Hõbemägi, Toomas
 Peura, Matti Juhani; 2021; Kuidas ma võitsin depressiooni; Raudvere, Koidu
 Portin, Anja; 2021; Raadio Popov; Tael, Triin
 Porvali, Mikko; 2021; Operatsioon Hokki : kaugluureretk, mille peakorter maha vaikis; Jaanits, Kadri
 Roselius, Aapo, Silvennoinen, Oula; 2021; Metsik ida : Soome hõimused ja Ida-Euroopa murrang 1918-1921; Ots, Loone
 Rosenberg, Joel; 2021; Pähkleid oma aia; Henno, Kairit
 Salminen, Sally; 2021; Katrina; Haliste, Emma Rosalinda
 Fredman, Catherine, Siilasmaa, Risto; 2021; Paranoiline optimist; Aimla-Laid, Triin
 Roselius, Aapo, Silvennoinen, Oula; 2021; Metsik ida : Soome hõimused ja Ida-Euroopa murrang 1918-1921; Ots, Loone
 Smolander-Slotte, Riikka; 2021; Jari-Matti Latvala : Elukestev kiiruskatse; Lepp, Andres
 Pelliccioni, Sanna, Snellman, Maami, Szalai, Kiti; 2021; Hoian sind südames; Leek, Ave
 Aaltonen, Honey, Kontiainen, Vesa, Starck, Kjell; 2021; Hurriganes; Salumets, Vello
 Pelliccioni, Sanna, Snellman, Maami, Szalai, Kiti; 2021; Hoian sind südames; Leek, Ave
 Havukainen, Aino, Toivonen, Sami; 2021; Teedu ja Peedu raju rongisõit; Tael, Triin
 Havukainen, Aino, Toivonen, Sami; 2021; Teedu ja Peedu veidrad leiutised läbi aegade Tael, Triin
 Tolonen, Tuutikki; 2021; Agnes ja villa saladus; Lemendik, Helena
 Tuomainen, Antti; 2021; Jänesefaktor; Mõisnik, Mihkel
 Tuuri, Antti; 2021; Tangopoisid; Saluri, Piret
 Vehkoo, Johanna; 2021; Valede paljastamise käsiraamat; Pent, Margit

Venho, Johanna; 2021; Esimene naine : romaan Sylvi Kekkosest; Aareleid, Kai
 Viherjuuri, Heidi; 2021; Hilja ja rohelise maja suvi; Lemendik, Helena
 Jokisipilä, Markku, Vilén, Jari 2021; Tänukaart Hitlerilt; Adamson, Andres
 Värri, Veli-Matti; 2021; Kasvatus ökokriisi ajastul; Jürvetson, Maria-Magdalena
 Zetterberg, Seppo; 2021; Konstantin Päts ja Soome; Olesk, Sirje
 Aalto-Alanen, Heikki; 2022; Armastan sinus inimest; Maripuu, Tiina
 Aaltonen, Hannu, Keskitalo, Tapio; 2022; Jalgpalli must raamat Orntlich, Anne-Mari
 Aho, Esko; 2022; 1991 : Mustade luikede aasta Pärnamäe, Jaan
 Appelgren, Tove; 2022; Vesta-Linne ja sõbrad Haasma, Kadi-Riin
 Backman, Elina; 2022; Kui kuningas sureb; Jaanits, Kadri
 Bertell, Ann-Luise; 2022; Kodutalu; Arnover, Tõnis
 Ertimo, Laura; 2022; Ajarännak! Loore, Kaspar ja kaduva looduse mõistatus; Haav, Evelin
 Ertimo, Laura; 2022; Mis on robot?; Haav, Evelin
 Frantz, Eva; 2022; Sinine villa; Okas, Kadri
 Garcia Gil, Rosario; 2022; Hele ja roheline zombi; Juursoo, Lauri
 Haapanen, Eero 2022; Pögenemine üle Soome lahe : inimeste salavedu Eestist Soome 1940-1944; Vaht, Elle
 Hamid, Jasmin, Salmela, Natalia; 2022; Raha : kus see kasvab ja kuhu kaob?; Juursoo, Lauri
 Hautala, Tiina; 2022; Kentsakas kummitushärra; Juursoo, Lauri
 Havaste, Paula; 2022; Külalistetoad Kordemets, Gerda, Tael, Triin
 Hirvonen, Elina; 2022; Printsess Võrukaela tüliloits; Juursoo, Lauri
 Hirvonen, Elina, Kiiskinen, Anna, Kiiskinen, Iivari; 2022; Printsess Võrukaela vetsuloits Juursoo, Lauri
 Hirvonen, Elina; 2022; Printsess Võrukaela talveloits; Juursoo, Lauri
 Holmberg, Niillas; 2022; Tagasitee Mathura, [pseud.]
 Hurme, Maija, Laurent, Lina; 2022; Salajane aed; Sooneste, Allar
 Hyttinen, Satu; 2022; Unistused ja ihad : jutud seksuaalsusest lihtsas keeles; Part, Kai
 Hytönen, Ville; 2022; Johannes+Andreas; Mõisnik, Mihkel
 Jansson, Tove; 2022; Puiestee ja teisi jutte; Aaloe, Maarja
 Jäntti, Riikka; 2022; Väikese hiire suvi; Oidekivi, Dea
 Kaarla, Riina, Kaarla, Sami; 2022; Varga kannul; Klein, Mari
 Kaarla, Riina, Kaarla, Sami; 2022; Varga kannul; Klein, Mari
 Kaski, Liisa, Ljokkoi, Anniina; 2022; Taimsed pärimustoidud; Kooli, Piret
 Kaukonen, Martta; 2022; Liblika kannul; Liivak, Sander
 Aaltonen, Hannu, Keskitalo, Tapio; 2022; Jalgpalli must raamat Orntlich, Anne-Mari
 Hirvonen, Elina, Kiiskinen, Anna, Kiiskinen, Iivari; 2022; Printsess Võrukaela vetsuloits Juursoo, Lauri
 Hirvonen, Elina, Kiiskinen, Anna, Kiiskinen, Iivari; 2022; Printsess Võrukaela vetsuloits Juursoo, Lauri
 Kinnunen, Tommi; 2022; Ei öelnud, et kahetseb; Kaus, Jan
 Kirkkopelto, Katri; 2022; Molli; Rüütel, Jaak
 Kirkkopelto, Katri; 2022; Molli ja salapärase Pusa; Aimla-Laid, Triin
 Kirkkopelto, Katri; 2022; Molli jõulud; Aimla-Laid, Triin
 Koivunen, Eila; 2022; Molli lahkumine; Juursoo, Lauri
 Kontio, Tomi; 2022; Koer nimega Kass kohtab kassi; Kaus, Jan
 Kunnas, Mauri; 2022; Härra Sarviste tähevihik; Sinisukk,
 Kunnas, Mauri; 2022; Härra Sarviste numbrivihik Sinisukk,
 Kännö, Heikki; 2022; Unessaar; Kaus, Jan
 Kärkkäinen, Tuomas; 2022; Eesti umbulakud värvipiltides; Juursoo, Lauri
 Laitinen, Niina; 2022; Villaste sokkide maailm; Plado, Helen
 Hurme, Maija, Laurent, Lina; 2022; Salajane aed; Sooneste, Allar
 Lehtinen, Silva; 2022; Mis õis?; Juursoo, Lauri
 Lehtinen, Silva; 2022; Karuspõrnikas otsib vastust; Juursoo, Lauri
 Leijon, Maarit; 2022; Musträstas : ulmekogumik Nikkarev, Arvi
 Liivik, Siim, Ollikainen, Aki; 2022; Fuck you Liivik; Leek, Ave
 Liksom, Rosa; 2022; Kupee nr 6; Jaanits, Kadri
 Lindgren, Minna; 2022; Raevukas lesk; Tarum, Ülle
 Kaski, Liisa, Ljokkoi, Anniina; 2022; Taimsed pärimustoidud; Kooli, Piret
 Lotila, Sami; 2022; Tallinna Terminaator; Välek OÜ,
 Louko, Eeva; 2022; Önnesaar Tarum, Ülle
 Mander, Sanna; 2022; Mu tilluke nõid; Tael, Triin
 Mazzarella, Merete; 2022; Soodushinnaga sõit; Haasma, Kadi-Riin
 Medberg, Sara; 2022; Kammerneitsi Pääsuke, Piret
 Mero, Niina; 2022; Inglise romanss Aimla-Laid, Triin

Mäkelä, Hannu; 2022; Hobune, kes kaotas prillid ära; Saluri, Piret
 Mäki, Miina; 2022; Nuuskmõmmiku kalaraamat; Ehasalu, Peep
 Nousiainen, Miika; 2022; Juureravi; Aimla-Laid, Triin
 Nousiainen, Miika; 2022; Väike iluremont; Aimla-Laid, Triin
 Oksanen, Sofi; 2022; Stalini lehmad; Vahter, Tauno
 Liivik, Siim, Ollikainen, Aki; 2022; Fuck you Liivik; Leek, Ave
 Paasilinna, Arto; 2022; Jänese aasta; Kiin, Sirje
 Parvela, Timo; 2022; Ella ja sõbrad lõpuks kolmandas; Haasma, Kadi-Riin
 Parvela, Timo; 2022; Varjud. 1, Kõlin; Aimla-Laid, Triin
 Pörsti, Laura; 2022; Viimane aasta; Tael, Triin
 Pörsti, Miikka; 2022; Gorilla; Juursoo, Lauri
 Rainio, Sari , Rautaheimo, Juha 2022; Surnud ei vaiki; Tallo, Toomas
 Rainio, Sari , Rautaheimo, Juha 2022; Surnud ei vaiki; Tallo, Toomas
 Rimminen, Mikko; 2022; Ölleromaan Mõisnik, Mihkel
 Ryti, Risto; 2022; President Risto Ryti kaitsekõne; Kikas, Rein
 Hamid, Jasmin, Salmela, Natalia; 2022; Raha : kus see kasvab ja kuhu kaob?; Juursoo, Lauri
 Sandström, Tuukka 2022; Tibatilluke ilves ja suur karu; Juursoo, Lauri
 Savolainen, Salla; 2022; Asfalt!; Salumets, Lea
 Seeck, Max; 2022; Kurjuse võrgus; Aimla-Laid, Triin
 Simukka, Salla; 2022; Vangistatud; Jaanits, Kadri
 Sinikoski, Aki-Pekka; 2022; Kuuvalgus Oidekivi, Dea
 Talvitie, Eveliina; 2022; Käisin vaid ujumas, õde; Vaht, Elle
 Terras, Antto; 2022; Stockmann Yard; Krell, Märt
 Tolonen, Tuutikki; 2022; Kollitunnel; Leek, Ave
 Tuomainen, Antti; 2022; Põdravalem; Mõisnik, Mihkel
 Turunen, Saara; 2022; Arulagedad asjad; Lemendik, Helena
 Valkama, Meri; 2022; Sinu Margot; Pääsuke, Piret
 Viherjuuri, Heidi; 2022; Hilja ja operatsioon Jõuluime; Lemendik, Helena

10.2 LISA 2. Ankeetküsimustik

Soome kultuur Eesti meedias

Antud küsimustik on osa Peep Ehasalu magistritööst, mis uurib Soome kultuuriuudiste ja -sündmuste kajastamisest Eesti meediakanalites (ei sisalda sotsiaalmeediat). Eesmärk on välja selgitada Soome kultuuriuudiste avaldamise põhjused ja sisuline valik. Lisaks antud küsimustikule analüüsitakse viimase nelja aasta jooksul ilmunud Soome kultuuri kajastavaid lugusid ning tehakse süvaintervjuud valitud ajakirjanikega. Eesmärk on saada pilt Soome kultuuri rollist Eesti meedias. See omakorda aitab Soome Instituuti ja teisi Eesti-Soome kultuurisillal tegutsejaid.

Küsimustik on saadetud meediakanalite kultuuritoimetustesse ja ajakirjanikele, kes erinevaid kultuurivaldkondi on käsitlenud, kokku u 100 adressaati. Kultuuriuudiste kajastusena käsitlen kõiki kauneid kunste puudutavaid uudiseid, arvustusi, intervjuusid, reportaaze ja persoonilugusid.

Vastused on anonüümsed ja vastamine võtab aega maksimaalselt 10 minutit. Loodan väga, et leiate aega vastamiseks enne 24. novembrit.

Suur tänu abi eest!

Kas valdab soome keelt?

- Jah
- Ei
- Saan aru, aga ei räägi.

Kui jälgid soome meediakanaleid, siis milliseid (k.a need kanalid sotsiaalmeedias)?

- ELO
- Episodi
- Helsingin Sanomat
- Iltalehti
- Iltasanomat
- Kanava
- Kirjastolehti
- Nuori Voima
- Parnasso
- Soundi
- Taide
- Teatteri ja Tanssi
- Teatterilehti
- Voima
- Yle TV
- yle.fi
- Ei jälgi Soome meediat
- Muu:

Kust mujalt (ka kellelt) saate infot Soome kultuurielu kohta?

Teie vastus

Mis keeles infot saate?

- Soome
- Inglise
- Vene
- Rootsi
- Eesti
- Muu:

Millist sotsiaalmeediat jälgite, et leida kultuuriinfot?

- Facebook
- Instagram
- Youtube
- Tik-Tok
- LinkedIn
- Twitter
- Muu:

Mille järgi otsustad, et teema on avaldamiseks oluline?

Teie vastus

Mis on Soome kultuur? Kuidas seda defineeriksid?

Teie vastus

Mis on Soome kultuuris sinu jaoks huvitavat?

- Kirjandus
- Teater
- Film
- Muusika
- Kunst
- Muu:

Kas sinu meelest kajastatakse Soome kultuuri Eestis palju või vähe? Hinda kümnepallisüsteemis, kus 10 on maksimum ja 1 miinimum.

Milline on minu kuuluvus?

- Töötan erameedias
- Töötan riiklikult rahastatud meedias
- Olen vabakutseline
- Muu:

Minu vanus

- 20-30
- 31-40
- 41-50
- 51 ja vanem

10.3 LISA 3. Ankeetküsimustiku kiri ja adressaadid

e-kiri 17.11.22

Hea ajakirjanik!

Olen kirjutamas magistritööd, mis keskendub Soome kultuuriuudiste ja -sündmuste kajastamisele Eesti meediakanalites. Oleksin ääretult tänulik, kui vastaksite [sellele lühikesele küsimustikule](#), mis annab ettekujutuse ajakirjanike suhetest Soome ja Soomega. Küsimustikule vastamiseks kulub umbes 5-10 minutit ja vastused on anonüümsed.

Lisaks küsimustikule võtan magistritöö raames ette Eestis viimastel aastatel ilmunud Soome kultuuri kajastavad lood ning hiljemalt kevadel teen valitud ajakirjanikega süvaintervjuud. Kultuuriuudiste kajastusena käsitlen peamiselt kauneid kunste puudutavaid uudiseid, arvustusi, intervjuusid, reportaaže ja persoonilugusid, ent valikusse jõuavad ka kultuurierinevustele ja ajaloole keskenduvad lood. Kui kogu saadud info on läbi töötatud, siis peaks magistritöö andma pildi Soome kultuuri rollist Eesti meedias.

Olen saatnud küsimustiku kultuuritoimetustesse ja ajakirjanikele, kes erinevaid kultuurivaldkondi on käsitleanud, kokku u 120 adressaati. Iga vastus on tervikpildi jaoks väga oluline, loodan väga, et leiate aega vastamiseks enne 24. novembrit.

Suur tänu abi eest! Kui teil on mulle antud teemal küsimusi, siis vastan meelsasti.

Heade soovidega

Peep Ehasalu

+ 372 50 82 335

Kordus 23.11.22

Hea ajakirjanik!

Suur tänu kõigile, kes on [selle küsimustiku](#) juba täitnud! Oleksin ütlemlata tänulik, kui ka teised leiaksid viis kuni kümme minutit anonüümsele küsimustikule vastamiseks. Lähemalt mu magistritööst ja küsimustikust allpool.

Tänuilike tervitustega

Peep

+ 372 50 82 335

Aigi Viira (Õhtuleht), Aleksander Tsapov (Müürileht), Aleksandr Hobotov (ERR), Alvar Loog (Postimees), Aro Velmet (Vikerkaar), Ave Häkli (ERR), Ave Marleen Rei, Brita (Keel ja Kirjandus), Christel Karits (ERR), Donald Tomberg (TeMuKi), Ellu-Marie Meos, Elo Selirand (ERR), Erle Loonurm (ERR), Eva Samolberg-Palmi (Virumaa Teataja), Eva-Liisa Linder, Grete Lõbu (ERR), Hännä Marrandi, Hanna-Linda Korp (Värske Rõhk), Hanneli Rudi (ERR), Hedi Rosma (ERR), Heidi Pruuli (ERR), Heili Sibrits (Postimees), Helina Piip (Naisteleht), Hendrik Alla (Postimees), Hindrek Riikoja (Maaleht), Ia Muusika, Ilona Martson (Täheke), Indrek Mesikepp (Looming), Inna Grynfeldt (Virumaa Teataja), Ivo Heinloo (ERR), Jäänus Kulli Õhtuleht, Jan Kaus, [Johanna Mangel \(ERR\)](#), Liina Vainumetsa (ERR), Johanna (Keel ja Kirjandus), Joonas Hellerma (ERR), Joosep Vesselov (Värske Rõhk), Juku-Kalle Raid (Keskus), Kaarel Tarand (Sirp), Kadri Põlendik (ERR), Kaia Sisask (TeMuKi), Kairi Keso (Keskus), Kajar Pruul (Vikerkaar), Karin Allik, Karmen Rebane (ERR), Eve Kask, Kaspar Viilup (ERR), Katariina Libe (Ekspressmeedia), Kätlin Vainola (Hea Laps), Katrin Helend-Aaviku (Õhtuleht), Keiu Virro, Kersti Inno (ERR), Madis Kolk, Kristi Helme (EPL), Lea Larin (Sirp), Liisi Rünkla (Värske Rõhk), Liis Seljamaa, Lisete Velt (ERR), Madli Pesti, Maia Tammjärv (Müürileht), Maian Kärmas (ERR), Marek Tamm (Vikerkaar), Maria-Maren Linkgreim (Keel ja Kirjandus), Margely Rookäär (ERR), Margit Kilumets (ERR), Margus Mikomägi, Margus Tabor, Mari Tammar, Maria Mölder (Sirp), Marika Mikli (Vikerkaar), Marili Kobin (Kanal2), Marko Reikop (ERR), Märt Väljataga (Vikerkaar), Anu Merila, Merit Maarits (ERR), Merle Karro-Kalberg (Sirp), Miina Pärn (ERR), Mirjam Parve (Värske Rõhk), Meelis Oidsalu, Nele Steinfeld (ERR), Oliver Issak, Ott Karulin, Owe Petersell (ERR), Peeter Kormašov (Ekspressmeedia), Pille-Riin Larm (Sirp), Piret Kooli (ERR), Piret Kriivan (ERR), Pille-Riin Purje, Raimu Hanson (Postimees), Rain Kooli (ERR, Yle), Raul Ranne (Postimees), Reet Weidebaum (ERR), Reet Varblane (Sirp), Saara-Liis Jõerand (Värske Rõhk), Saaralotta Linno (Värske Rõhk), Sanna Kartau (Müürileht), Siiri Mihkelson (Kuku raadio), Sirle Sommer-Kalda (Põhjarannik), Jelena Skulskaja, Sten Teppan (ERR), Tambet Kaugema (Sirp), Tiia Teder (ERR), Tiina Kaalep (ERR), Tiina Kruus (Ekspressmeedia), Tiina Hallik (Keel ja Kirjandus), Tiina Õun (TeMuKi), Tiina Mattisen, Timo Tarve (Kuku raadio), Tõnu Karjatse (ERR), Toomas Kiho (Akadeemia), Toomas Luhats (ERR), Tristan Priimägi (Sirp), Andreas Trossek (Kunst.ee), Valle-Sten Maiste, Valner Valme (edasi.org), Vatter Joonas, Verni Leivak (Naisteleht), Vilja Kiisler (EPL), Virge Joamets, Vivian Siirman (Keel ja Kirjandus).

10.4 LISA 4. Kutse süvaintervjuule, intervjuu küsimused ja kutsutud ajakirjanikud

E-posti teel saadetud kiri.

Sõltuvalt adressaadist kirja vorm varieerus, tuttavatega kasutas autor sina-vormi, võõrastega formaalsemat teksti ja teie-vormi. Kõigis e-kirjades oli siiski sees bold-iga rõhutatud osa.

Tere, jõudu uueks aastaks!

Loodan, et aasta vahetus meeleolukalt ja uus toob rohkelt rõõmu!

Seekord on mul siuke palve, et kas saaksin sind intervjuuga eksitada? Intervjuu puudutab Soome kultuuri kajastusi ja rolli Eesti meedias, ehk on osa mu nüüdismeedia eriala magistritööst BFMis.

Kultuuriajakirjanike anonüümsed vastused samasisulisele ankeetküsitlusele on juba olemas (väga huvitavad, aitäh) ning analüüsimiseks olen kogunud kokku 2020-22 ilmunud Soome kultuuri kajastavaid lugusid (hirmus hulk, üle 600). Tahaksin saada tervikpildi Soome kultuuri rollist Eesti meedias, mis aitaks nii Soome instituuti kui ka teisi Eesti-Soome kultuurisillal tegutsejaid. Kultuuriuudiste kajastusena käsitlen peamiselt kauneid kunste puudutavaid uudiseid, intervjuusid, arvustusi, reportaaže ja persoonilugusid, ent on ka nn üldkultuurilisi kirjutisi, ajalugu jm.

Süvaintervjuu kestus on maksimaalselt 1 tund, intervjuu salvestan ja transkribeerin. Intervjuu sisu võin avaldada anonüümselt, vaid viidetega esindatud meediakanali tüübile (era-avalik, tele-online-trükk), kuid eelistaksin siiski nimeliselt tsiteerida ja avaldada magistritöös, su loal muidugi. Puhtaks kirjutatud intervjuu saadan ülevaatamiseks-parandamiseks-täiendamiseks ning enne kinnitust seda ei avalda. Lõike intervjuust kasutan magistritöö sisus, tervikuna jääb intervjuu tutvumiseks magistritöö lisana.

Oleksin ütle mata tänulik, kui leiaksid aega alates 8. jaanuarist sulle sobival ajal! Püüan siis endale ajad klappima panna.

Lootes heatahtlikule vastusele,

heade soovidega

Peep

+372 50 82 335

finst.ee

Süvaintervjuu küsimused

1. **Kas valdad soome keelt? (Kas töökaaslased valdavad?)**
2. Mis on Soome kultuur? Kuidas seda defineeriksid? Mis on Soome kultuuris sinu jaoks huvitavat?
3. **Kas jälgid soome meediakanaleid, milliseid (k.a sotsiaalmeedia)?**
4. Kui suur osakaal on sotsiaalmeedial, millistel platvormidel?
5. **Kust mujalt ja mis keeles saad infot Soome kultuurielu kohta?**
6. Milliste kriteeriumite järgi otsustad, kas teema jõuab sinu lugeja/kuulaja/vaatajani?
7. Kes toob soome-teemasid?
8. **Kui palju mängivad rolli 1990ndate vanema ja noorema venna stereotüübid ja suhtumised** (hinnanguline)
9. **Kas jälgite klikke, vaatamisi-kuulamisi? Kas Soome teemasid kuidagi eraldi? (lisisin pärast esimest intervjuud)**
10. **Kas ja kuidas hargmaisuus või kaksmisuus mõjutab soome kultuuri kajastamist?**
11. *Kui vabad on toimetajad materjali valikul? Kes teeb lõpliku otsuse? (sellest küsimusest loobusin, sest eelduslikult on vabas meedias toimetajad vabad ja lõplik otsustaja tuleb eelmistest küsimustest välja)*
12. Kas sinu meelest kajastatakse Soome kultuuri Eestis palju või vähe? Hinda kümnepallisüsteemis, kus 10 on maksimum ja 1 miinimum. (hinnanguline)

Intervjueeritud:

1. Anvar Samost – ERR, tele-raadio-online, uudiste- ja sporditoimetuse peatoimetaja
2. Kaarel Tarand – Sirp, trükk-online, peatoimetaja
3. Margit Kilumets – ERR, tele-raadio-trükk-online, toimetaja-saatejuht
4. Kristi Helme – EPL, Delfi, LP trükk-online, end. kultuuritoimetuse juht, toimetaja
5. Henrik Alla – Postimees, trükk-online-video, kultuuritoimetuse juht
6. Aleksander Tsapov – Müürileht, trükk-online, peatoimetaja
7. Kaspar Viilup – kultuur.err.ee, online-tele, peatoimetaja
8. Piret Kooli – ERR, Vikerraadio, raadio-trükk, toimetaja-saatejuht
9. Aarne Seppel – Postimees, trükk-video, eriprojektide toimetaja

Ei vastanud: Romi Hasa, Kuku raadio; Kärt Künnapas, TV3 Eesti; Jaanus Koort Duo-meedia toimetaja; Priit Hõbemägi, Postimehe peatoimetaja; Henrik Ilves, Delfi ja Eesti Päevalehe uudistetoimetuse juhataja. Eliis Pärna-Kundla, TV3 online meedia juht vastas esimesele kirjale keeldumisega, teisele, täpsustavale kirjale ei vastanud.